

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

106145

T- 106145

FARKLI FONKSİYONLARDA RENK
KULLANIMINA İLİŞKİN
YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferda YAMANER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
Konya, 2001

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FARKLI FONKSİYONLARDA RENK KULLANIMINA İLİŞKİN
YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferda YAMANER

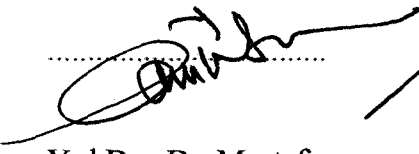
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

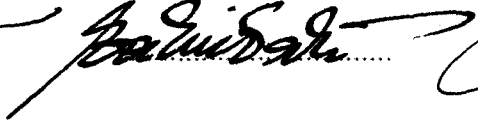
106/45

Bu tez 04.06.2001 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oy çokluğu

İle kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Mustafa
İNCESAKAL

(Danışman)

Yrd.Doç.Dr. İbrahim
BAKIR

(Üye)

Yrd.Doç.Dr. Osman Nuri
DÜRGERLER

(Üye)

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

FARKLI FONKSİYONLARDA RENK KULLANIMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ferda YAMANER

Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa İNCESAKAL
2001, 152 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Mustafa İNCESAKAL
Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAKIR
Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜRGERLER

Renk, tüm görsel sanatlarda olduğu gibi mimarlıkta da vazgeçilmez bir tasarım öğesidir. Ancak mimaride kullanımının hak ettiğince gerçekleştirildiğini söylemek mümkün değildir. Profesyonelce gerçekleştirilen projelerin dışında, genel olarak renk, fonksiyon dikkate alınmadan, gelişigüzel uygulanmaktadır. Bu nedenle, bu araştırmada rengin mimari açıdan mekansal ve fonksiyonel birlikteliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma esnasında, fonksiyon – renk – mekan birlikteliği dikkate alınarak örnekler seçilmiştir. Seçilen örneklerin, gerçekleştiren mimarın belirlediği kriterler ve fonksiyonların üzerinde taşıdığı özellikler sonucunda, olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilmiştir. Araştırma alanı olarak, farklı yaş, cinsiyet ve kültür seviyesindeki bireylerin kullandığı değişik fonksiyonlar üzerinde durulmuştur. Literatür araştırması ve incelenen örnekler sonucunda, rengin mekandaki psikolojik etkiler, mekansal etkiler, mekan algısı üzerindeki etkileri ve fonksiyona uygun renk kullanımı değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın bir amacında doğru mesaj ve psikoloji için alternatif renk düzenlemeleri önermektir. En önemli amaç hem fiziksel hem de psikolojik açıdan her türlü ihtiyaçların karşılandığı çağdaş mekanların gerçekleştirilmesidir. Gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda, mekan – fonksiyon birlikteliği doğrultusunda renk alternatiflerinin belirlenmesi ve doğru renk kullanımının gerçekleştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Renk, Mekan, Fonksiyon, Psikolojik Mekan

ABSTRACT

Master Thesis

EVALUTION OF THE APPROACHES TOWARDS THE USAGE
OF COLOR IN DIFFERENT FUNCTIONS

Ferda YAMANER

Selçuk University
Graduate School of Natural & Applied Sciences
Department of ArchitectureAdviser: Assist. Prof. Dr. Mustafa İNCESAKAL
2004, 152 pageJury: Assist. Prof. Dr. Mustafa İNCESAKAL
Assist. Prof. Dr. İbrahim BAKIR
Assist. Prof. Dr. Osman Nuri DÜRGERLER

Color, like in all visual arts, is an undivertable mean of design in architecture. Advantage is taken from visual arts when considering the magic of the color. However, not the same can be said about the rightful usage in architecture when putting it into reality. Except the projects verified professionally, without taking the function generally into consideration, it is fulfilled at random. Therefore, the evaluation of mechanical and functional unity of the color in this research from the point of architecture has been aimed. During the research, the usage of the color in architecture, functional (color) space unity has been considered and various examples, both positive and negative, have been studied. In the area of research, attention has been given to various functions being used by gathered individuals having a different age, sex and cultural level. Paralleled to this, the psychological effects, mechanical effects and the effects on the spatial perception have been studied. The unity of space – color – function as well as negative properties caused by mis application have been taken into evaluation. Another aim of the research is to suggest alternative color organisations for a right message and psychology. The most important aim, however is the realisation to meet all kinds of needs both from a physiological and psychological point of view in a modern atmosphere.

Key words: Color, Space, Function, Psychological Situation.

ÖNSÖZ

Mimari, insanların ihtiyaçlarına cevap veren mekan oluşturma sanatıdır. Sadece teknolojik açıdan değil, estetik açıdan da bir bütün oluşturmalıdır. Bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan farklı fonksiyonların gerçekleştirildiği mekanlar, sadece zorunluluk sonucu ortaya çıkan birimler olarak nitelendirilmemelidir. Her türlü psikolojik , fiziksel, estetik, sosyal ve kültürel düzeni üzerinde barındırması gerektiği kabul edilmelidir. Renk psikolojik, estetik, fiziksel anlamda bu mimari bütün içerisinde yer almaktadır. Renk bu mimari bütün içerisinde yer alan öğelerden birisidir. Yanlış ve bilinçsiz uygulamalar, renk öğesinin özelliklerinin göz ardı edilmesi ve mimarın bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmaması sonucunda görsel kaliteden uzak mimari ürünler meydana geldiği günümüzde açıkça görülmektedir. Araştırma konusu bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Fonksiyonların üzerinde taşıdığı özellikler sonucunda mekanlar farklı nitelikler göstermektedir(Hastane, okul, alışveriş merkezi vb. fonksiyonlar, mekan kriterleri açısından farklılık göstermektedir.). Bu niteliklerin oluşturulmasında renk etkilidir. Yapılan incelemeler sonucunda, renk öğesinin tasarım sürecinin en başında katılımının sağlanmadığı gözlenmiştir. Araştırma alanında karşılaşılan en büyük zorluk; renk ile ilgili önerilerin toplumsal ve sosyo kültürel gruplar için farklılık göstereceğinin düşünülmesidir. Bütün bunlara rağmen mimari anlamda renk; mimarlar ve uygulayıcılar tarafından belli prensiplere oturtulmalıdır. Bir başka deyişle renk ile ilgili uygulamalar bilimsel dayanaklarla formüle edilmelidir. Bu şekilde bireyin ihtiyacı olan psikolojik ortamın sağlanması kolaylaşacaktır. Araştırmada renk boyutunun mekan – fonksiyon birlikteliğinin irdelenmesi, doğru kullanıma yardımcı olması amaçlanmıştır.

Konunun seçimi, tez çalışmalarındaki yardımlarından ve rehberliğinden dolayı danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa İncesakal hocama şükranlarımı sunarım. Bana yol göstermede yardımcı olan diğer bölüm hocalarıma da saygılarımı sunarım.

Tezin yazımında ve hazırlanmasında büyük emeği geçen sevgili arkadaşım mimar Mine Uzunoğlu Sezer'e, her zaman yanımda olan aileme, desteğini benden esirgemeyen nişanlım Emin Ahmet Doğru'ya, çalışmalarımda bana yardımcı olan yeğenim Aslı Dönmez'e teşekkürlerimi borç bilirim.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Renk Prizması.....	13
Şekil 2.2 Renk Çemberi ve Ana Renkler.....	14
Şekil 2.3 Ana Renklerin Göz Retinasındaki Etkileri.....	15
Şekil 2.4 Ara Renkler.....	15
Şekil 2.5 Görsel işlemin çalışmasıyla ilgili bilimsel disiplinler.....	19
Şekil 2.6 Kromatik Daire.....	24

RESİM LİSTESİ

Resim 3.1 Babil Kulesi ve Renk Katmanları (Birren 1958).....	27
Resim 3.2 Ana Renklerin De Stijl Akımında Uygulanması.....	31
Resim 3.3 Geleneksel Türk Evlerinde Dolap Süslemeleri (İmre 1997)	34
Resim 3.4 Team Disney Binası	39
Resim 3.5 Saleme'de Ev (Formica 1992).....	41
Resim 3.6 Mimaride Renk Uygulamaları.....	42
Resim 4.1 Reklam Dünyasında Renk Uygulamaları.....	46
Resim 5.1 Renklerin Mekan Görünümlerine Etkileri.....	65
Resim 5.2 Monoton Renk Şeması (Fuss 1994).....	66
Resim 5.3 Monokromatik Renk Şeması (Beazley 1997).....	67
Resim 5.4 Analogous Renk Şeması (Forer 1994).....	68
Resim 5.5 Komplementer Renk Şeması (Beazley 1997).....	69
Resim 5.6 Mekanda Keyifli Bir Etki (Abraham 1994).....	71
Resim 5.7 Mekanda Entelektüel Bir Etki (Muir 1994).....	72
Resim 5.8 Mekanda Eğlenceli Bir Etki (Schlismann 1994).....	73
Resim 5.9 Mekanda Canlı Bir Etki (Livingston 1994).....	74
Resim 5.10 Mekanda Romantik Bir Etki (Mundy 1994).....	75
Resim 5.11 Yönlendirme Tabelası (İletişim).....	76
Resim 5.12 Reklam Uygulaması.....	76
Resim 5.13 Mekanda Kırmızı Renk Uygulaması (Vaughan 1994).....	78
Resim 5.14 Mekanda Mavi Renk Uygulaması (Beazley 1997).....	80
Resim 5.15 Mekanda Sarı Renk Uygulaması (Beazley 1997).....	81
Resim 5.16 Mekanda Yeşil Renk Uygulaması (Livingston 1994).....	82
Resim 5.17 Mekanda Mor Renk Uygulaması (Himmel 1994).....	83
Resim 5.18 Mekanda Turuncu Renk Uygulaması (Domenech 1994).....	83
Resim 5.19 Mekanda Kahverengi Renk Uygulaması (Aves 1994).....	84
Resim 5.20 Mekanda Beyaz Renk Uygulaması (Beazley 1997).....	85
Resim 5.21 Mekanda Siyah Renk Uygulaması (Domonech 1994).....	86
Resim 5.22 Mekanda Gri Renk Uygulaması (Fine 1994).....	86
Resim 5.23 Valley Çocuk Kompleksi (Tasarım 101).....	89
Resim 5.24 Carolines Komedi Tiyatro Klubü Barı (Kaufman 1998).....	90

Resim 5.25 Olumsuz Renk Uygulamaları.....	92
Resim 5.26 Kapalı Çarşı (M Domus 1).....	95
Resim 5.27 Alışveriş Merkezi Örnekleri.....	96
Resim 5.28 Alışveriş Merkezleri İç Mekan Örnekleri.....	97
Resim 5.29 Mağaza Cephe Resimleri.....	98
Resim 5.30 Mobilya Mağazası.....	99
Resim 5.31 Pabetland Trends (Aydoğan 2000).....	100
Resim 5.32 Polo / Ralph Lauren (Pegler 2000).....	100
Resim 5.33 Karmen Takı Mağazası (Eryılmaz 1998).....	101
Resim 5.34 Down Town (Pietro-Gallo 1997).....	101
Resim 5.35 Metro Kids (Elliot 2000).....	102
Resim 5.36 Kitap Mağazası (Pietro-Gallo 1997).....	102
Resim 5.37 Mağazada Renk Uygulamaları.....	103
Resim 5.38 Darüşşafaka Lisesi (Yapı 216).....	104
Resim 5.39 Mareşal Mustafa Kemal İlköğretim Okulu.....	105
Resim 5.40 İhsaniye İlköğretim Okulu.....	106
Resim 5.41 Shomyo Anaokul (Tasarım 75).....	107
Resim 5.42 Çavuşoğlu Kindergarten (Home Art 25).....	108
Resim 5.43 Darüşşafaka Lisesi Sirkülasyon Alanları (Yapı 216).....	109
Resim 5.44 Darüşşafaka Lisesi Spor Salonu (Yapı 216).....	109
Resim 5.45 Bilgi Üniversitesi Kafeteryası (Çetin 1998).....	110
Resim 5.46 Bilgi Üniversitesi Seminer Salonu (Çetin 1998).....	110
Resim 5.47 Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi (Çetin 1998).....	110
Resim 5.48 Konya Devlet Hastanesi.....	112
Resim 5.49 Acıbadem Hastanesi Hasta Odası (Tasarım 94).....	113
Resim 5.50 MD Anderson Kanseri Merkezi (Tasarım 101).....	114
Resim 5.51 Acıbadem Hastanesi Kafeteryası (Tasarım 94).....	114
Resim 5.52 Çocuk Hastanesi Bekleme Bölümü (Tasarım 101).....	115
Resim 5.53 Valley Çocuk Sağlık Merkezi Muayene Odası.....	116
Resim 5.54 Valley Çocuk Sağlık Merkezi Hasta Odası (Tasarım 101).....	116
Resim 5.55 Ethemefendi 36 İç ve Dış Mekan (Yıldız 1998).....	118
Resim 5.56 Sapore Restoran İç Mekan (Eryılmaz 1999).....	118

Resim 5.57 Rodeo Drive Restoran İç ve Dış Mekan (Şirvancı 1997).....	119
Resim 5.58 Chills Kafeterya (Eryılmaz 1999).....	119
Resim 5.59 Kırıntı Kafe Restoran (Eryılmaz 1999).....	120
Resim 5.60 Zıng Kafe Club (Eryılmaz 1998).....	120
Resim 5.61 The Lab Gece Kulübü (Yıldız 2000).....	122
Resim 5.62 Scene Gece Kulübü (Yıldız 2000).....	123
Resim 5.63 High End (Yıldız 1998).....	123
Resim 5.64 Millennium (Şirvancı 1998).....	124
Resim 5.65 Movieplex Sinema Salonu.....	125
Resim 5.66 Mydonose Showland (M Domus 3).....	126
Resim 5.67 Humboldt Kütüphanesi (Hursley 2000).....	127
Resim 5.68 Sergi Salonu (Maison France 56).....	127

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Önsöz.....	iii
Şekil Listesi.....	iv
Resim Listesi.....	v
İçindekiler.....	viii
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Çalışmanın Kapsamı.....	5
1.3. Materyal ve Metod.....	6
1.4. Literatür Araştırması.....	7
BÖLÜM 2. RENK.....	12
2.1. Renk Nedir?.....	12
2.2. Renk Çeşitleri.....	14
2.3. Renk Grupları.....	16
2.4. Rengin Özellikleri.....	17
2.5. Renk Birliktelikleri.....	20
BÖLÜM 3. MİMARİ RENK İLİŞKİSİ.....	26
3.1. Rengin Mimarlık Tarihindeki Yeri.....	26
3.2. Türklerde Renk Kültürü.....	33
3.3. Mimaride Rengin Kullanımı.....	37
BÖLÜM 4. RENK - İNSAN – MEKAN İLİŞKİSİ	45
4.1. Yaşamda Renk Faktörünün Yeri	45

4.2. Rengin Psikolojik Etkileri	47
4.3. Renk Beğenisine Etki Eden Faktörler.....	52
4.4. Renk Mekan İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	54
4.4.1. Mekan Olgusu.....	54
4.4.2. Mekan Renk İlişkisi.....	57
4.5. Renk Kalitesine Etki Eden Faktörler.....	58
4.5.1. Renk – Doku.....	59
4.5.2. Renk – Malzeme.....	60
4.5.3. Renk – Form (Biçim)	60
4.5.4. Renk – Işık.....	61

BÖLÜM 5. FARKLI FONKSİYONLARDA RENK KULLANIMINA

İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
5.1. Rengin Mekana Etkileri	62
5.1.1. Renk Faktörünün Mekan Algılamasına Etkileri.....	62
5.1.2. Renklerin Mekan Görünüşlerine Etkileri (Renk Perspektifi).....	64
5.1.3. Farklı Renk Birlikteliklerinin Mekana Etkileri.....	65
5.2. Renklerle Bir Mekanda Farklı Duygular Oluşturmak.....	70
5.3. Fonksiyon Renk İlişkisi	75
5.4. Renklerin Mekandaki Psikolojik Etkilerinin Fonksiyonel Olarak Değerlendirilmesi.....	77
5.5. Fonksiyona Uygun Renk Kullanımı.....	87
5.6. Farklı Fonksiyonlarda Uygun Renk Kullanımının Belirlenmesi	91

5.6.1. Mağaza Ve Alışveriş Merkezleri.....	94	x
5.6.2. Eğitim Yapıları.....	104	
5.6.3. Hastaneler.....	112	
5.6.4. Kafeterya Ve Restoran.....	117	
5.6.5. Disko Ve Gece Kulübü.....	121	
5.6.6. Kültür Yapıları	125	
5.7. Rengin Yanlış Kullanımının Nedenleri?.....	128	
BÖLÜM 6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	130	
6.1. Sonuç	130	
6.2. Öneriler.....	132	
BÖLÜM 7.KAYNAKLAR.....	137	

“Mimarlık?

Kulaklarımızla işittiğiniz renkler;

Gözlerinizle gördüğümüz sesler;

Avuçlarımızla dokunduğumuz boşluklar;

Dilinizdeki mekanın tadı;

Ölçülerin güzel kokusu;

Taş'ın öz suyudur.”

Marcel Breuer

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Çağımız, yaşadığımız yüzyıl deneme-yanılma ile belirlenecek gerçeklerin buluşacağı bir zaman dilimi değildir. Artık yaşamımıza ait her şey bilimsel, sanatsal, teknolojik olarak değerlendirilerek ele alınmaktadır. Günümüzde her şey insan içindir ve bütün araştırmalar, projeler bu noktadan başlayarak gerçekleştirilmektedir. Mimari, insanı hedef alan işlevsel bir sanattır. İşlevsel ve görsel açıdan tatmin edici bir bütünü meydana getirmek amacıyla, elemanların bilinçli olarak düzenlenmesi ve bir araya getirilmesidir.

Tasarımın amacı her türlü ihtiyaçları karşılayan mekan oluşturmaktır. Mekan birey için vazgeçilmez konumdur. Bundan dolayı, fiziksel ihtiyaçların dışında psikolojik gereksinmelere cevap vermesi zorunludur. Mekansal bütünlük, mimaride işlevsel ve görsel olarak tatmin edici bir bütünü oluşturmak amacıyla elemanların düzenlenmesi sonucu gerçekleştirilmektedir. Mekansal tasarım elemanlarını renk, form ve doku oluşturmaktadır. Bu elemanlar, bilinçli olarak düzenlenerek mekan oluşturdıkları sürece, içindeki bireylere tatmin edici ve mutlu bir ortam sağlamaktadır (Aydın 1986).

Tatminkar çevre olarak nitelendirdiğimiz mekanda yer alan ekipmanlar, eylemler ve eylem alanlarının birbirleriyle olan ilişkisi doğrultusunda, kişinin ihtiyacı

olan fiziksel ve psikolojik çevre oluşmaktadır. Tasarım elemanlarından biri olan renk, psikolojik ve fiziksel mekanın oluşmasında en önemli ve etken öğelerden biridir (Aydınlı 1986).

Tasarımlarında rengi kullananlar (ressamlar, modacılar, dekoratörler, mimarlar) bu konuyu bir disiplin, düzen altına sokmak zorundadırlar. Bugün, renk konusu bilimsel alan içerisinde gerçek yerini bulmalıdır. Çünkü renk insanın ara sıra karşılaştığı bir öge değildir, ışık ve insan gözü var oldukça, var olan ve insanı etkileyen önemli bir faktördür.

Mimarın rengi bilinçsizce kullanması, kimliksiz bir çevrenin oluşmasına sebep olmaktadır. Görsel anlamda kirlenen mimari, insan çevresinde sağlıksız bir ortam oluşturmakta, estetik değerlerden uzak, kentsel gerilimi ve yorgunluğu arttırmaktadır. Görsel açıdan beğeni düzeyi yüksek, daha nitelikli çevreler için “mimarlar” biçimlendirme ile ilgili ölçü, ölçek, oranların kullanımı, kompozisyon ilkeleri, ışığın kullanımını gibi bütün diğer özelliklerle beraber mimari bütünün görsel niteliğini önemli ölçüde etkileyen “renk” ile ilgili özelliklerin de farkında olmak, onları bilmek durumdadır (Şentürk 1995).

Mimarlar, renk ögesinin etkilerini ve özelliklerini bilerek uygulamalarını gerçekleştirmelidir. Rengin psikolojik etkilerini ve mekansal özelliklerini, mekanda oluşturdukları etkileri, mekan-fonksiyon-renk birlikteliğini göz önünde bulundurmamak ve bilmek durumdadır. Çünkü bilimsel verilerden uzak, sadece tesadüflere dayalı bir renk anlayışının kişileri yanlış yollara götürdüğü ve olumsuz mekanların tasarlandığı günümüzde uzmanlar tarafından kabul edilmektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Mimari; toplumun yaşamıyla ilgili tüm eylemlerinin somut bir belirtisi olan ve çok önemli kültürel işlevleri içeren bir uğraşı alanıdır. Mimarlık mesleği, toplumun yapısına, gereksinim ve ekonomik verileri ile teknolojik gelişmelerine bağlı olarak tasarımlarını gerçekleştirmektedir. İnsanların yaşamalarını kolaylaştırmak için, barınma, dinlenme, çalışma ve eğlenme gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak a-

macıyla mekanlar düzenler. Mekan, insan gereksinmelerine ve kişi mutluluğuna dönük olmalıdır (Arcan-Evci 1992).

Mimar, insan için yaşanılabilir ve tatminkar bir çevre - ortam tasarlamak zorundadır. Bu çevreyi tasarlarken bir çok sanâtsal, teknolojik ve sosyal yöntemleri kullanmak durumundadır. Bu yöntemlerden ve insani değerlerden uzak, bilinçsizce gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda sağlıksız ortamlar oluşmakta ve suç oranları artmaktadır. Ayrıca günümüzde gelişen teknoloji doğrultusunda stres çoğalmakta, iş gücü - verimi azalmakta ve görsel alanda kirlilik oluşmaktadır (Ural 1995, Aydınlı 1986).

Bütün bunlar doğrultusunda şunu diyebiliriz; mimarın amacı dünyayı güzelleştirmek, yararlı mekan oluşturmak ve insanı mutlu kılmaktır.

Renk her zaman görsel çevrede ilk göze çarpan öğedir. Günümüzde renk, çağdaş yaşamın ayrılmaz bir parçası, bireyin ve çevrenin vazgeçilmez bir öğesidir. Bireyin mutluluğu ve sağlıklı yaşaması için zorunlu bir elemandır. Çağımızda mimarlar bütün yapım yöntemlerini ve malzemelerini kullanmaktadırlar. Teknolojinin gelişmesi sonucunda üretilen çağdaş malzemeler mimara gelişmiş güzel bir renk paleti sunmaktadır. Bütün bu üretilen malzemelere karşı mimarın uygulama aşamasında, renk kullanımına dair başvurabileceği ve yardımcı olabilecek bilgi kaynakları yetersizdir.

Mimari ürünlerde renk; tasarım aşamasında değil, inşaatın bitim aşamasında ele alınmaktadır. Buna bağlı olarak; insani değerlerden ve estetikten uzak mimari ürünler gerçekleştirilmektedir. Mimarlar, çoğu kez rengin ne olduğunu bilmeden ve onun etkisinin-büyüsünün farkına varmadan gelişigüzel kullanmaktadırlar. Cephe düzenlemelerinde ve mekanlarda bilinçsizce gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda estetik değerler yitirilmektedir. Buna paralel olarak; uygunsuz mekanlar oluşmakta ve güncel yaşamda birey stresi artmakta, ilişkileri etkilemektedir. Gerçekleştirilen mekanlarda etkilerin neler olacağı ve bireydeki olumlu yönleri araştırılarak yapılmalıdır.

Bir çok fonksiyona cevap veren ve kullanıcı gereksinmelerini karşılayan mekan; çağdaş yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Tasarlanan yapılarda estetik değeri olan cephelerin yanında, duygusal etkilere sahip, psikolojik ola-

4
rak yeterli mekanların tasarlanması önemlidir. İşlevsel tatmin¹ ile görsel tatmin² birlikte sağlandığı müddetçe, kullanıcının mekan içerisindeki her türlü psikolojik ve fizyolojik gereksinimleri karşılanmış olmaktadır (Aydınlı 1986).

Görsel tatminin sağlanmasında renk en önemli öğelerden biridir. Uygunsuz ve sağlıksız renk uygulamalarının kişi psikolojisini etkilediği yapılan araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Renk yaşamımızda rahatlatıcı, coşturucu, bölücü ve buna benzer bir çok etkiye sahiptir. Düzenin okunabilmesinde, karmaşa ve kaos arasındaki hassas sınırın korunmasında, insan ölçeğinin yakalanmasında renk oldukça önemli bir öğedir (Yıldırım 1989, Ural 1995). Mekanlarda istenilen etkilerin sağlanabilmesi ve doğru algılanabilmesi için renk armonilerinin- etkilerinin iyi bilinmesi ve bilinçli olarak kullanılması söz konusudur.

Araştırmanın amacı, rengi daha iyi tanımak, rengin mimarideki önemini ortaya koymak, bu konunun eksikliğinde ve tasarımda gerçekleştirilecek yanlış uygulamaların etkilerini saptamaktır. Rengin mimaride geniş bir inceleme alanına sahip olduğu bilinmektedir. Bu yüzden araştırma konusunun sınırlarının belirlenmesi tezin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın sınırlarını özetlemeye çalışırsak:

Bu araştırmada;

- Rengin yanlış kullanım nedenleri,
- Renk faktörünün ve birlikteliklerinin mekana etkileri,
- Mimaride rengin yerinin belirlenmesi ve mekansal-fonksiyonel etkilerinin incelemesi,
- Mekan – renk – fonksiyon birlikteliğinin incelenmesi,
- Farklı fonksiyonların özelliklerinin ve mekanın taşıması gereken unsurların saptanması amaçlanmıştır.

¹ İşlevsel Tatmin: Bireyin gerçekleştireceği eylemlere mekanın işlevsel olarak birebir cevap vermesidir. (Arcan-Evci 1992)

² Görsel Tatmin: Mekanı kullanan bireyin zihinsel algılara bağlı olarak, mekansal özelliklerin belirlediği duygular sonucunda oluşan görsel niteliklerdir. (Aydınlı 1986)

Renklerin psikolojik etkileri doğrultusunda, mekanlarda farklı etkiler ve algılar oluşmaktadır. Renklerin mekandaki etkileri ve renk şemaları incelenip, mekanda renk psikolojisi ele alınmıştır. Fonksiyon mekan-renk ilişkisi ile ilgili çalışma gerçekleştirilip önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanı Kapsamı

Renk konusunda yapılan tezler incelendiğinde, araştırma konusu olarak dış cephede renk düzenlemelerinin ele alındığı görülmüştür. İncelenen tezler arasında mekan ve renk üzerinde çalışma, konut çerçevesince sınırlandırılmıştır. Fonksiyon renk ilişkisinin irdelendiği bir araştırma tespit edilememiştir. Özellikle toplumsal mekanların irdelendiği, renk kullanımı ile ilgili rehber olacak çalışma yoktur. Mimara rehber olacak kaynaklar yok değildir. Ancak bir düzen içerisinde yer almadığı da gerçektir.

Tezin sınırları gerçekleştirilen literatür araştırması sonucunda, belirlenen fonksiyonlar üzerine yapılmıştır. Araştırmada, renk beğenisi konusunda kişisel tercihlerin yaş, kültür, meslek, alışkanlıklar vb. özelliklere bağlı olarak değişken olması nedeniyle bireysel mekanlar araştırma dışında tutulmuştur. Toplumsal mekanlarda ortak bir dil olmasının gerekliliği kabul edilirse, birden fazla bireyin birlikte kullandığı toplumsal mekanlar üzerinde durulmuştur.

Mekan içerisinde yaşayan bireyin ihtiyacı olan fiziksel ve psikolojik gereksinimler ortaya konmuştur. Mekanın bu ihtiyaçları karşılaması ve cevap vermesi zorunludur. Bu yüzden mekanların üzerinde taşınması gereken psikolojik özellikler belirlenmiş ve buna bağlı olarak renk önerilerinde bulunulmuştur.

Toplumsal mekanlar olarak nitelendirilen, eğitim yapıları, hastaneler, mağaza ve alışveriş merkezleri, kafeterya – restoran, disko – gece kulüpleri, kültür yapıları incelemeye alınmıştır. İdari - askeri yapılarda, devlet ve askeriye ait özel uygulamaların ve yönetmeliklerin bulunması sebebiyle araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Dini yapılarda taşıdıkları özellik sonucunda incelemeye alınmamıştır. Otel

yapılarının tek başlık altında ele alınmamasının sebebi, bünyesinde barındırdığı farklı fonksiyonların (disko, restoran, kafeterya) incelenmiş olmasıdır.

1.3. Materyal ve Metod

Araştırma konusu çerçevesinde, literatür incelemesi yapılarak bilgi birikimi sağlamıştır. Problem alanı belirlenmiştir. Literatür araştırması (Ural 1995, Erzen 2000, Muradoğlu 1992), incelenen tezler ve yapılan araştırmalar sonucunda renk konusunda mimarların yeterli bilgi birikimine sahip olmadığı belirlenmiştir.

Rengin kullanım alanları, günlük yaşamdaki rolü, renk psikolojisi, beğenisi ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Rengin profesyonel bir şekilde günümüzde kullanım alanlarındaki etkileri incelenmiştir. Hayatımızdaki rolü ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Araştırma kapsamı doğrultusunda konuyla ilgili örnek araştırmasına gidilmiştir. Gerçekleştirilen projelere dergi ve kitaplardan ulaşılmış, fotoğrafla tespitlerde bulunulmuştur.

Literatür araştırması sonucunda elde edilen birçok örnek arasında tez kapsamında ele alınanlar, projeyi gerçekleştiren mimarların kriterleri ve önceden gerçekleştirilen araştırma sonucundaki birikim neticesinde değerlendirilerek seçilmiştir. Seçilen örneklerin konuya uygunluğu, mekan özellikleri, fonksiyon ilişkisi gibi nitelikleri sonucunda değerlendirilmeye alınmıştır. Elde edilen örneklerin olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilmiştir. Örneklem alanı olarak kesin bir sınırlandırma çizilmemiş olmakla birlikte, toplumsal mekanlar olarak araştırmanın ana hatları belirlenmiştir. Renk evrensel bir nitelik gösterdiği için, örneklem alanının sınırlandırılmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. İncelenen tezlerde de evrensel özelliği sonucunda örneklem alanı kesin bir hatla belirtilmemiş, araştırma konusu doğrultusunda örnekler incelemeye alınmıştır.

Renk ögesinin tarih süreci içerisinde önemi belirlenerek, geçmişteki kullanımı, etkileri tarihsel yöntemle belirlenmiştir. Böylelikle tarihi gelişimi, simgesel anlamları, yaşamdaki rolü ele alınmıştır. Buna paralel olarak rengin günümüzdeki konu-

muyla ilişki kurulmuştur. Buradan yola çıkılarak mimari alanda renk kullanımı irdelenmiş ve rengin mekan üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Fonksiyon renk ilişkisi doğrultusunda, belirlenen örneklerden yararlanılarak renk alternatiflerinde bulunulmuştur.

Gerekli bilgi birikimi sağlandıktan sonra tümevarım metodundan faydalanılarak fonksiyon – renk – mekan ilişkisi ile ilgili tespitler yapılmıştır. Elde edilen tespitler bilimsel yöntemle sistematize edilerek belgelenmiştir.

1.4. Literatür Araştırması

Mimaride renk öğesinin kullanımı ve yerinin belirlenmesini amaçlayan araştırmaya öncelikle rengin tanımını ve özelliklerini içeren kaynakların toplanmasıyla başlanmıştır.

“*Renklerin Armoni Sistemleri*” Kalmık, E. Rengin tanımı yapılmış, özellikleri dile getirilmiştir. Renk çemberinin açıklaması yapılarak, renk birliktelikleri anlatılmaktadır. Renklerin psikolojik etkileri belirtilmiş ve kişiler üzerindeki tesirleri ortaya konmuştur. Rengin tarihi geçmişi üzerinde durulmuş, resim sanatındaki yeri belirlenmiştir. İç ve dış mekanda renk kullanımı ele alınmıştır.

“*Renk ve Armoni Kuralları*” Çağlarca, S. Rengin tanımı gerçekleştirilmiş, Renk teorileri ele alınmıştır. Renk birliktelikleri üzerinde durulmuştur. Renk armonileri anlatılmış ve resim uygulamalarında renk kompozisyonları belirtilmiştir.

“*Resimde Renk ve Uygulanışı*” Parramon, J. M. Renk teorileri üzerinde durulmuştur. Resimde renk uygulamaları ve renk birliktelikleri anlatılmıştır. Uyumlu renkler ve armonileri belirtilmiştir. Renk psikoloji ele alınıp, etkileri üzerinde durulmuştur.

Yukarıdaki üç kaynak rengin tanımlanması ve anlaşılması açısından ve ayrıca renk psikolojisinin etkilerinin belirlenmesinde son derece yararlı olmuştur.

“Kuramsal Renk Bilgisi” Sirel, Ş. Renk dizgileri ve teorileri ele alınmıştır. Işık- renk birlikteliği irdelenmiştir. Mimarlık- renk ilişkisi üzerinde durulmuştur. Rengin, mimarlık boyutunda incelendiği bir eserdir. Önceki kaynaklarda genel anlamda yer alan rengin tanımı, burada mimari açıdan irdelenmektedir.

“New Horizons In Color” Birren, F, Rengin mimari anlamda ele alındığı ve önemli bir çalışmadır. Renk-Form ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca fonksiyon- renk incelenmiş ve kişiler- algılama üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Mimarlık tarihinde renk kullanımı belirtilmiştir. Mimari ve renk ilişkisinin tüm boyutlarıyla ele alındığı bu çalışma, araştırmaya son derece aydınlatıcı olmuştur. Tezin ana hatlarının çizilmesinde belirleyici bir özellik taşımaktadır.

“The Colour Book” Beazley, M. Rengin psikolojik etkisini içermektedir. Ayrıca konu olarak iç mekanda tek renk ve tonlarının kullanımı ve kontrast renk kullanımı ele alınmıştır. Bununla beraber oturma- yatak odaları, mutfak ve banyo için renk paleti sunulmaktadır. Bu eserde, konut çerçevesinde ele alınıp yorumlana renk ögesi, kısmen de olsa bize mekan – fonksiyon – renk ilişkisi açısından ışık tutmaktadır.

“Yapı Dış Yüzü Renklendirilmesine İlişkin Yaklaşımların İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi. Erciyes, İ. Renk düzenleri ele alınmıştır. Tek yapı ölçeğinde cephe renklendirmesi üzerinde durulmuştur. Toplu konutlarda cephe renklendirilmesi ve etkileyen faktörler belirlenmiş, önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca mimarlık tarihinde rengin kullanımı irdelenmiştir.

“Mimarlıkta Renk: Yapay Ortamların Renklendirilmesinde Renk Dinamikleri” Doktora Tezi Ural, S. E. Gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikle rengin yaşamsal önemi vurgulanmış, rengin tanımı yapılmıştır. Renk sistemleri anlatılmıştır. Renk; mimari bağlamda ele alınmış, tarihsel süreç içinde mimarlık- renk ilişkisi gözden geçirilmiştir. Mimaride rengin yeterli biçimde kullanılması üzerine çevresel renk önermelerine ilişkin deneysel çalışma yürütülmüştür. Buna paralel olarak bulgular değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamı itibariyle oldukça önemli bir kaynaktır. Araştırmaya büyük katkıları bulunmuştur.

“İç Mekanlarda Renk Kullanımı” Yüksek Lisans Tezi Erdem, S. Renk tanımı ve özellikleri ele alınmıştır. Rengin psikolojik etkileri belirtilmiştir. Renk- ışık ilişki-

si ele alınmış, buna paralel olarak iç mekanda renk etkileri- kullanımı, konut uygulamaları üzerinde durulmuştur. Rengin tasarımıdaki yeri belirtilmiştir.

“Renk Psikolojisi” Yüksek Lisans Tezi Yılmaz, Ü. Gerçekleştirilen bu çalışmada rengin tanımı- algılanması incelenmiştir. Bununla birlikte renklerin sınıflandırılması ve psikolojik etkileri irdelenmiş ve belirtilmiştir. Rengin birey ve mekan üzerindeki psikolojik etkilerinin değerlendirilmesi açısından ışık tutmaktadır.

“Yapı Fiziği Açısından Renk Olgusunun Konut İç ve Dış Mekanlarında Malzeme Seçimine Etkisi” Yüksek Lisans Tezi Murradoğlu, M. Görsel algılama ve mekânlarda renk kullanımının insan psikolojisine etkileri incelenmiştir. Rengin fiziksel tanımı yapılmıştır. Mimarlık tarihinde renk kullanımı incelenmiştir. Konutta renk düzenleri kurulurken mekan- malzeme ilişkisinde dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinde durulmuştur.

“Color Fundan Mentals” Graves, M. Renk tanımıyla beraber, renk sistemlerini içermektedir. Rengin psikolojik etkileri de ele alınmıştır. Renk birlikteliklerini, uyumlarını, kontrastlığını belirtmişlerdir.

“The Forms Of Color” Gerstner, K. Renk sistemlerini ele alarak, rengin tanımı yapılmıştır. Sistematik olarak form açıklanmış, renkler çağrıştırdıkları formlarla ifade edilmiş ve açıklanmıştır. Renk ve form ilişkisini ele alıp açıklamalarda bulunulmuştur.

“Yorumlar Kültür Sanat Mimarlık” Özer, B., Sanat ve mimarlığın gelişimi ve tarihsel süreci ele alınmıştır. Kültür birikiminin sanat ve mimarlığa etkisi belirtilmiştir. Akımlar sonucunda sanat- mimarlıktaki değişimler ve Türk tarihindeki değişimler belirtilmiştir. Kaynakta mimarlığın tarihsel süreçteki gelişimi incelenirken, rengin kullanımıyla ilgili tespitlerde bulunmaktadır. Araştırmada, mimarlık tarihinde rengin irdelenmesinde eserden faydalanılmıştır.

“Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model” Doktora Tezi, Aydın, S., Bu çalışma insan – çevre ilişkilerini algı psikolojisi kapsamında ele almaktadır. Duyguların tasarım sürecindeki etkinliği vurgulanmaktadır. Duygusal olarak yüklenmiş bir fiziksel uyarıcının, kullanıcı üzerinde yarattığı mekansal etkinin değerlendirilmesine yönelik kavramsal bir model önerilmektedir. Fiziksel uyarıcı e-

lemanlarından biri olan renginde tez içerisinde değerlendirilmesi bulunmaktadır. Rengin kullanıcı üzerinde oluşturduğu mekansal etkiler açısından oldukça aydınlatıcı olmuştur.

“Tasarımda Rengin İşlevi” Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım, D., Tekstil alanında rengin tasarlama sürecindeki gerekliliği araştırılmıştır. Çevre, teknik, insan değerlerinin işlevi renk alanı içerisinde ele alınmıştır. Rengin tasarımdaki önemi ve diğer renklerle meydana getirdiği etkiler tekstil alanında incelenmiştir.

“Interior Designers Color” Aves, J., Mekanda renk uygulamaları, örneklerle ele alınmıştır. Ana ve ara renklerin mekan üzerindeki etkileri incelenmiş ve renk paletleri – renk birliktelikleri üzerinde durulmuştur.

“Colour Scape” Lancaster, M., Bu kitapta renk ve mimarlık ele alınmıştır. Dış mekan ve cephe renkleri üzerinde durulmuştur. Bu yalnızca binanın kendi rengi olarak ele alınmamış, onu çevreleyen doğa ve diğer binalarla uyumu incelenmiştir. Buna paralel olarak rengin birbirleriyle olan etkileri de cephe bazında ele alınmıştır.

“Interior Desing Colour” Pile, J. F., Mekanda renk uygulamaları, renk şemaları üzerinde durulmuştur. Mekanda renk psikolojisi incelenmiştir. Renklerin fonksiyonlar doğrultusunda kullanım alternatifleri sunmaktadır. İçerik açısından, araştırmaya oldukça yararlı olmuştur.

“Dikkat Vücutumuz Konuşuyor: Beden Dili, İş Yaşamı Ve Renkler” İzgören, A. Ş., İş yaşamında beden dilinin yanında renk psikolojisi de ele alınmaktadır. Şirketlerin, imaj doğrultusunda rengi kullanmaları, renklerin mekandaki anlamları dile getirilmiştir. Dünyada rengin anlamları ve mekanda ilettiği mesajlar, çarpıcı örneklerle ifade edilmektedir.

“Yapıların İçindeki Işık Renk İlişkisi” Doktora Tezi, Ünver, R., Yapı içlerinde ışık – renk ilişkisinin incelendiği tezde, farklı ışık türlerinin etkileri üzerinde durulmuştur. Görsel algılanmanın da ele alındığı tezde, bu konuyla ilgili deneysel araştırmada gerçekleştirilmiştir.

Mekan – fonksiyon – renk birlikteliğinin birebir irdelendiği bir çalışmanın varlığı tespit edilememiştir. Fakat araştırılan ve elde edilen kaynakların her biri, tezin

sınırlarının belirlenmesinde, gelişmesinde yardımcı olmuştur. Çalışma bu alt yapıya dayanarak mekan – fonksiyon – renk birlikteliğini irdeleme imkanı bulmuştur. ¹¹

BÖLÜM 2. RENK

2.1. Renk Nedir?

Işığın cisimlere çarpmasıyla yansıyan ışıklardan gözümüzde meydana gelen duyuların her birine “renk” denir . Diğer bir tanım da ışığın dalga uzunluğuna göre, gözümüz vasıtasıyla bizde uyandırdığı histir (Kalmık 1964). Renk ses gibi bir “titreşim” hadisesidir. Rengi belirleyen özellik maddedir. Işık kaynağından çıkan ışık, ya doğrudan ya da bir özdeş ortamdan geçerek veya bir yüzeyden yansıyarak göze gelir ve renk duyulanmasını oluşturur. Renkli bir yüzeyin görülmesi yüzeyi aydınlatan ışık, yüzey ve yüzeyi gören göz ile ilgilidir (Sirel 1973).

Görme olayı psikolojik, fizyolojik ve fiziksel bir olaydır. Göze yansıyarak gelen ışınlar gözün retinasında foto kimyasal reaksiyona sebep olur. Bunun sonucunda rengi 3 anlamda tarifliye biliriz.

1. Psikolojik renk
2. Fizyolojik renk
3. Fiziksel renk

Renğin Psikolojik Tanımı: Beynimizde uyanan bir duyumdur. Maddi olmaktan ziyade sübjektiftir. Renk düzeyleriyle yaratılır. Renk bir duyumdur.

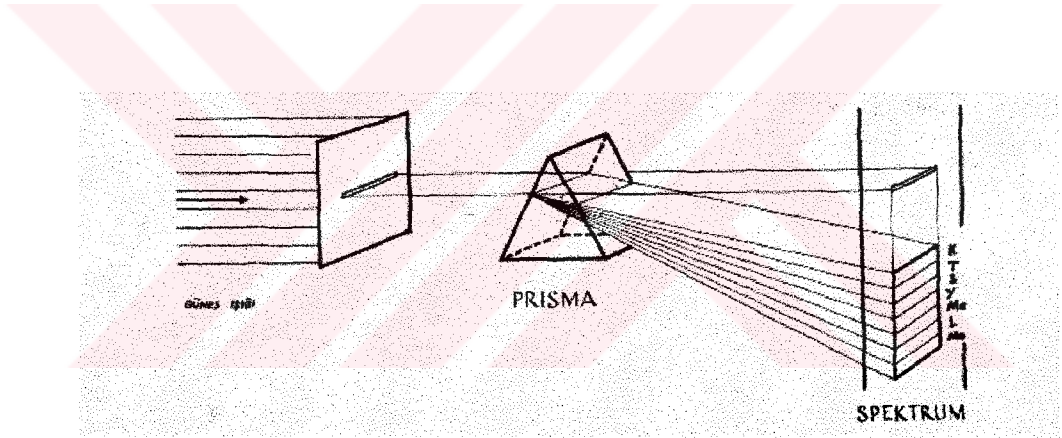
Renğin Fizyolojik Tanımı: Çeşitli ışık cinsleri tarafından gözümüzün retinası üzerinden göz sinirlerinde meydana getirilen fizyolojik bir olaydır. Işığın görünüş hadisesi fizyolojiktir, bu da beyne varınca, psikolojik renk duyumunu doğurur. Renk bizdedir, beynimizde oluşturduğu etkidir.

Renğin Fiziksel Tanımı: Ölçülerle, rakamlarla kesin olarak belirtilebilen bir olaydır. Işığın hangi dalga uzunluklarını hangi oranda bulundurduğu sorundur (Çağlarca 1993).

İnsanlar kaç yüz senelerdir gökyüzünü hayran hayran seyretmişler ve gökyüzünde bu kadar güzel renklerle süslenmiş bir kuşağın nasıl meydana geldiğini merak etmişlerdir. Bu konunun bilimsel bir şekilde izahını 1670 senesinde İngiliz fizikçi

Isaac Newton yapmıştır. Karanlık bir oda içinde, pencereden küçük bir delik açarak güneş ışığının hüzmeye halinde odaya girmesini temin etti. Bu güneş ışığını elmas bir prizmadan geçirip ışığı tıpkı gökkuşağı gibi yedi renge ayıştırmıştı (Şekil: 2.1). Bunun sonucunda ilk renk teorisini ortaya atmıştır. Newton beyaz ışığı ayıştırarak oluşturduğu renk dizgisine “Solar Spectrum” adını vermiştir. Renklerin kırılma açlarına göre spectrumdaki dizimler şöyledir (Kalmık1964, Sirel 1973, Parramon 1995).

1. Kırmızı
2. Kırmızı-Sarı (Turuncu)
3. Sarı
4. Sarı-Mavi (Yeşil)
5. Mavi
6. Mavi-Kırmızı (Mor)

Şekil: 2.1- Renk Prizması

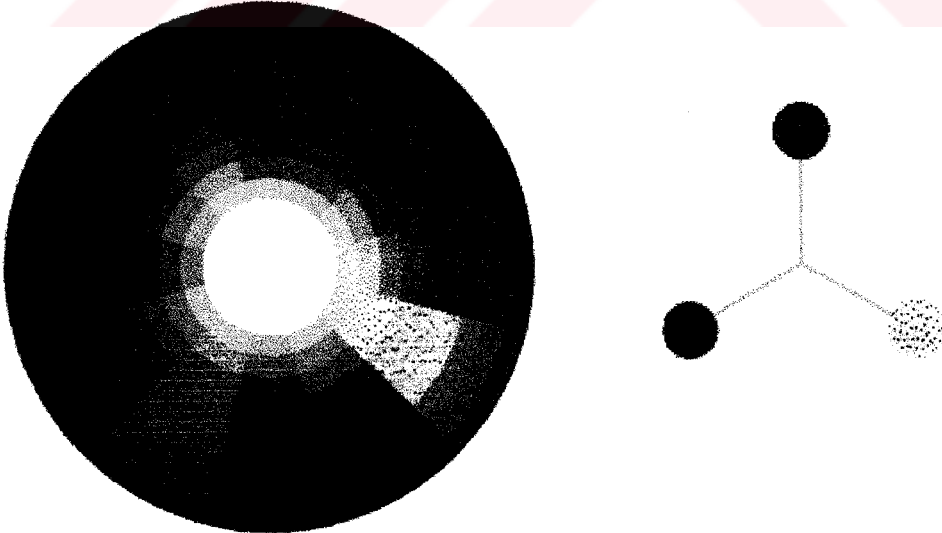
Maddelerin renkli görülmesi gelen ışığın ihtiva ettiği elektromagnetik dalgalarla, maddenin yapısına bağlıdır. Maddelerin renkleri; üzerine düşen ışınları yansıtma, kırılmaları, içlerine çekmeleri ya da geçirmeleri ile belirlenir. Bir cismin renkli olması üzerine düşen ışınların içinden bazı dalga boylarını emmeleri sonucu meydana gelir. Örneğin sarı görünen bir cismin; üzerine gelen ışınların mavi dalga boylarını emdiği için sarı görünür (Sirel 1973).

Yüzeyinde bütün dalga boylarını emip yansıtmayan cisimler siyah görünür. Eğer cisim yüzeyde ışınları hiç emmeden geri gönderiyorsa beyaz görünür. Tabiatta bulunan en koyu siyah bile bir miktar ışığı yansıtır, en açık beyaz da yine bir miktar ışığı yutar. En koyu siyah ışığın %98'ini yutar, %2'sini yansıtır, yine en açık beyaz ışığın %89'unu yansıtır, %11'ini yutar. (Kalmık 1964, Parramon 1995).

2.2. Renk Çeşitleri

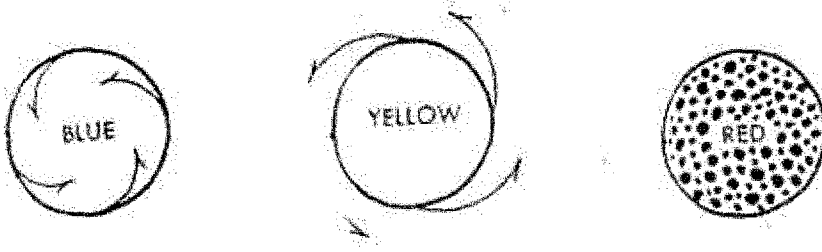
2.2.1. Ana Renkler

Bir dairenin etrafına kırmızıdan başlayarak turuncu, sarı, yeşil, mavi ve mor renkleri sıralayalım .Bu renk çemberinde sarı, mavi ve kırmızı eşkenar bir üçgen teşkil edecek şekilde birbirinden aynı mesafede bulunmaktadır (Şekil: 3.2). Çemberde bulunan diğer renkler bu renklerden oluşmaktadır. Bu yüzden bu üç renge (sarı, mavi, kırmızı) ana renkler adı verilmektedir. Bir ana renk, diğer bir ana rengi içinde bulundurmaz. Ana renkler meydana getirilemeyen renklerdir (Kalmık 1964).

Şekil: 2.2- Renk Çemberi ve Ana Renkler (Colour Harmony2)

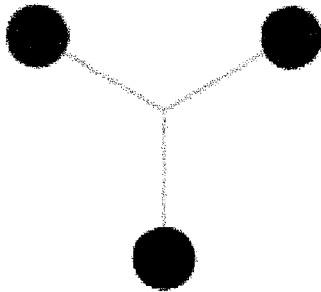
Kandiski'ye göre ana renkler olarak adlandırılan sarı, kırmızı, mavi renklerin göz retinasında etkileri vardır. Sarı renk maksimum düzeyde dağılıcı, kırmızı renk kuvvetli olarak içeri doğru yoğunlaşan, mavi renk maksimum düzeyde toparlayıcı etki oluşturmaktadır (Şekil: 2.3).

Şekil: 2.3- Ana renklerin göz retinasındaki etkileri (Birren 1958)

2.2.2. Ara Renkler

En az iki ana rengin birbirleriyle karıştırılmasından elde edilen yeni renge ara renk denir. Belli başlı üç ara renk vardır (Şekil: 2.4). (Kalmık 1964)

Kırmızı + Sarı = Turuncu

Mavi + Sarı = Yeşil

Mavi + Kırmızı = Mor

Şekil: 2.4- Ara renkler (Colour Harmony2)

2.2.3. Nötr Renkler

Renksiz renklerdir. Fizik bilimine göre nötr renk grubunda siyah, beyaz ve gri renk bulunmaktadır. Ana renklerin karışmasından veya doğrudan doğruya bütünleyici (komplementer) renklerin karışmasından meydana gelmektedir (Kalmık 1964, Yılmaz 1991).

2.3. Renk Grupları

Ressam Kandiski renkleri kişilerde oluşturduğu etkilere göre sıcak-soğuk renkler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde sıcak renklerin keskin- sivri formları, soğuk renklerin yuvarlak- yumuşak formları çağrıştırdığını tespit etmiştir.

Sıcak Renkler

Bilim adamları ve sanatçılar insan psikolojisinde sıcaklık ve canlılık uyandıran renkleri “**sıcak renkler**” olarak adlandırmıştır. Genelde bu grubu oluşturan renkler sarı, kırmızı ve turuncudur. Bu renkler bize güneşin sonsuz enerjisini ve yanar dağlardan fırlayan lavların sıcaklığını yansıtır. Neşe, canlılık, hareket ve iştah telkin ederler. Sıcak renklerin kırılma açıları daha az olduğu için gözde yakınlık hissi uyandırır. Sıcak renk grubunda en fazla sarı renk ortaya çıkar (Güngör 1983, Yılmaz 1991, Parramon 1995).

Soğuk Renkler

Araştırmalara göre insan psikolojisinde durgunluk ya da serinlik etkisi yaratan renkleri “**soğuk renkler**” dir. Soğuk renkler donuk ve koyu olduklarından dolayı kendilerine böyle denilmiştir. Genelde bu grubu mavi, mor, yeşil oluşturur. Sükûnet ve rahatlık telkin eder, insanı dinlendirir. Bu renkler bize olduğundan daha uzak görünürler (Güngör1983, Yılmaz 1991).

Genel olarak sıcak ve soğuk renklerin niteliklerinin- özelliklerinin artırılması veya geri çekilmesi bu renklerin psikolojik temel özelliklerine bağlıdır. Bu psikolojik temeller sıcak renklerin ateş, ısı, genişleme ve dışa açılma etkisi vermesi, soğuk renklerin buz, su, gökyüzünü hatırlatmasıdır (Yıldırım 1989).

2.4. Rengin Özellikleri

2.4.1. Ton ve Kroma

Ton (Valeur)

Bir rengin ton değeri o rengin aydınlık, açık veya koyu olması durumudur. Bir tonda ki ışık veya karanlık miktarıdır. Renklerin bu koyu ve açıklık farklarına “ton (valeur)” denir. Örneğin; koyu yeşil ile açık yeşil arasında ki fark renk farkı olmayıp ton farkıdır. Tonlar açıldıkça, parlaklık ve ışıklık derecesi artar, koyulaştıkça karanlık ve ışıksızlık derecesi artar. Tonların en açığı ve parlağı beyazdır, en koyu ve karanlığı da siyahtır (Kalmık 1964).

Tonlara beyaz katıldıkça parlak ve ışıklı görünürler, kuvvetlenirler fakat yoğunlukları düşer, siyah katıldıkça karanlık ve ışıksız olurlar, zayıflarlar ve kuvvetleri azalır.

Munsell sistemi renk kalitelerinin tonlarının tayinini gösteren merdiveni ve ara ölçütlerini belirtir. Munsell; tonların beyaz ile siyah arasında mevcut renk tonlarını değerlendirmek için ton çubuğunu kullanmaktadır. Her rengin ton kıymeti, ton çubuğunun dereceleri ile mukayese edilerek tayin edilir. Siyah ile beyaz arasında ki koyuluklar renklerin gri olarak kabul edilmiş farkları (nüans) dır.

Ton derecelerini gösteren ton çubuğu, renk konusunda önemli bir şemadır. Çünkü her rengin kıymeti ton çubuğunun koyuluk dereceleri ile karşılaştırılarak yapılır. Bu ise renkler arasında bir uygunluk temini konusunda bize yol gösterir (Kalmık 1964, Çağlarca 1993).

Kroma (Renk Kıymeti)

Renk kıymeti (kroma) bir rengin saf ve kuvvetli olması ile aldığı kıymettir. Bir rengin canlılığı ve olgunluğu arttığı oranda kıymeti çoğalır. Renk ne kadar kuvvetli ise saflığı o derece fazladır. Griye çalan renkler kroma itibariyle zayıftır. En saf renklerin kıymeti en yüksek kromayı taşır. Örneğin; parlak açık yeşil denildiği zaman parlak kelimesi kromayı, açık sözü tonu ve yeşil rengi anlatır.

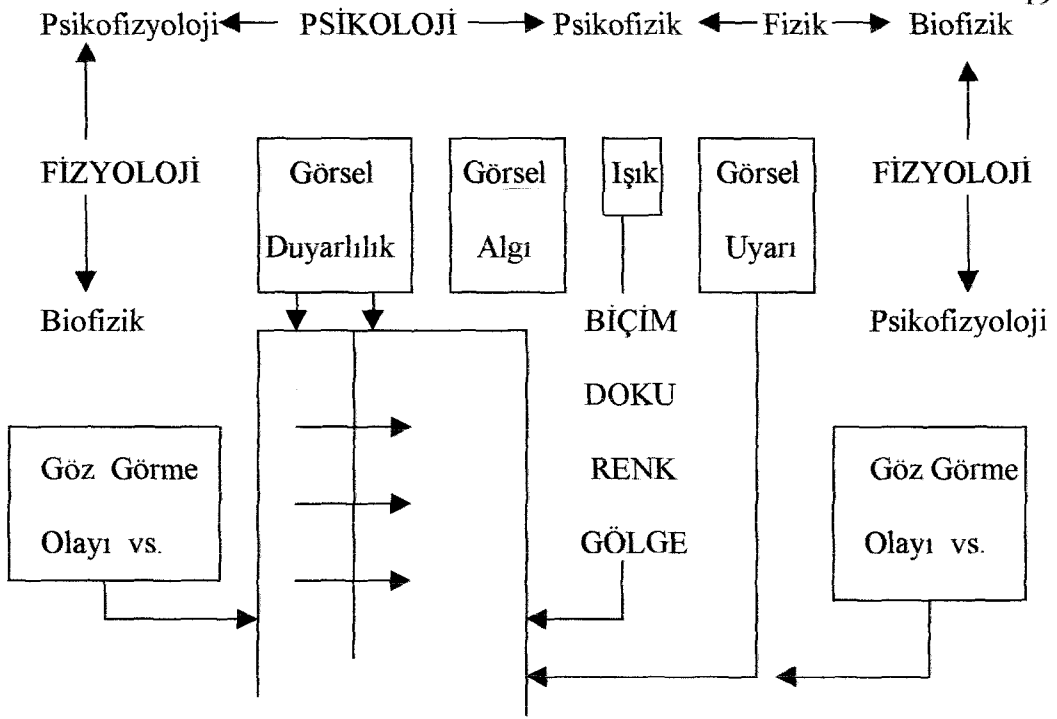
Munsell bir rengin kıymetini bu iki uç (siyah- beyaz) arasındaki duruma göre ölçer, kıymetlendirir, adlandırır ve açıklar (Kalmık 1964, Çağlarca 1993).

2.4.2. Rengin Algılanması

Renk, en basit tanımıyla göz ortamından geçip gözün arkasına düşen ışığın neden olduğu özel bir durumdur. Görsel düzeyde, şeklin zeminden veya şeklin şekilden ayırt edilebilmesi için birbirinden farklı nitelik ve nicelikte renk ve parlaklık özelliklerine ihtiyaç vardır. Bu sebeptendir ki Rudolf Arnheim bütün görsel oluşumların, var olmalarını parlaklık ve renge borçlu olduklarını söylemektedir (Ural 1995).

Renk ışık olmadan varolamaz. Görsel algılama ışık aracılığıyla olur. İnsan çevresini ışığın, bunlardan geçerken ya da bunların yüzeylerinden yansırken uğradığı nicel ve nitel değişikliklerle göz önüne gelmesi sonucu algılar. Bu yüzden renk, fizik, fizyoloji, psikoloji ve bunların ilgili olduğu diğer bilim dallarının ilgi alanına girmektedir (Sirel1973). Rengin algılanmasını sağlayan görenin göz ve beynidir. Renk algılanan şeyin bir parçasıdır (Şekil: 2.5).

Özetle; renk algısı, fizyolojik, fiziksel ve psikolojik ortamların bileşkesinden ve ışığın, nesnenin ve gözlemcinin özelliklerine bağlı olarak gerçekleşir. Kısaca; çevre renkleri ve koyuluklar- açıklıklar ve bunlar arasındaki karşıtlıklar ile görülür (Sirel 1973,Ural 1995).

Şekil: 2.5- Görsel işlemin çalışılmasıyla ilgili bilimsel disiplinler(Ural 1995)

2.4.3. Algılanan Rengin Özellikleri

Albert H. Munsell (1858-1918) renkle üç ögeyi birbirinden kesinlikle ayırıp rengin üç özelliği olarak ele almıştır. Bu üç öge "tür, değer, doymuşluk" tur. Aynı düzlem üzerinde yan yana gelen renkli yüzeylerin belli ve istenilen bir etkiyi oluşturabilmesi rengin özelliklerine bağlıdır.

- a- Renk Türü:** Bir rengin sarı, kırmızı, mavi, mor vb. gibi tanımladığımız özelliklerdir. Belli bir tür, değişik değer, doymuşluktaki bir çok rengi içerir.
- b- Renk Değeri:** Bir rengin açık ya da koyu oluşudur. Aynı koyulukta değişik tür ve doymuşluktaki bir çok rengi içerir.

- c- **Renk Doymuşluğu:** Rengin parlaklığı, canlılığıdır. Renk türü ve değeri belli bir renk, aynı değerde gri karıştırılarak, renk türü ve değeri değiştirilmeden griye yaklaştırılarak değiştirilebilir. Kısacası bir rengin içindeki gri oranıdır (Grimsi açık kırmızı, doymuş koyu mavi vb.) (Sirel 1973, Erciyes 1995).

2.5. Renklerin Birliktelikleri

2.5.1. Kontrast (Zıt) Renkler

Renk dünyası çok eski zamanlardan beri bilim adamlarının ve sanatçıların ilgisini çekmiştir. Bu yüzden yüzyıllardan bu yana renklerle ilgili çeşitli teoriler ortaya çıkmıştır. Renk kontrastı bunların bir tanesidir. Renk kontrastları “Leonardo’dan, Newton’dan” beri bilinmektedir (Yılmaz 1991). Renk çemberine bakacak olursak; birbirine en uzak olan iki renk çemberde tam karşılıklı düşen iki renktir, bu renklere zıt veya kontrast renkler denmektedir.

Kontrast renkler birbirlerinin kuvvetlerini artırır, şiddetlendirir. Renkler kendi öz karakterlerini kontrast renkleriyle daha belirgin ortaya koyarlar. Zıt renkler yan yana geldikleri zaman birbirlerinin kuvvetlerini arttırarak azami kontrast yaparlar.

Kırmızının kontrastı	→	yeşil
Sarının kontrastı	→	mor
Mavinin kontrastı	→	turuncu

Kontrast renkler oldukça ilginç bir özelliğe sahiptirler. Çünkü bu kontrastlığı sağlayan iki renk, hem birbirinin zıttıdır hem de her zaman her yerde birbirlerini istemektedirler. Bu ikili kontrast renkler bir araya geldikleri zaman birbirlerini etkileyerek gözlerimize daha parlak daha canlı görünürler ve ışıklık derecelerini de böylece en yüksek seviyeye çıkarmış olurlar. Yan yana bulunan iki renkten biri açık diğeri koyu ise etkileri farklı olur.

- 1- Bir renk, eğer onu çevreleyen renk açık ise daha koyu görünür.

2- Bir renk, eğer onu çevreleyen renk koyu ise daha açık görünür (Parromon 1995, Kalmık 1964).

Renk kontrastları üzerinde bilim adamları ve sanatçılar çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bu konuda ilk sistemli çalışmayı Bauhous çerçevesinde İtten'de görüyoruz. İtten, renklerin fizik niteliklerine dayanan ayrıntılı bir teknik teori oluşturmuştur. Buna göre renk kontrastını şöyle sıralamaktadır (Yıldırım 1989).

1. Üçlü Renk Kontrastı (Yalın Kontrast)

Bu tür kontrastı oluşturabilmek için en az üç renge ihtiyaç duyulur. Seçilen üç rengin, açıklık-koyuluklarından yararlanarak zengin kompozisyonlar oluşturulur. Üç renkten oluşturulacak kompozisyonlarda en kuvvetli etkiyi, ana renk grubunu oluşturan kırmızı, sarı ve mavi yapar (Yıldırım 1989, Kalmık 1964).

2. Açık-Koyu (Ton-Değer) Kontrastı

Bir rengin kendi tonları veya başka renklerin farklı tonlarının yan yana gelmesi sonucu oluşur. Kuvvetli ve kesin bir kontrastlık özelliği taşır. Ton ve ölçü farklarının kontrastı fazla olması kontrastı ve armoniyi şiddetlendirir. Bu özellik savaş ve barış, gece ve gündüz, aydınlık ve karanlık gibi kesin çizgilerle birbirinden ayrılan bir olgunun etkisini taşır (Erdem 1995, Kalmık 1964).

3. Sıcak - Soğuk Kontrastı

Sıcak-soğuk renklerle oluşturulacak kontrastlar, insan psikolojisi üzerinde bir denge unsuru olarak görülebilir. Renk çemberinde kırmızı ailesi sıcak renkleri, mavi ailesi soğuk renkleri oluşturur. Bu renklerin bir arada kullanılması ve benzer renklerle takviyesi kontrastı kuvvetlendirir. Kompozisyonlarda, en kuvvetli sıcak-soğuk kontrastlar, kırmızı-yeşil ve mavi-turuncudur (Yıldırım 1989).

4. Komplementer Renk Kontrastı (Tamamlayıcı)

Işıksal iki renk karıştırıldığı zaman, beyaz renk elde ediliyorsa bu renklere komplementer renkler denir. Renk çemberinde karşı karşıya gelen renkler komplementer renklerdir. Bu renkler mavi-turuncu, sarı-mor, kırmızı-yeşil, sarı turuncu-mor mavi, kırmızı turuncu-yeşil mavi, kırmızı mor-yeşil sarıdır. Bu renkler devamlı birbirlerini ararlar ve yan yana geldikleri zaman karşılıklı olarak birbirlerinin etkilerini

arttırırlar. Tamamlayıcı kontrast renkler birbirlerine karıştırılırsa etkilerini kaybederek sönükleşirler, birbirleriyle karışınca gri renk oluşur (Yıldırım 1989, Yılmaz 1991).

5. Simültane Kontrastı (Yanılıcı Kontrast)

Simültane gerçekte bir rengin kontrastı ya da komplementeri olmadığı halde, gözde beyin aracılığı ile gözlenen renk üzerinde hayale dayalı bir komplementerliğin ya da kontrastlığın oluşması şeklinde tanımlanır. Bu özellik tamamen insanın iç yapısına dayalı bir niteliktir, beyin ile göz arasında gerçekleşir. Renklerin sınırları koyu gri veya siyah ile konturlanırsa, kontrast kuvvetlenir, şiddetlenir. Örneğin; mavi bir üzerine konulacak küçük bir siyah kareyi şeffaf bir kağıtla kapattığımız zaman, mavi alan içerisindeki bu kareyi gözümüz bir süre sonra turuncu olarak görür (Yıldırım 1989, Kalmık 1964).

6. Kalite (Kroma) Kontrastı

Renk kroması, rengin kalitesini yani saflığını ifade eder. Birden fazla rengin en saf, kroma değeri en yüksek kaliteleriyle yapılan zıtlıktır. Renklerin kromaları düşürülebilir veya artırılabilir ve bu şekilde birbirlerinin etkilerini ya kuvvetlendirirler ya da azaltırlar (Yılmaz 1991).

7. Miktar (Nicelik-Alan) Kontrastı

Miktar kontrastı genelde, renkleri ışınsal şiddetleri ile kapladıkları alanlardaki denge ve dengesizlik durumlarını kapsar. Bu teoriye göre renklerin ışınsal şiddetleri arttıkça, kapladıkları alanlar azaltılmalı, ışınsal şiddetleri zayıfsa kapladıkları alanlar genişletilmelidir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalara göre renk kontrastlarının alanları şöyle saptanmıştır (Kalmık 1964, Yılmaz 1991, Erdem 1995).

Turuncu-mavi 1 / 2

Sarı-mor 1 / 3

Kırmızı-yeşil 1 / 1

Kontrast renklerle bu oranda gerçekleştirilen uygulamaların, kişiler üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu tespit edilmiştir (Çağlarca 1993).

2.5.2. Komplementer Renkler

Renk çemberinde tam karşılıklı düşen renklere zıt renkler demiştik. Zıt renkler aynı zamanda birbirlerinin “bütünleyici rengi”ni teşkil eder. Kısacası bütünleyici renkler, kontrast renklerden oluşmaktadır.

Bütünleyici veya komplementer renk demek birbiri ile karıştırıldığı zaman tam renksizliği meydana getiren renk demektir. Bütünleyici renkleri analiz edersek bu gruba oluşturan iki renkten birinin ana renk diğerinin ara renk olduğu görülür. Buna göre yeşil (mavi sarı)-kırmızının, turuncu (sarı kırmızı)-mavinin, mor (mavi kırmızı)-sarıya tamamlayıcı rengidir (Yılmaz 1991, Çağlarca 1993).

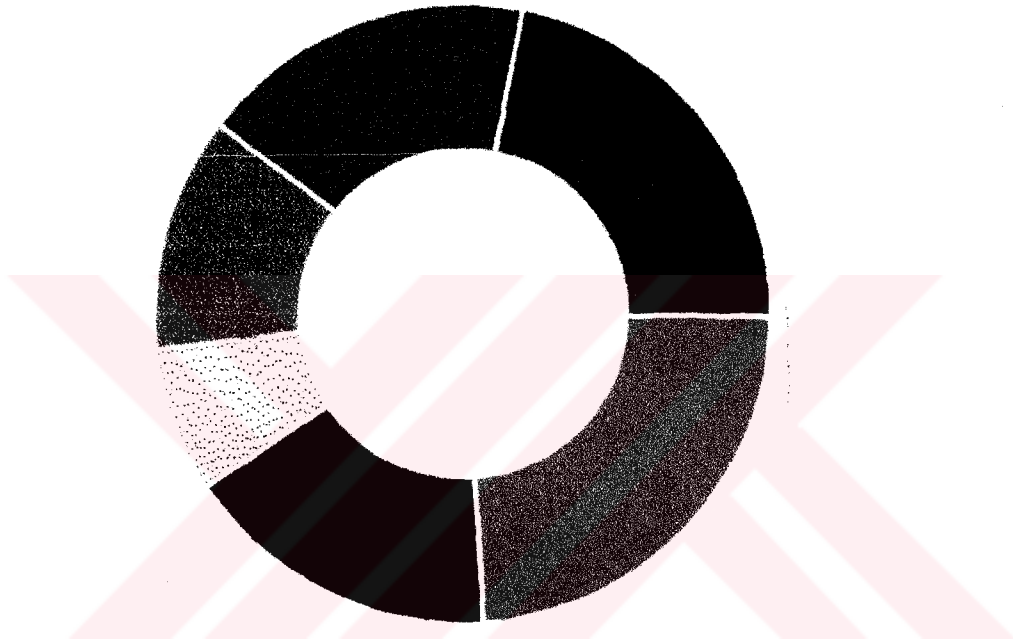
2.5.3. Renk Armonisi (Uygunluğu)

Dünya kurulduğundan beri insanoğlu, göğün mavisini- denizin mavisini-ormanın yeşilini bir arada izlemekten zevk almıştır. Şimdi ne zaman bu iki rengi bir arada görse aynı coşkuyu, ferahı hisseder. Çünkü bu iki renk birlikte armoni oluştururlar. Her şeyde olduğu gibi tabiat insanlara renklerin armonisinde de rehber olmaktadır. Tabiata dikkatle bakacak olursak, yeşiller arasındaki kırmızı bir çiçek ilk olarak gözümüze çarpar. Bu komplementer kontrastlığın tabiattaki örneğidir. Bu denge gözü dinlendirir ve insana huzur verir. Kırmızı yeşilin birlikteliğidir. Bu renkler birbirlerini dengeledikleri için tabiatta uyum sağlamışlardır (Çağlarca 1993, Kalmık 1964).

Armoni, renkler arasında uygunluk, ahenk, bağdaşma demektir. Armoni bir renk senfonisidir ve göze hoş görünmelidir. Tabiatın bütün bu güzellikleri bu uygunluk ve orantıyla gerçekleşir. Renk armonileri hazırlayabilmek için, olumlu etkiler elde etmek için renkleri ve renkler arasındaki ilişkileri iyi bilmek gerekir. İngiltere’de Maxwell, Almanya’da Goethe, Fransa’da Chevreul renk armonileri üzerinde

araştırmalar yapmışlardır. Bunun sonucunda renk armonisini kromatik daire ile açıklamaya çalışmışlardır (şekil 2.6) (Kalmık 1964).

Renk armonisi konusunda kurulacak formüller, kromatik dairenin bu esasları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. şayet bu renkler dairede eşit alanlarda yerleştirilseydi gri tesir meydana getirilemezdi. Çünkü bu renklerin kromaları ve ton kıymetleri birbirinden farklıdır. Daire üzerinde sarı renk için daha az yer ayrılması- nın sebebi budur.

şekil: 2.6- Kromatik Daire

Armoninin oluşması için sadece iki renk yetmez, çünkü göz bir rengi ayırt e- der etmez derhal başka bir rengin etkisinde kalır. Bir yüzeyde oluşturacağımız armo- nide renklerin kaplayacakları alanları olumlu bir etki için iyi ayarlamak gerekir. Renk kullanımı belirli kurallar içerisinde olmakla beraber kültürel, toplumsal, eko- nomik ve coğrafi konumlarla yakından ilgilidir.

Renk armonileri esas olarak iki türdür.

a-Monokromatik Armoni: Bir rengin armonisine denir. Bir rengin değişik tonlarıyla gerçekleştirilen renk armonisidir. Rengin beyazla açılması veya siyahla

koyulaşması sonucunda elde edilen tonlarıyla oluşturulur. Bu düzenleme bir rengin doygun hali, açık-koyu ve gri karışmış haliyle gerçekleştirilir.

b-Polokrom Armoni: İki veya daha fazla rengin armonisidir. İstenilen etkiye göre uygun renkler veya kontrast renkler ile yapılır. İkiye ayrılır:

- 1- Analogüs Armoni: Renk çemberinde birbirine benzer, uygunluk ve yakınlık gösteren renklerle yapılan armonidir. Analogüs renklerden biri hakim renk, kendine müşterek bir rengi taşır (Mavi- yeşil gibi). Bu yüzden birbirlerine benzerler. Uygun renkler dikkate alınarak gerçekleştirilen uygulamalarda armoni gözü yormaz ve yumuşak bir etki verir. Bu renkler yan yana geldiklerinde birbirlerinin kuvvetlerini kırarlar ve olduklarından zayıf görünürler. Bu renklerle yapılan armoniler sükun verici olurlar. Bu uygulamada, renk uyumlarında ışıklık özelliği dışında tümüyle sıcak ve soğuk atmosfer oluşmaktadır. Monoton bir etkiye sahiptir. Bunun sebebi ise farklılaşan bir etkileme alanının oluşmasından ve renksel denge arama ihtiyacı hissedilmemesindedir.
- 2- Kontrasting Armoni: Kontrast, renk çemberi üzerindeki renk parçalarının uzaklığı ile sağlanır. Kontrast renkler karıştırıldıkları zaman birbirlerinin kuvvetlerini yok eden ve yan yana geldikleri zaman ise arttıran renklerdir (Çağlarca 1993, Parramon 1995, Yıldırım 1989).

Rengın ne olduğunu ve özelliklerini bilmeden onu doğru ve yerinde kullanmak imkansızdır. Genel olarak rengın özelliklerinin, renk birlikteliklerinin, renk armonisinin, psikolojisinin ele alındığı bu bölümde, onu daha iyi tanımak hedeflenmiştir.

BÖLÜM 3. MİMARÎ RENK İLİŞKİSİ

3.1. Rengin Mimarlık Tarihindeki Yeri

Renkler insan oğlunun her döneminde karşısına çıkmaktadır. Bireyler renklerden tahmin edilenden daha fazla etkilenmektedir. Ancak pek az kişi renklerin psikolojik etkilerinden haberdardır. Renkler birey hayatının bütün öğeleriyle çok güçlü ilişkiler kurmuşlardır. Hatta giderek kullanılan dilin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Örneğin insanlar birbirleriyle yaptıkları konuşmalarda duygularını ve psikolojik durumlarını ifade etmek için sık sık renkleri kullanmaktadırlar.

“Öfkeden kıpkırmızı kesilmek”

“Üzerine kara bulutların çökmesi”

“Karalar giymek”

“Dünyayı toz pembe görmek”

Her dönemde renkler kullanılmış ve rengin büyümesine ilgi duyulmuştur. Yaşadıkları mağaraların duvarlarını boyamakla yaşadıkları yerleri güzelleştirmeye çalışmışlardır. Bu hareketleri ile henüz mimaride doğmadan evvel, daha sonra doğacak olan mimarinin renkten ve süslemeden uzak olmayacağını göstermişlerdir (Kalmık 1964).

Rengin tarihi Paleolitik dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu dönemde mağara duvarlarına çizilen resimlerde rengin kullanıldığı görülmektedir. Estetik değerinden çok gizli ve büyümlü anlamlara sahip olduğu düşünüldüğü için önemsenmiştir. İnsanlar, mağaralardan çıkıp kendilerine yuva yapmaya başladıklarında ise doğanın kendilerine sunduğu malzemeleri kullanmışlardır.

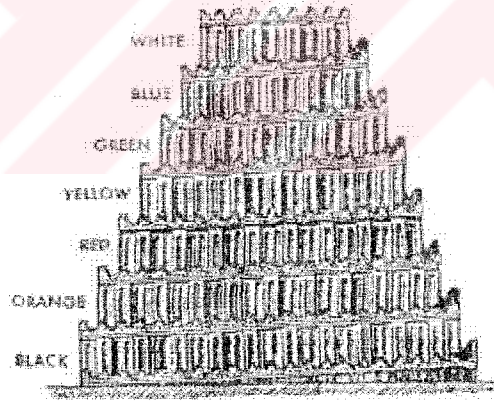
İlk olarak taş, toprak, ağaç dallarından yaptıkları evlerin duvarlarını süslemişler, daha sonra kil ve çamuru kullanmaya başlamışlardır. Kil ve çamuru önceleri güneşte kurutarak, sonraları fırınlayarak kullanmışlardır. Böylece daha dayanıklı bir malzeme elde edildiği gibi geniş bir renk yelpazesine sahip olunmuştur (Onur, Habib 1995, Kalmık 1964). Farklı uygarlıklarda da renk her zaman kullanılmıştır. Mimari eserlerde ve günlük hayatta yerini almıştır.

Mısır:

Eski Mısırlıların bıraktıkları eserlerde rengin mimaride kullanıldığı görülmektedir. Mısırlılar mimarilerinde dört ila beş renk kullanmışlardır. Özellikle sarı-kırmızı- mavi üçlü sistemine önem vermişlerdir. Mısırlılar zıt renkleri yan yana getirerek her tonun eşsizliğini vurgulamak çabasını göstermişler ve başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Zıt renklerin kullanılması mimari biçimin, yapı detaylarının belirginleşmesini sağlamaktaydı. Bu dönemde renge sembolik anlamlarda yüklenmiştir. Örneğin; sarı ve altın güneşi, kırmızı insanı, yeşil doğanın sonsuzluğunu, mor toprağı, mavi ise cenneti simgelemektedir (Muradoğlu 1992, Birren 1958).

Mezopotamya:

Mezopotamya'da da renk faktörünü görmekteyiz. Kare formunda tasarlanan Babil Kulesi'nin her katmanında farklı bir renk kullanıldığı ve her birinin gezegenleri simgeledikleri belirlenmiştir (Resim:3.1). Bu katlar sırasıyla şöyledir:

Resim: 3.1- Babil kulesi ve renk katmanları (Birren 1958)

- 1.Kat Satürn'ü temsil eden, siyah
- 2.Kat Jüpiter'i temsil eden, turuncu
- 3.Kat Mars'ı temsil eden, kırmızı
- 4.Kat Güneş'i temsil eden, sarı

5.Kat Venüs'ü temsil eden, yeşil

6.Kat Merkür'ü temsil eden, mavi

7.Kat Ay'ı temsil eden, beyaz renklendir (Birren 1958, Kalmık 1964).

Doğu Kültürü:

Doğu kültürlerinde de renk oldukça etkiliydi. Özellikle dini yapılarda renk kullanımı günümüze kadar uzanmaktadır.

Çin'de kullanılan renkler ilk olarak beş taneydi. Bunlar; kırmızı, sarı, siyah, beyaz ve yeşil (mavi) idi. Bu renkler sembolik olarak ateş, metal, toprak ve suyu ifade etmektedirler. Çin'de parlak renkler saraylara ve tapınaklara mahsustur.

Japon kültüründe özellikle dini yapılarda portakal rengi- beyaz ağırlıklı kullanılmıştır. Çok renkli olan mekanların tavanlarında ise siyah renk kullanılmıştır. Konutların iç mekanlarında ağırlık olarak doğal renkler kullanılmıştır (Birren 1958, Muradoğlu 1992).

Yunan:

Günümüz batı dünyasını etkilemiş olan Yunan Mimarisinde mavi, kırmızı, sarı, yeşil ve altın gibi renkler tercih edilmiştir. Bu renkler bazı sembolleri içermekteydi; mavi toprak, kırmızı ateş, yeşil su ve sarı hava gibi. Yunan Mimarisinde renk türleri bir bütün içinde dengeli olarak kullanılması sonucu abartılı ve süslü duruma düşmemiştir (Muradoğlu 1992, Ural 1995).

Roma:

Roma Mimarisi, Yunan Mimari formlarından faydalanmış ve malzemenin doğal rengini korumuşlardır. Bununla beraber, Roma Mimarisi rengarenk mozaikleri, çeşitli renklerdeki yapı malzemeleri ile çok renkli bir görünüm kazanmıştır. Romalılar büyük alanlarda parlak renkleri ve süslemeleri kullanmada oldukça cesurlardır (Erciyes 1995, Muradoğlu 1992).

Bizans:

Bizans Mimarisinde büyük bir lüks göze çarpmaktadır. Burada renk simgesel ve biçimsel olarak değil dekoratif ve güzellik amaçlı kullanılmıştır. Bizans Mimarisine ait en önemli eserlerden biri olan İstanbul'da ki Ayasofya kırmızı, yeşil, mavi, ve siyah renkli mermerlerle inşa edilmiştir (Muradoğlu 1992, Erciyes 1995).

19. yy. Öncesi

Gotik Mimarisi:

Gotik dönem, Avrupa ülkelerini etkilediği farklı sanat dallarında göze çarpan bir akım olarak ortaya çıkmaktadır. Gotik mimarisinde renk binaların dış görünüşlerinden uzaklaşmaya başlamış, malzeme doğal rengiyle kullanılmıştır. Genel olarak bu dönemde renk basitti ve az kullanılırdı. Gotik Mimarlığı erken dönem ve geç dönem olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Geç Gotik Mimarisinde vitray camlar oldukça göze çarpmaktadır (Muradoğlu 1992, Ural 1995).

Rönesans:

Rönesans Mimarisi de Gotik Mimarisinde olduğu gibi cephede rengi kullanmaktan kaçınmıştır. Cephede ritim, denge ve simetri anlayışı görülmektedir. Cephe de malzemenin doğal rengi görülmektedir. Fransız Op Art sanatçısı Victor Vasarely renk ve biçimin yollarının Rönesans da ayrıldığını söylemektedir. Öte yandan Rönesans, renk kavramının mimarlık dışındaki sanat dallarında çok yakından incelendiği bir dönem olmuştur. Rönesans'a kadar renk daha çok astroloji, din, mitoloji vb. özellikler içermektedir. Fakat bu dönemden sonra rengin duygusal ve tinsel özellikleri ele alınmıştır.

Leonardo Da Vinci rengin mekansal davranışına ilişkin titiz araştırmalar yapmıştır. Bir başka deyişle bu dönemde renkle algılanan derinlik arasındaki ilişki ilk defa kurallar çerçevesinde ve bilinçli bir biçimde resim düzlemine aktarılmıştır. Bu yeni sonuçlar doğrultusunda duvar, tavan, zemin için uygun olabilecek renk grupları

üzerinde durulmuş ve mekan büyüklüğü renk seçimini belirleyen bir unsur olarak dikkate alınmıştır (Birren 1958, Özer 1993).

Barok:

Barok, görkemlilik, çarpıcılık, canlılık, devinim, gerilim, sonsuzluk, yenilik ve tüm sanat anlayışlarını kaynaştıran bir özellik göstermiştir. Rönesans gibi Barok da renk çağını yalnızca iç mekan içinde yaşamıştır. Bu dönemin mimarları için yapı, bir çeşit büyük heykel anlamını taşıyor ve kütleli bir bütün olarak ele alıyorlardı. Cep-hede süslü, dinamik şekiller uygulanıyordu. Malzeme olarak mermer ve taş kullanılmakla beraber doğal rengi tercih ediliyordu. İç mekanda ise altın rengi, yeşil, kırmızı, pembe gibi renkler gündemdeydi.

Gotik, Rönesans, Barok başta olmak üzere beş yüz yıllık dönem boyunca mimarlık yalnızca biçim üzerine yoğunlaşmıştır. Renk unsurunu tamamıyla reddetmiş, mimariyi renksiz ya da tek renkli (monokromatik) olarak kabul etmiştir (Özer 1993, Muradoğlu 1992).

19. yy. ve Sonrası

19. yy.dan itibaren geçmiş dönemlerdeki Gotik, Rönesans ve Barok gibi mimari üsluplar etkilerini kaybetmişlerdir. Çağın gerektirdiği yeni buluşlar, teknik gelişmeler ve ilerleyen teknoloji sayesinde mimari üslup değişiklik göstermiştir.

Gelişen teknoloji doğrultusunda bir çok yeni akım ortaya çıkmış ve modern mimarlık doğrultusunda etkilerini göstermiştir. Modern mimarlık olgusu gerçekte pek çok ve birbirinden farklı akımlardan oluşan heterojen bir bütündür.

Art Nouveau:

Art Nouveau'da biçim olarak doğayı anımsatan yaprak, çiçek, hayvan figürleri kullanılmış, nesnelere kendi biçimleri ön planda vurgulanmıştır. Doğanın ritminden ve fiziksel sürekliliğinden esinlenen bu akım örneklerinde pastel ve yumuşak renkler kullanılmıştır. Bunun yanında doğal malzemenin ağır, sıcak ve mat tonlarının yanında, mozaiklerde canlı- parlak renkler görülmüştür. Bu dönemde farklı yapı ürünleri (demir, cam, tuğla) bir araya getirilerek kullanılmıştır. Mekanlarda asimetrik düzene

gidilmiştir. İç mekan düzenlemelerinde renk kullanılmışsa da daha çok açık pastel (mavi, pembe, sonbahar renkleri) tercih edilmiştir (Ural 1995, Batur 1996).

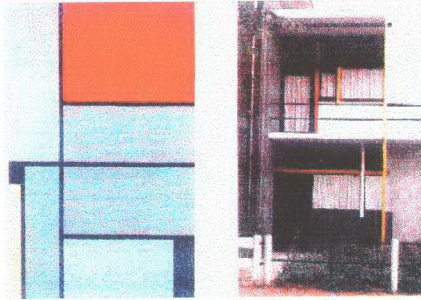
Fütürizm:

Mimarlık dünyasının çok ilerleyici, yenilikçi, özgün ve etkili hareketidir. Cephe tasarımlarında eğik yüzeylere yer verilmiştir. Uygulamalarda cephede geniş cam yüzeyler kullanılmıştır. Buna paralel olarak renk değeri çok fazla yer almamış, malzemenin doğal rengi tercih edilmiştir.

Neo Plastisizm (De Stijl):

Duygusalıktan mantığa geçiş dönemidir. Mimarlık alanında çok etkili olmuştur. Neo Plastisizm fabrikasyon döneminin başladığı bir dönemdir. Yapıların cephelerinde taşan, yatay kütleler ile dinamik bir etki sağlanmıştır. Cephelerde daha çok sade ve açık renkler kullanılmıştır. Bu dönemin özelliğini yansıtan en önemli yapı Frank Lloyd Wright'ın Pennsylvania'daki şelale evidir.

Bu dönemde bazı cephelerde Mondrian resmi bulunmaktadır. Mondrian negatif-pozitif anlayışıyla beyaz zemini siyah dik açısız çizgilerle bölüp, ortaya çıkan alanları, temel renkler sarı, kırmızı ve mavi ile boyamıştır. Mondrian'ın bu çalışması mimariyi ve cephe kompozisyonunu renk kullanımı konusunda etkilemiştir. Bunun en iyi ifadesi Gerit Rietveld'in "Schröder Evi"(1923-1924) (Resim:2.2) (Gieselmann 1996, Erciyes 1995).

Resim: 3.2- Ana renklerin De Stijl akımında uygulaması ve Schröder Evi (Gieselmann 1996)

Bauhaus:

Bauhaus Almanya'da 1919-1933 yılları arasında etkili olmuş bir kurumdur. Bauhaus felsefesinin temelinde varolan rengi, bir tasarım öğesi olarak kabul etmektedir. Okul eğitim programında renk ve renk psikolojisi prensiplerine yer verilmiştir. Bauhaus'da renk anlayışı ve kullanımı fonksiyonelliğe dayanmaktadır. Burada renk teorileri ve ışıkların karışımları gibi esaslar bilinmeye başlamış ve günümüz renk anlayışını etkilemiştir (Özer 1993, Muradoğlu 1992).

Modernizm Ve Post Modernizm

20. yy. başlarında gerçekleşen iki büyük savaş sosyo-ekonomik sorunlar, nüfus artışı, hızlı bina gereksiniminden dolayı renk bir lüks olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde bir çok mimari akımda kısmen de olsa ele alınmakla beraber genellikle malzemenin doğal rengi tercih edilmiştir.

Modern mimarlığın içinde yer alan Lee Corbusier'in mimarlığı "renksiz" olarak uygulama kararlılığı gösterdiği halde renkten vazgeçemediği görülmüştür. Corbusier'in tasarımında renk sevgisini görmek mümkündür. Onun tasarımlarında renk, yüzeyleri geniş göstermek ve hacmi rahatlamak için tasarım aşamasına dahil olan bir unsurdur. Corbusier'in renk kullanımını gösteren tasarımları ve mimari dilin anlaşılır olmasına renk öğesinin katkılarından dolayı söyledikleri bilinmektedir.

"Altın bir kural vardır; ... renk ile vurgular, sınıflandırır, karışmış olanı çözersiniz. Siyah ile çamura saplanır kaybolursunuz. Kendinize her zaman söyleyin; çizimlerin kolay okunması gerekir. Renk imdadınıza koşacaktır." (Ural 1995, Onur, Habib 1995)

20. yüzyılda kentler renk öğesinden uzak, yatayda ve düşeyde gelişme göstermektedir. Bunun sonucunda kentler kişilsiz, ruhsuz, sıkıcı bir boyut kazanmaktadır. Modern mimarlık döneminden sonra başlayan Postmodernizm'in geleneksel ve geriye yönelik anlayışı içinde renk unsuru tekrar dikkate alınmıştır. Cephelerde simetri göze çarpmaktadır. Klasik cephede, modern elemanlara devingenlik- hareketlilik getirmek akımın en büyük özelliğidir. Postmodernizm ile çoğulculuk kapısı tekrar

açılmıştır. Tarih, gelenek, renk, heykel, süsleme mimarlığın gündemine gelmiştir. Teknolojiye paralel olarak gelişen renk paleti doğrultusunda mimariye zengin bir dönüş yapmıştır. Mimari alanda renk kullanımı ile ilgili başarılı uygulamalar gerçekleştirilmişse de bu konuda kullanılacak bilimsel bir rehber bulunmadığı için olumsuz uygulamalar sıkça görülmüştür (Kortan 1996, Özer 1993).

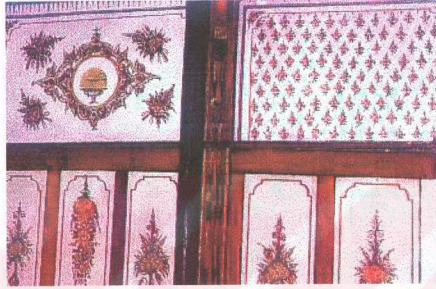
2.2. Türklerde Renk Kültürü

Türk kültüründe renk sembolizmi M.Ö 10 yüzyıla kadar dayanmaktadır. Asya Türkleri için ak, kara, gök ve kızıl dört ana renktir. Bu renkler çeşitli kavramları sembolize etmektedir. Buna göre kırmızı renk (kızıl) baş yön sayılan güney, güneş, yaz, öğle saati, parlaklık, imparator, erkeklik ve tek sayıları temsil eden “yang” kavramıyla özdeşleşmiştir. Siyah (kara) ise, kuzey, kış, ay, karanlık, imparatoriçe, kadınlık ve çift sayıları ifade eden “yin” ile özdeşleşmiştir. Mavi (gök rengi) doğu, bahar, güneşin doğuşu, beyaz (ak) da batı, güz, güneşin batışını işaret etmekteydi (Ural 1995).

Türkler göçebe hayatta da, yerleşik düzende de yaşadıkları yerlerde öncelikle işlevselliğe önem vermişlerdir. Türkler göçebe çadırlarında ve bu çadırlar da yer alan halı- kilimlerde ve kumaşlarda sarı, kırmızı, koyu mavi, siyah az da olsa beyaz renkleri kullanmışlardır. Kullandıkları bu renklerle psikolojik olarak daha sıcak bir ortamın oluşması amaçlanmıştır (Muradoğlu 1992, Erciyes 1995).

Türkler yerleşik hayata geçmeye başladıklarında da tıpkı göçebe hayatında olduğu gibi öncelikle işlevselliğe önem vermişlerdir. Geleneksel Türk evlerindeki mekanlarda renk ögesi görülmektedir. Renk ögesinin en fazla dikkati çektiği unsurlardan birisi tepe pencereleridir. Tepe pencereleri, duvarın iç ve dış yüzünde bulunan ve genellikle alçıyla bağlanan iki yüzey olarak tasarlanmıştır. Dış yüzeydeki cam çoğunlukla renksizdir ya da beyazdır. Böylece iç yüzeydeki renkli yüzeyin uygun biçimde ışıklanmasına ve korunmasına yardımcı olur. İç kesimdeki cam ise çeşitli renk ve biçimdeki camlarla oluşturulmuştur.

Türk evlerinin odalarında sedir üzeri örtülerine ve halılara da özen gösterilmiş, özel dokumalar gerçekleştirilmiştir. Bu dokumalar genellikle açık- koyu kırmızı, mavi, sarı, kahverengi ve siyahtır. Ayrıca tavan göbeklerinde, dolap kapaklarında boyama olarak gerçekleştirilen motiflerde renk unsurunu görmekteyiz (Muradoğlu 1992, Erdem1995) (Resim: 3.3).

Resim : 3.3- Geleneksel Türk evlerinde dolap süslemeleri

Türk kültüründe renkler kullanılmakla birlikte, özellikle mavi ve yeşil renk büyük bir önem taşımaktadır.

Mavi Renk

Türkler için mavi rengin önemi büyüktür. Özellikle turkuaz mavisini. Türk halkının geleneksel motifleri içerisinde mavinin çeşitli tonları oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir.

Osmanlı tarihinde ise yeşilden sonra en önemli sayılmaktadır. Osmanlılarda yüksek mevkilerin giysilerinde açık gök mavisini kullanmaları bu rengin önemini vurgular.

Geçmişten günümüze kalan bir çok Türk yapısında, mavinin çeşitli tonlarını kullanmaları tesadüfi değildir. Araştırmalara göre Osmanlılarda su sesinin insan üzerindeki rahatlatıcı etkisinden oldukça fazla yararlandığı, özellikle sinirsel hastaların tedavisinde ve insanların yaşadığı alanlarda kullanıldığı görülür. Bilimsel olarak su

sesinin, insan psikolojisi üzerinde, genellikle açık mavi denizlerin çağrışımı yaptığı söylenir (Yılmaz 1991, Kalmık 1964).

Yeşil Renk

Yeşil renk sadece resmi makamlarda değil, çeşitli yapı unsurlarında da dikkatli bir şekilde kullanılmıştır. Eskiden akıl hastanelerinin yeşil renge boyanması, renk unsurunun tedavide de kullanıldığına bir göstergesidir.

Mabetlerde ve türbelerde yeşil ve mavi gibi huzur- sükun veren renklerin çoğunlukla kullanılmış olması atalarımızın bu konudaki bilgilerini ortaya koymaktadır (Yılmaz 1991).

Selçuklu Mimarisinde Renk

Selçuklu mimarisinde, binaların taştan oyma kabartma süslemelerinin boyandığı, bazı binalardaki boya izlerinden anlaşılmaktadır. Binalarda, dış cephelerde renk etkisi, mermer, taş ve renkli sırlı tuğlalarla ve mozaik kullanılarak oluşturulmuştur. Selçuklularda görülen çini süslemeli mimari eserler, büyük olgunluk gösteren çok zengin motifler halinde ortaya çıkmıştır.

Çini sanatında yeni renk, desen ve tekniklerle çok hızlı bir gelişme göstermişlerdir. Mimaride gerçekleştirilen ilk örnekler, tuğla süslemelere firuze çinilerin katılması şeklindedir. Fakat sonraları firuze, lacivert, yeşil ve mor olarak renkler dörde çıkmış, mozaik ve levha çinilerinden başka kabartma çinilerde yapılmıştır. Ancak hiçbir zaman mimariyi gölgelememiş ve onu renklendiren bir unsur halinde kalmıştır (Aslanapa 1993, Onur, Habib 1995).

Osmanlı Mimarlığında Renk

Anadolu Selçuklularıyla, ilk dönem Osmanlı yapılarının dış yüzeylerinde sırlı tuğla kullanılmıştır. Özellikle iç ve dış cephede süsleme görülmektedir. Yapı örtüsü olan kubbelere, dış duvarlar renkli sırlı tuğla kullanılarak, çok ince bir biçimde bezenmiştir. Özellikle kullanılan sırlı tuğlalar ile yapılan geometrik şekillerle büyük bir renk uyumu elde edilmiştir. Her rengin yanına onu canlandıran bir renk konulmuş, cephelere nakışlı bir kilim veya halı şekli verilmiştir. Ayrıca Selçukluların renk çesitlerine sarı, yeşil, beyaz, kırmızı renklerde eklenmiştir (Aslanapa 1993, Onur, Habib 1995).

Bunun dışında Osmanlı Mimarisinde genel olarak malzemenin doğal rengi kullanılmıştır. Osmanlı Mimarlığında örtü olan kubbe, hem içte mekan belirleyici, hem de dışta kitle ve biçim belirleyici olmuştur.

Osmanlı Mimarlığında Barok ya da Rokoko akımlarının etkili olduğu dönemlerde kıvrımlı, girintili, çıkıntılı, taşmalar, bitkisel süslemeler, gösterişli girişler kullanılmıştır. Doğal taş ve mermerin yontulmasıyla yapılan süslemelerle, cephe kullanılan bu malzemelerin rengindeydi (Erciyas 1995).

Birçok ülkede etkili olduğu gibi Art Nouveau akımı Osmanlı Mimarisinde etkili olmuştur. Özellikle İstanbul'da apartman, köşk, konak, kentsel konutlar, büro binalarında görülmektedir. Buna karşın renk kullanımı nadirdir. Bazı balkon parmaklıklarının renklendirilmesi ve vitraylar dışında renk kullanımı yalnızca sofaları, balkon veya merdiven holü ve girişleri ayıran bölmelerin camlarında görülür. Art Nouveau'nun kurtuluş savaşı sonrasında da etkisini sürdürmüştür (Batur 1996).

Osmanlı Mimarlığında etkisini gösteren Oryantalizm, batı ve doğuya nazaran bir renk süzgecinden geçmiştir. Osmanlı Oryantalizmi, Avrupa da olduğunun aksine renksizdir. İç mekanlar da renk kullanımı batıya nazaran daha sade olmuştur. Kırmızı, mavi ve sarı Osmanlı Oryantalist yapılarının iç mekanlarını hareketlendiren renkler olmuşlardır. Dış cephelerdeki renk kullanımı da batıya nazaran daha sade bir özellik taşımaktadır. Osmanlı Mimarisinde kırmızı kemer taşları, beyaz ve pembe renkler çeşitli oryantalist yapıların sütunları için tercih edilen bir renk olmuştur. Ayrıca Osmanlılarda kentsel ortam içerisinde renk reklam amaçlı kullanılmamıştır.

Osmanlı Oryantalizminde çok fazla etkili olmayan renk unsuru, 1. Ulusal Mimarlık döneminde etkili olmuştur. Özellikle Osmanlı Mimarisinin sunduğu öğeler bu yeni çerçevede yerini almıştır. Mukarnaslı veya Türk üçgenli sütun başlıkları, sivri kemerler, kubbeler ulusal bir üslup ifadesine araç olmuştur. Renkli çini karolar cephelerde sıkça kullanılmıştır. Özellikle turkuaz çini karoların yoğun kullanımı egemendir (Saner 1998).

Cumhuriyet Mimarlığında Renk

Modern Mimarlığın doğduğu, heyecan ve hızla geliştiği yıllarda Osmanlı İmparatorluğu çökmüş ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu dönemde Türk Mi-

marlığı Modern Mimarlıktan etkilenmeyip, kendi ulusal mimari akımını geliştirmiştir. Bu dönem 2. Ulusal Mimarlık Dönemi olarak adlandırılmıştır. Cephelerde renk ögesi çok fazla kullanılmamıştır (Kortan 1996).

Yeni mimarlık akımlarının, yapım yöntemlerinin, yapı gereçlerinin ortaya çıkmasıyla Türk Mimarlığında da birçok yeni biçimlenmeler meydana gelmiştir. Demir, çelik, çimento, beton, cam, alüminyum, plastik gibi endüstriyel yöntemlerle çağdaş yapı gereçleri üretilmeye başlanmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından, işleve öncelik veren yalın, ekonomik mimari çözümler gerçekleştirilmiştir. Cephede farklı renk türleri kullanılmamıştır. Genellikle cephe renkleri olarak beyaz, gri ve sarımsı renkleri kullanılmıştır (Erciyas 1995, Özer 1993). Bununla birlikte köylerde çok içten bir renk kullanımı görülmektedir. Hatta günümüzde gecekonduların yerleşimlerinde rengarenk ve neşeli bir görünüm sunar. Bugün renk konusunda artık yok olmuş duyarlılıklar, batıdan getirilen yapı kataloglarına bakılarak gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda çarpık durumlar ortaya çıkmaktadır.

Oysaki kentsel ya da yöresel eski Türk mimarisi dikkatlice incelenirse, renk hakkında çok şey öğrenileceği büyük bir gerçektir. Cami içlerinin kalem işi ya da çinilerle donatımı, sivil mimaride kullanılan cıvılcıvılcı renkler sonsuz bir lügat oluşturmaktadır. Bununla da bitmemektedir, bugün artık sadece naif resimlerde anımsanan, Anadolu kadınlarının rengarenk şalvarları, başlarındaki çevrelerin oyaları, atların başlıklarının süsleri, at arabalarının çiçek dolu resimleri rengin çeşitli yörelerde büyük bir gönül zenginliği ile kullanıldığını göstermektedir. Bu uygulamalardaki amaç hep aynıdır, bir renk yani bir ruh alemi yaratmaya çalışmak (Erzen 2000).

3.3. Mimaride Rengin Kullanımı

İnsanoğlu doğal gereksinmelerini karşılamak, ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yaşadığı ortamı düzenleyerek, biçimlendirerek mimarlık eylemini başlatmıştır. En geniş anlamda mimarlık, insan yaşamı ile ilgili işlevlerin fiziksel çevrede mekansal olarak organize edilme sanatıdır. Çeşitli eylemlerin gerçekleştirilmesine uygun ola-

rak tasarlanan “mekan” bir araya getirilen elemanların sistemlerin sınırlamış-tanımlamış olduğu boşluklar düzenidir. Kişi ile onun çevresini saran mekan ve kütle arasında “duygusal” bir alışveriş söz konusudur. Bu alışveriş

* Görme

* Duyma

* Dokunma

*Koku alma

gibi çok sübjektif algılara dayanır. Bu algılar doğrultusunda mekan-insan bütünleşmesi gerçekleşir. Bu bağlamda mimari çevre, fiziksel olarak maksimum düzeyde belirlenmelidir. Bireyin etrafını saran ve mimari ürünü oluşturan elemanlar fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçları karşılar (İzgi 1981, Şensoy 1977).

Renk insanın yaşamını devam ettirdiği fiziksel çevrede önemli bir unsur ve ayrılmaz bir parçasıdır. Mimarî ürünün bir rengi olması veya kullanılan her malzemenin kendi doğal rengi olmasından dolayı mimarinin vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. Mimarlık tarihi boyunca, yerini almıştır. Kentlerin renkliliği mimaride en doğal olarak gelişen, tasarlanması en güç ve hassas konulardan birisidir. Tarihi kentler ve görsel mimari incelenecek olursa, rengin öncelikle coğrafi özelliklerde ortaya çıktığı görülmektedir. Doğal mimari malzemeler ve bitki örtüsünün, ayrıca sembolik, dinsel ya da korumacı bir takım kültürel donatımların oluşmasıyla yerleşim bölgeleri kendilerine özgü bir renge kavuşmaktadır. Bu tür donatımlar böcek ya da hayvanlara karşı, ışığı yansıtma ya da çekmek için, sembolik veya dekoratif amaçlı kullanılmıştır.(Erzen 2000) Oysaki günümüz kentleri, sanki mimarlık böyle bir birikime ve geçmişe sahip değilmiş gibi renkten yoksun olarak gelişmektedir.

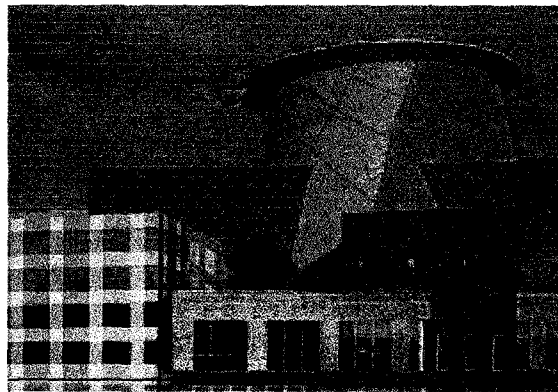
Sir Casson “Mimarların belki de siyah-beyaz çizdikleri için siyah-beyaz düşündüklerini ve renkten ya korktuklarını ya da rengi umursamadıklarını” ileri sürmektedir. (Ural 1995, Muradoğlu 1992) Gerçekte mimar renk ile her zaman iç içedir. Tasarımlarının daha anlaşılır olmasını sağlamak amacıyla ve daha iyi ifade etmek için rengi kullanır. Renk bu kadar önemli bir faktörken ona hak ettiği değeri vermemektedir.

Lee Corbusier “Mimarlık plastik bir şeydir.” diyerek mimarlığı tanımlamaktadır. Corbusier ‘in ifade etmek istediği;

“ Mimarlığın görevi, hammaddeler aracılığıyla duygusal ilişkiler meydana getirmektir. Mimar biçimleri örgütleyerek ruhun saf yarattığı olan bir düzeni gerçekleştirir, biçim ve şekillerle bizde plastik coşkular uyandırır, yarattığı ilişkilerle bizde derin yankılar meydana getirerek dünyamızla uyum halinde olan bir düzenin ölçülerini verir, kalbimiz ve aklımızın çeşitli hareketlerini tayin eder ve böylece biz güzellik duygusunu hissederiz.”

Kısacası mimari, boşlukların, şekillerin, estetiğin birlikte çalışmasıyla oluşan plastik bir olgudur. Renk güzellik duygusunun ve plastik olgunun oluşmasında etkilidir. İnsanlar nesnelere dış hat çizgileri, biçimleri ile bir bütün içinde algılar. Renk de bu bütün etkisi içindedir (Kortan 1981, Şentürk 1995).

Mimarî ürünü oluşturan boşluklar ve elemanlar sonuç ürün olarak kabul edilen formu (biçimi) oluşturur. Form; doku, boyut, renk, şekil gibi özellikler taşımaktadır. Bütün bu özelliklerine rağmen, modern mimarlık tarihinde form baskın olarak yer almış ve renk zaman zaman kullanılmışsa da hak ettiği yeri bulamamıştır. Oysa ki renk formu daha fazla gösterir, ön plana çıkarır, anlaşılmasına yardımcı olur. Renk zenginleştikçe form ortaya çıkar, orijinal-nadir düzenler meydana gelir. Ayrıca renk ile yapı- form kimliğini bulur ve kişiliğini kazanır. Yapının taşıdığı işlev renk kullanılarak ifade edilir (Resim: 3.4).

Resim: 3.4- Team Disney Binası, Florida (Contemporary World Architecture)

Resmi yapılarda genellikle daha ağır ve gri- kahverengi tonlar kullanılır. A- lışveriş merkezlerinde, eğlence yapılarında daha göz alıcı ve dikkat çekici renkler kullanılır (Birren 1958, Kalmık 1964).

Gestalt yaptığı çalışmalarda rengin berraklığının- parlaklığının formu daha iyi anlatacağını ve çekici hale getireceğini ileri sürmektedir. Soluk renkler ve renksizlik formun hareketini ve fark edilmelerini zorlaştırır. Renk formu – yapıyı kontrol eder, ağırlığını, genişliğini, mesafeyi belirtir. Bununla beraber sıcak renkler (kırmızı, tu- runcu vb.) kullanıldığı yüzeyin sivriymiş gibi daha öne çıkmasını- fırlamasını sağlar ve yakın gösterir. Soğuk renkler ise (yeşil,mavi,mor) uygulandığı yüzeyleri daha yumuşak ve yuvarlak hatlarda gösterir ve gerideymiş gibi algılanmasını sağ- lar (Birren 1958, Gerstner 1986).

Bütün bunların dışında nitelik - ağırlık renktedir. Renk birçok amaca hizmet etmektedir.

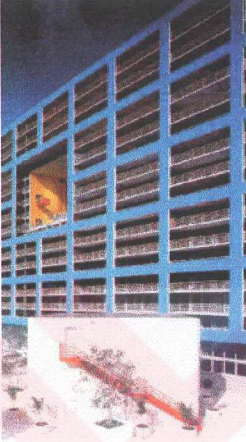
- Oranları etkiler. Renklerin kullanımı ile mekanda ki genişlik ve yükseklik duygularına etki edilir.
- Formu belirler. İki boyutlu bir yüzey veya üç boyutlu bir hacim, zıt renkle- rin kullanımı ile geri plan belirlenir.
- Simetriyi bozar.
- Ölçüyü belirler. Tek renklerin kullanıldığı bir mimari ürünün ölçeğinin u- zaktan belirlenmesi zordur. Zıt renkler kullanıldığı takdirde bu daha, kolay anlaşılır.
- Denge ve zıtlıkları belirler.
- Bütünü parçalar.
- Birlik ve çeşitliliği ortaya koyar. Tek renk kullanımı ile birlik sağlarken, zıt renklerin kullanılması sonucu çeşitlilik duygusu elde edilir.
- Malzemenin öz niteliğini belirler (Kahverengi ahşap, kırmızı kiremit).
- Ağırlık duygusunu oluşturulur. Açık renkli elemanlar hafif, koyu renkli e- lemanlar ağır görünmektedir.

Bu bağlamda renk görsel açıdan diğer tasarım öğelerinden önde görülmektedir. Renk ile yapı içindeki farklı mekanlar dışarıdan hissettirilebilir. (Resim 3.5) Basit ve kolay tanımlanabilir formlardan oluşan bu evde renk kullanılarak farklı mekanların buldukları kütlelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kırmızı ana blok, sarı kule, servisler ve merdiven için beyaz hacim, stüdyo için mavi yapı (Ural 1995, Gerstner 1986).

Resim: 3.5- Salemme’de Ev, Güney İtalya (Tasarım 33)

Bugün mimarlık bütünüyle sezgisel alandan bilim ve sanatsal alana geçmiştir. Becerinin yerini bilgi, yüzeyselliğin yerini derinlemesine inceleme almıştır. Bunlara paralel olarak mimarlık – renk ilişkisi daha sağlam ve daha belirli bir alana oturmalıdır. Bir mimarlık ürünü çok iyi cephe tasarımına ve kütleyle sahip olsa dahi renk iyi etüt edilmemişse beğenilmemekte ve çirkin olarak değerlendirilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere renk estetik boyutta önemli bir ifadelendirme ölçütü durumundadır (Resim 2.6).Günümüzde mimaride renk kullanımı ile ilgili araştırmalar simgesel, biçimsel bütüne katılan ve insanın bu yöndeki ruhsal ihtiyaçlarına cevap veren renk düzenlemelerinin elde edilmesi yönündedir. Mimarî biçimin renklendirilmesi tesadüflere bırakılmamalıdır.

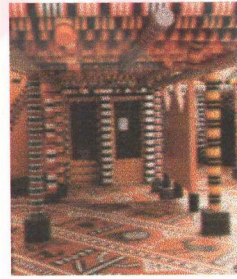
a- Apartman Miami – Florida

b- Ev – California c- Celebration Place Ofis - Florida

d- Walt Disney Otel – Florida

e- Franco – Senegal Center - Senegal

Resim : 3.6- Mimarîde renk uygulamaları

İnsanların yapı ve kent ile ilgili çeşitli gereksinmelerinin karşılanması amacıyla düzenlenen türlü iç ve dış mekanlar gerçekleştirilmektedir. Renk; bu mekanlarda sağlanması gereken değişik ortamlarda mimarın karşısına hem kaçınılmaz hem de önemli bir öge olarak çıkmaktadır. Kullanıldığı mekanlarda, ortamlarda farklı duygular ve etkiler oluşmasına yardımcı olur. Renk ile mekanlar sınırlanır, cazip, etkileyici bir hal alır. Olumsuzluklar ortadan kaldırılabılır.

Mimar gerçekleştirdiği mekanlarda- yapılarda hoş bir renk kullanmayı arzu ederken, bir yandan da insanlar üzerinde hoş olmayan etkiler bırakabilme olasılığının bilincindedir. Böylece amaçtan uzaklaşarak pastel renkleri seçer, hiç kimseyi rahatsız etmeyecek, ama problemin çözümü de olmayacak renkler kullanır (Kalmık 1964, Şentürk 1995). Oysa ki çevre; renk yardımıyla kimlik kazanır, insanların ait olma gereksinimini karşılayabilir, renk sayesinde bir çok şey daha şematize edilebilir.

Günümüz kentleri, evrensel görüş ile mevcut doku göz önüne alınmadan coğrafya, kültür, gelenek ayrımı gözetmeden, aynı biçim ve renklerle inşa edilmiş yapılarla dolu yerleşkeler olmaktadır. Yapılar, kentler giderek birbirine benzediler ve kişisiz-ruhsuz çevrelere dönüştüler.

Bunun sonucunda da ekolojik anlamda görsel kirlilik meydana gelmektedir, kent dokularımız duygusuzluk, kayıtsızlık, düzensizlikle dolmaktadır. Günümüzde mimarî rengi ekolojik anlamda da ele almaya başlamış ve bir anlam kazandırmıştır.

Oysa ki renk, kent çerçevesinde hem işlevsel hem de estetik olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bunları sıralayacak olursak;

İşlevsel olarak

- Endüstri bölgelerindeki binaları özellikle ayırmak ve belirlemek için,
- Reklam amacıyla dikkat çekmek için
- Düzeni ve tesiri elde etmek için,
- Korunan işlevin, formundaki görünüşü elde etmek için

Estetik olarak

- Yapı komplekslerini armonik olarak birleştirmek ve bütünleştirmek için,

- Karakteristik bir kent elde etmek için,
- Dominantları (ağırlık ve güvenlik noktalarını) belirlemek için,
- İnsanlardaki yaşama sevincini artırmak için,
- Kenti aktif ve canlı kılmak için (Onur, Habib 1995 , Muradoğlu 1992)

Günümüzde artık mimar rengi kullanmak durumundadır. Renk evrensel anlamda hayat, neşe ve canlılığı çağrıştıran bir kavram olarak görünmektedir. Renksizlik ya da grilik ise tek düzelik, hüznün ve bıkkınlıkla özdeşleştirilmiştir. Renksiz mekanlar-kentler sıkıcı, boğuk, duygusuz bir kimliğe bürünmektedir. Bu aşamada mimar rengi, ne olduğunu bilmeden tesadüfi olarak değil, rengin fiziksel- psikolojik etkilerini bilerek kullanmalıdır. Böylece rengin tüm olanaklarından ve güçlerinden gerektiği gibi yararlanabilir (Sirel 1973, Birren 1958).

BÖLÜM 4. RENK – İNSAN – MEKAN İLİŞKİSİ

4.1. Yaşamda Renk Faktörünün Yeri

Başka canlılara nazaran, insanoğlunun renkleri görüyor olması gerçek bir duygusal üstünlüktür. Bununla birlikte bazı canlılar rengi biyolojik bir üstünlük olarak kullanmaktadır. Bir başka canlının görüntüsünü taklit ederek veya çevreye uyum sağlamak için renk değişimi- kamuflaj yardımıyla yaşamlarını sürdürmektedir. Rengin olağan üstü bir özelliği de doğada paylaşılmasıdır. İnsanlar, bitkiler, hayvanlar rengi hem görsel amaçlı hem de duygusal amaçlı kullanmaktadırlar.

Bunun yanı sıra canlılar doğada en çarpıcı renkleri kullanarak kimi zaman görsel sinyaller göndermektedir. Çiçekler döllenmelerini sağlayacak böcekleri renkleriyle çekerler, zehirli mantarlar düşmanlarını-besinlerini yine renk sayesinde yakalarlar. Bu amaçlar doğrultusunda en çok kullanılan renkler kırmızı ve sarıdır (Ural 1995).

İnsanoğlu diğer canlılardan farklı olarak rengi yapay yollardan elde etme imkanı bulmuştur. Yaşadıkları alanlarda karşılaşılabilecekleri sorunları en aza indirebilmek için renkten yararlanmışlardır. Günümüzün en büyük sorunu olan trafikte renklerden istifade edilmiştir. Trafik ışıkları ve uyulması gereken kuralları renkli levhalarla ifade etmişlerdir.

Kimyasal madde uyarıları, güvenlik sistemleri içinde renk kullanılmaktadır. Örneğin turuncu şeritler termik bir tehlikeyi, kırmızı yangın malzemelerini, sarı şeritler mekanik tehlikeyi, yeşil ilk yardım malzemelerini, mavi güvenliği belirtmek için, mor radyo aktif tehlikeyi-maddeleri ifade etmektedir (Birren 1958, Gerstner 1986).Renk kullanımı sayesinde fabrikalarda iş kazalarında azalış ve verimlilikte artış kaydedilmiştir. Ford fabrikalarında önlerinden ateşler fırlayan madeni parçalar yanan gazın mavisinin karşıtlık yapabilmesi için duvarlar turuncuya boyanmıştır.

Renk; sadece sanayide ve trafikte kullanılmamaktadır. Bugün renk yaşamımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Modada, endüstriyel ürünlerde, reklam dünyasında, firma-banka vb kuruluşlarda renk simgesel olarak hayatımıza girmiştir. Endüstride özellikle otomobil sektöründe tüketiciyi etkilemek için çok çeşitli özellikle

de kırmızı, mavi, parlak metal renkler kullanılmıştır. Günümüzde her ürünün satılmasında reklam dünyasının önemli bir rolü vardır. Reklam dünyasında renklerin çarpıcılığından, etkilerinden ve simgeledikleri kavramlardan yararlanılmaktadır. Tüketicilere iletilmek istenilen mesaj sonucunda reklamlarda, afişlerde, grafiklerde renkler kullanılmıştır. Renklerin psikolojisinden ve gönderdikleri sinyallerden faydalanılarak hedef kitleye ulaşılmıştır. Bu konuda bilinçli olan tasarımcılar, hedef kitlenin, yaşına, cinsiyetine, kültür seviyesine göre rengin büyümesini kullanmaktadırlar (Resim 4.1).

Resim: 4.1- Reklam dünyasında renk uygulamaları

Moda dünyası her sene yılın rengini-renklerini belirlemiş, giyimden aksesuara kadar bir çok unsurdaki etkili olmuştur. Moda dünyasında tarihin izlerine rastlamak mümkündür. Geçmişteki renk birliktelikleri ve kullanımı modacılar için rehber olmaktadır. Özellikle Türk modacıları hazırladıkları kreasyonlarda geleneksel Türk motifleri ile birlikte, renkleri kullanarak özgün tasarımlar gerçekleştirmektedirler. Tiyatro ve sinema dünyasında da renk çok önemli bir rol oynamaktadır. Set, dekor, kostüm ile istenilen ortamın yaratılmasında oldukça etkilidir. Sinemada farklı, sıra dışı sahnelerin, nostaljik ortamların oluşturulmasında rengin küçümsenemeyecek yetenekleri söz konusudur (Yılmaz 1991, Whelan 1994, Ural 1995).

Her zaman için amaç aynıdır, tehlikeyi göstermek, düzeni sağlamak, dikkati çekmek, alıcıyı etkilemek, duygusal çağrışımlarda bulunmak ve en önemlisi hayatı renkli kılmaktır.

4.2. Rengin Psikolojik Etkileri

Renklerin insanlar üzerinde çeşitli etkileri bulunduğu yüzyıllardan beri bilinmektedir. Dünyayı pembe görmek, kara görmek gibi tabirler, bizim ruh hallerimizin renklerle ifadesinden başka bir şey değildir.

Eski çağlardan bu yana çeşitli renklerin milletlerin hayatlarında ayrı bir yeri vardır. Özellikle doğulu kültürlerde (Mısır, Çin, Hint) rengin tropik etkisinden tıp alanında yararlanılmış, çeşitli renk türleriyle hastalıkların tedavi edilmesine çalışılmıştır (Ural 1995). Birçok dinlerde renkler tesirlerine göre sembolleştirilmiştir. Mesela sarı renk yalnız Çinliler tarafından değil, Hıristiyanlarca da mukaddes sayılmaktadır. Tarihte her devrin kendi rengi olduğu görülmektedir. Bizanslıların kullandıkları renklerle, klasik devirde kullanılan renkler farklıdır. Çünkü her devrin psikolojileri birbirinden farklıdır (Kalmık 1964).

Bugün insanın renge olan tepkisinin hem duygusal hem de biyolojik anlamda olduğu bilinmektedir. Yüzyıllardan bu yana fizyolojik ve psikolojik etkileri üzerinde çalışmalar yapılmış ve daha günümüzde bu çalışmalar devam etmektedir.

Birren, renklerin biyolojik etkileri üzerinde çalışmıştır. Birren'in 1963, 1969, 1971, 1972 yıllarında yaptığı çalışmalarda elde ettiği bulgulara göre; renklerin biyolojik etkileri mavi ve kırmızı olmak üzere iki yöndedir, sarı ve yeşil ise tarafsız görünmektedir. Birren mavi ve kırmızı renklerin kas gerilimi, beyin dalgaları, korteks aktivasyonu, kalp atışının hızı, solunum ve otomon sinir sisteminin diğer işlevleri üzerinde farklı etkileri olduğunu saptamıştır. Ayrıca kırmızı ışık altında uzun süre kalındığı takdirde baş ağrısı oluştuğu gözlenmiştir (Ural 1995).

1933'te Fransız hekimler birliği, hastane duvarlarının bölümlerine göre uygun renge boyanması konusunda hem fikir olmuşlardır. Psikoloji bölümünde çocuklar için mor, ağır kanlılar için sarı, umutsuzlar için kırmızı rengi tavsiye etmişlerdir. Bununla birlikte okulların yeşile, kışlaların turuncuya boyanması tavsiye edilmiştir. Renklerin beden- fikir üzerinde etkileri psikolojik olarak kanıtlanmıştır. Renkler ile bazı hastalıklar tedavi edildiği gibi bazı ülkelerde de renk işkenceleri yapıldığı bilinmektedir. Örneğin hastanelerde yeni doğmuş bebeklerde sarılık tedavisi yüksek yoğunluktaki mavi dalga boyları ile ışık banyosu sonucunda gerçekleştirilmektedir (Yılmaz 1991).

Çeşitli renklerin insanlarda farklı etkiler oluşturduğu uzun yıllardır açıkça bilinmektedir. İnsanların sosyo-ekonomik yapılarına göre, renklerin kişilerde oluşturduğu psikolojik etkiler farklılık gösterir. Kısacası çeşitli ruhî hallerde bulunan insanların hoşlandıkları ve etkilendikleri renkler farklıdır. Her bireyin etkilendikleri ve beğendikleri renkler farklılık gösterse de, bu toplumsal mekanlarda oluşturulacak ortak dil için bir engel olmamalıdır. Üstelik ortak bir beğeni oluşturmanın zorluğu kabul edilirse, mekanın özelliklerini, renklerin psikolojik anlamlarını bilmekle onları yerinde, maksada uygun ve doğru şekilde kullanma imkanını buluruz. Aşağıda her rengin ayrı ayrı psikolojik tesirlerini göreceğiz.

Kırmızı

Sıcak renkler grubunda yer alır. Aynı zamanda ana renktir. Kroması en yüksek olan renklerden biridir ve etkilidir. Kırmızı renk en fazla dikkati çeken çok kuvvetli bir renktir. Kendi iç özelliğinden kaynaklanan büyük bir enerjiye sahiptir. Kırmızı renk adalede gerginlik yaparak kan dolaşımını hızlandırır. Çok fazla kullanıldığında huzursuzluk verir. Ayrıca mücadele ve canlılığı temsil eder. Özellikle kadınlarda oldukça popülerdir. Çin'de düğünlerde kırmızı renk kullanılmaktadır.

Heyecanı, canlılığı, şiddeti, enerjiyi, ısı ve duyguyu simgeler (Yılmaz 1991, Kalmık 1964).

Turuncu

Sıcak renkler grubunda yer alan turuncu, dinamik bir renktir. İnsan psikolojisini ısıtan ve sıcaklığı hatırlatan bir etki oluşturur. Kırmızıdan daha az bir titreşimi sahiptir. Güneşi, rahatlığı, parlaklığı hatırlatır. Yaşama zevkini ve kudretini arttırır. Çok kullanıldığında huzursuz edici bir etki oluşturur.

Heyecan, arzu, kuvvet anlamı taşır (Erdem 1995, Kalmık 1964).

Sarı

Renklerin en parlağı ve aydınlığıdır. Bu renk uçarlığı bakımından çok sevilir. Psikolojik olarak incelenirse çılgınca duyguların görüntüsü olarak ifade edilebilir. Sarı renk dışa yönelik bir renktir. Parlak, sempati ve neşe veren bir renktir. Hayat doludur. Fikir ve zekayı açar. Ancak çok fazla ve uzun süre sarıya bakıldığında insan huzursuzlaşır ve rahatsız olur. Sarı renk Çin'de ve Batılı Hıristiyanlarda kutsal renktir. 1890-1900 yılları moda da sarı yüzyılı olarak nitelendirilmiştir.

Işık, sahtekarlık, güvensizlik ve şüphe anlamına gelir (Graves 1952, Kalmık 1964).

Yeşil

Yeşil; ara renkler içerisinde en ilginç özelliğe sahip olan bir renktir. Çünkü; içerisinde kendini oluşturan ne mavinin ne de sarının etkisini taşır. Yeşil, temiz bir doğayı, alabildiğine uzanan kırları ve insan psikolojisinde ferahlığın çağrışımlarını uyandırır. Serin, taze ve gençleştiren bir tesiri vardır. İnsan psikolojisinde huzur, rahatlık ve sakinlik verir. İnsanı dinlendirici bir özelliği vardır. Fizik yorgunluğunun giderilmesine yardımcı olur, bu yüzden okul, fabrika ve hastanelerde kullanılmakta ve etraflarında yeşil alan oluşturulmaktadır.

Dinde inanç, ölümsüzlük ve tevekkülü simgeler. Ayrıca sessizliği, verimliliği ve bilgeliği ifade eder (Kalmık 1964, Yılmaz 1991, Erdem 1995).

Mavi

Üçlü ana renk grubunda yer alan tek soğuk renk mavidir. Mavi, insanda temizlik, rahatlık, sükunet ve dinlendirici bir etki yaratır. Su ve havanın rengi olan mavi, berrak ve şeffaftır. Goethe, bu renk için “teshir eden hiçlik” der. Kişi üzerinde ne geçmişe ne de geleceğe dair etki uyandırmaz. Sıkıcı bir renk olmayıp uçucu bir renktir, yukarılara-uzaklara götürür. Mavi renk insanlarda düşünme, karar verme ve yaratıcı fikirlerin doğmasına yardımcı olur. Bu özelliğinden dolayı en çok çalışma alanlarında kullanılan bir renktir.

Akıl ve gerçeği simgeler (Kalmık 1964, Yılmaz 1991).

Mor

Soğuk renk grubunda yer almaktadır. Muhteşem, zengin, gösterişli ve etkilidir. Soğuk, negatif ve çekingen bir renktir. Melankolik karakteri olan bir renktir. Dini ve zenginliği ifade eder. Mor'un içerisinde, maceraya dönük esrarengiz bir hava sezilir. Gerçekleşmesi zor olan, sabit fikirler ve hüzün hissi doğuran, düşündürücü bir renktir. Mor rengin kullanılması, çok özen ister. Tam bir başarının sağlanabilmesi için, etkilerinin çok önceden kurallara bağlanması gereklidir. Bu renk bilinçsiz kullanıldığı takdirde, insan psikolojisinde bir panik ya da korku yaratabilir.

Gizliliği, dinsel otoriteyi, batıl inancı ve felaketi simgeler (Kalmık 1964, Graves 1952, Yılmaz 1991).

Beyaz

Beyaz renkte daima neşe ve sevinç öncesinin bir sessizliği mevcuttur. Bundan dolayı da insan psikolojisinde beyaz, ferahlık, soğukkanlılık, samimiyet ve aydınlık hisleri uyandırır. Toplumsal değerlerde ise beyaz; masumiyeti, temizliği ve asaleti temsil eder. Bütün bu etkilere rağmen beyaz renk parlaklığı nedeniyle gözü çok çabuk rahatsız eder.

İnanç, saflık, masumiyet, neşe ve boşluk anlamı taşır.

Gri

Beyazla-siyah rengin birleşmesinden meydana geldiği için her iki renginde özelliğini taşır. Gri renk ne sıcak ne de soğuktur. Gri, olgun, dikkatli ve huzurlu bir insanın sembolüdür. Bundan dolayı hareketsiz, durgun ve tarafsız bir renk olarak kabul edilir (Yılmaz 1991).

Siyah

Ağırlık, ciddiyet siyah rengin karakteridir. Siyahta her zaman korkunun, fenalıkların, sonsuz derinliklerin ve paniğin izleri sezilir. Siyah büyük yüzeyler halinde kullanıldığında, endişe ve korku hissi doğurur. Siyah renkte garip bir sessizlik vardı. Siyah renk aynı zamanda keder, sıkıntı, üzüntü ve matem rengidir. Bütün bu olumsuz etkilerine rağmen küçük yüzeyler halinde kullanıldığında canlılık verir (Yılmaz 1991, Kalmık 1964, Erdem 1995, Graves 1952).

Bunların dışında renklerin insan psikolojisinde çağrıştırdığı şekiller üzerinde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda Edwin Babbit, W. Allen Walls çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Walls'a göre sarı renk diğer renklerden daha büyük, siyah renk ise daha küçük görünmektedir. Sıcak renkler keskin- sivri formları çağrıştırmaktadır, soğuk renkler yuvarlak- yumuşak formları çağrıştırmaktadır.

Kırmızı küp ve kare formları çağrıştırmaktadır. Çünkü o gözün üzerinde keskin- kararlı ve yapısal düzlemler oluşturmaktadır.

Kırmızıya nazaran daha az etkili olduğu için, turuncu renk dikdörtgen formla özdeşleşmektedir.

Sarı parlak ve ileri doğru çıktığı için üçgen ve piramit formla bütünleşmiştir. Gözde keskin, köşeli, katı kalitede etki oluşturur.

Yeşil altıgen formu çağrıştırmaktadır. Çünkü yeşil, sarının keskinliğini ve aynı zamanda mavinin yumuşaklığını taşımaktadır. Gözü rahatsız etmeden baskın karakter oluşturmaktadır.

Mavi yuvarlak- küre formlarla özdeşleşmiştir. Dinlendirici, soğuk, asil olduğu için keskin- sivri formlarla bağdaşmıyor.

Mor renk oval formla bağdaşmaktadır. Mavi gibi etkisi yoktur ve köşeli formlarla uyuşmamaktadır (Birren 1958, Gerstner 1986).

4.3. Renk Beğenisine Etki Eden Faktörler

İnsanlar ilk çağdan günümüze kadar önceleri rengin farkına varmışlar, sonra yargılamışlar ve en son kültürlerinde kullanmışlardır. Tarih boyunca insanlar meydana getirdikleri toplumlarda dil ile beraber kendilerine bir takım simgeler oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu simgeler kimi zaman kuralları kimi zaman yasakları ifade etmiştir. Renk simge anlatımında en önemli karakterlerden biridir ve toplumlarda birçok simgesel anlamda kullanılmıştır. Hatta ülkelerin bayraklarında renk millî anlamda ifade kazanmıştır.

Dil bilimcisi olan Brent Berlin ve Paul Kay renk üzerinde birçok araştırma gerçekleştirmişlerdir. Sonuç olarak doksan dokuz değişik dilde rengin anlamaya destek verici faktör olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmaya göre toplam olarak onbir tane renk kelimesi vardır. Fakat en çok üç tanesi yaygındır. Siyah ve beyaz, üçüncüsü ise kırmızı olarak tesbit edilmiştir. Dört ile beşi yeşil ile sarı takip etmekte-

dir. Mavi altı, yedi kahverengi, sekiz ve daha üstü de mor, pembe, turuncu ve gri olarak belirlenmiştir. Son gelen grup renkleri mor, pembe, turuncu ve gri daha gelişmiş toplumlarda kullanılmaktadır (Lancaster 1996).

Bir çok renk dünyanın her yerinde aynı anlama gelmekle beraber kimi zaman ülkelere göre farklılık göstermektedir. Genel olarak kırmızı tehlikeyi ifade ederken, bir Çinli için kırmızı saadet anlamına gelmektedir.

İnsanlar üzerinde renklerin çeşitli psikolojik etkisi olduğunu daha önce anlatılmıştı. Bununla beraber kişilerin renk beğenisine etki eden bir takım faktörler bulunmaktadır.

Bu faktörler sırasıyla şunlardır.

1. Geçmişteki ilişkiler ve etkiler
2. Gelenekler
3. Moda
4. Kültür düzeyi
5. Yaş ve cinsiyet
6. Alışkanlık, eski tecrübeler
7. Coğrafi Bölge
8. Alan, doku, biçim
9. Rengin konuya uygunluğu (Gürer 1990, Şensoy 1977, Lancaster 1996)

Yapılan deneyler sonucunda, en çok sevilen rengin mavi olduğu ve bunu sırası ile kırmızı, yeşil, mor, turuncu ve sarı renk izlemektedir. Bu sıralama kültür seviyesine, cinsiyete, yaşa vb faktörlere göre değişmektedir. İnsanlar psikolojik olarak soğuk renklere olumsuz tepki gösterirlerken sıcak renklere olumlu tepki göstermektedirler. Yapılan araştırmaların sonucunda bebeklerin ilk olarak sıcak ve doygun renkleri algıladıkları ve ilgi gösterdikleri saptanmıştır. Kişinin yaşı arttıkça renklere karşı tutumu karmaşık bir durum alır. Topluma ve coğrafi bölgelere göre farklılık göstermesine rağmen renk genel olarak sarı neşeyi, turuncu hareketi, kırmızı tehlikeyi, mavi rahatlık anlamına gelmektedir (Yılmaz 1991, Yıldırım 1989).

Renk beğenisi kadın ve erkek olarak farklılık göstermektedir. Doğduğu andan itibaren kız bebeklere pembe, erkek bebeklere mavi yakıştırılmaktadır. Satışa sunu-

lan ürünler arasında da erkek-kadın olarak renk farklılık göstermektedir. Genel yargı olarak gri, kahverengi, bordo, koyu yeşil erkek renkleri, pembe, kırmızı, eflatun, doygun mavi, turkuaz kadın renkleri olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde renk tercihi moda oldukça etki etmektedir. Genel olarak çocukların kıyafetlerinde kırmızı, turuncu gibi canlı renkler kullanılmaktadır. Kişiler yaşları ilerledikçe koyu-olgun renkleri tercih ederler. Kişi rengini seçerken onu kendine yakıştırma isteğinin yanında ne gibi bir prestij sağlayacağını, kendisini başkalarından ayırması özelliğini de düşünür veya başkalarıyla aynılaşıma aracı olarak kullanabilir. Bu rengin birleştirici veya ayırıcı özelliğinden kaynaklanmaktadır (Yıldırım 1989).

Renk beğenisine etki eden bir çok faktör olmakla beraber bazı renkler kötü olarak adlandırılmaktadır. Oysa kötü renk diye bir kavram yoktur ve her renk kendi başına güzeldir. Fakat, çalışmalardaki bilgi ve disiplin eksikliği yüzünden yan yana uygun olmayan iki rengin bir arada kullanılması gözü rahatsız ettiği için kötü renk olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Erdem 1995, Whelan 1994).

4.4. Renk Mekan İlişkisinin Değerlendirilmesi

4.4.1. Mekan Olgusu

Mimarlık bir mekan yaratma sanatıdır. Mekan, insan yaşamına olumlu katkılarda bulunan, onun biyolojik, psikolojik, sosyolojik gereksinmelerine yanıt vermeye üzere tasarlanmış ve üretilmiş bir yapay çevredir. İnsanoğlu doğal çevreyi kendi çabalarıyla, kendi yararına uygun bir biçimde düzenleyerek yapay mekanlar oluşturmuştur. Mekan kavramı, zaman süreci içerisinde gelişmiş, çeşitlilik göstermiştir. Mekan kullanıcı sayısına ve amacına göre çeşitlilik göstermektedir (İç mekan, dış mekan, toplumsal mekan, bireysel mekan). Mekan, nasıl ve ne amaç sonucunda boyutlanırsa boyutlansın, bireyin ihtiyaçları ana hedef olmalıdır (Şensoy 1977, Ataç 1990).

Mekan;

- Boyutları
- Strüktürel Kuruluşu
- Zaman etkenine bağlı olarak algılanan mekan bölüntülerinin birbiriyle olan ilişkisi
- Yüzeylerin değerlendirilmesi
- Aydınlatılması
- Renklendirilmesi
- Diğer mekanlarla bağlantısı

açılarından içlerinde yaşayanları yakın ve çevresel bir etkiye alır. İnsan mekan içerisinde hareket eder, mekan içerisinde var olur. Mekan, genelde sınırlı bir oluşumdur, içte boyutlanır ve biçimlenir. Tasarlanan mekan kişi mutluluğuna dönük olmalıdır. Kişi mutluluğu, fizik ve moral ortamlarla sağlanır. Fizik ortamının yeterli bir düzeyde kurulmuş bulunmasının, moral ortamının oluşmasında büyük katkısı vardır. Bununla birlikte moral ortam, mekan içerisindeki kişi veya kişilerin buldukları sezgisel ve duygusal ortamdır.

Fizik ortam denince, mekan içerisindeki ısı, ışık, ses, renk, koku ve tefriş öğelerinin, kişi gereksinimine ve eylemlerine göre dengeli bir biçimde yer alması anlaşılmaktadır (İzgi 1981, Güner 1977).

Fizik öğelerinin yetersizliği kişiyi mutsuz edeceği gibi çevresindeki kişilerle yeteri derecede diyalog kurmasını, mekanın kurulmasını olumsuz etkiler.(Şensoy 1977) Mimarın, mekan oluştururken birey için tatminkar ve mutlu bir ortam sağlama zorunluluğu vardır. Mimarın amacı olan “tatminkar bir çevre” ancak için de yer alan ekipman ve eylem alanları ile ilişkili gereksinmelerin karşılanması ile tanımlanabilir. Bu gereksinmeler fiziksel, mekansal, termal, görsel, işitsel- kimyasal, biyolojik ve psikolojik görünümünden oluşacaktır (Aydınlı 1986).

Mimar, mekan düzenlemelerinde, onu kullanacak insanların gereksinmelerini karşılamak amacıyla gerekli çevresel koşullara uygun mekanlar gerçekleştirmek durumundadır. Mekan, çağdaş yaşam standartlarını birebir karşılanması gerektiğinde uzmanlar birleşmektedir. Çağdaş mekan, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları maksimum

düzeyde karşılayabilen mekandır. Fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları insan gereksinimleri olarak da adlandırılmaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanmadığı durumlarda insanlar mutsuz olmaktadır. Bu niteliklerde olabilecek her bir eksiklik insan için bir rahatsızlık nedeni olacaktır. Bu gereksinimler;

- Fiziksel Kullanıcı Gereksinimleri
 - Mekansal gereksinimler: İnsanın antropometrik boyutlarına bağlı olarak eylemler için gereken kullanım alanlarının olumlu biçim ve büyüklüklerinin sağlanması
 - Isısal gereksinimler: Mekanın uygun ısı yalıtımı ile mekandaki uygun sıcaklık, nem, hava hareketleridir.
 - İşitsel gereksinimler: Mekandaki sesin uygun şiddette olması ve ses yansımaları dağılım özellikleri
 - Görsel gereksinimler: Mekandaki uygun ışık şiddeti – aydınlık düzeyidir.
 - Sağlık gereksinimleri: Mekan içerisinde dış hava koşullarına karşı bireyin korunması, temiz havanın sağlanması
 - Emniyet gereksinimleri: Mekanın yapısal sağlamlığının uygun olması, tabii afetlere, hırsız ve yabancılara karşı korunmasıdır.
- Psiko – Sosyal Kullanıcı Gereksinimleri:
 - Mahremiyet gereksinimleri: Mekanın kişisel, görsel, işitsel ve toplumsal gizliliğe uygun olmasıdır.
 - Davranışsal gereksinimler: Mekandaki kişilerin eylemleri anında gereksinim duydukları mesafedir.
 - Estetik gereksinimler: Mekanın uygun renk, biçim ve dokusal özellikleridir.
 - Toplumsal gereksinimler: Mekandaki toplumsal ilişkilere (Arcan-Evci 1992).

Fiziksel kullanım gereksinimleri; eylemlerin gerçekleştirildiği mekanların bireyi rahatsız etmemesi-uygun koşulların sağlanmasıdır. Psiko-sosyal kullanıcı gerek-

sinmeleri; bir eylem gerçekleştirilirken herhangi bir psikolojik rahatsızlığın duyulmaması için gerekli koşullardır. Bunlar; işitsel ve görsel mahremiyet, toplumsal çevrenin insan davranışlarına ilişkin özellikleri ile insanın içinde yer aldığı mekana ait form, renk, doku gibi estetik koşullardır.

İnsan ihtiyaçlarına ve psikolojisine uygun olmayan mekanlar yapıldığında, gereksinmelerine göre insanın çevresini yeniden değiştirme veya düzenlemesine neden olmaktadır. Bu da zaman ve ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Mekan, bireye herhangi bir rahatsızlık, zorlama ve yorgunluk oluşturmayacak şekilde düzenlenmelidir.

4.4.2. Mekan Renk İlişkisi

Günümüzde renk hayatımızın her aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Renkler işaretlerde, sembollerde, reklam, tekstil, grafik vb. birçok yerde kullanılmaktadır. İnsanoğlu renkle ilk olarak ebeveynin yanında yani evde tanışır. Bir çocuk rengin büyüsunü orada keşfetmekte ve etkilenmektedir. Çağımızda endüstriyel gelişimin sonunda bir renk karmaşası meydana gelmektedir. İnsanoğlu bu kadar renk karmaşasıyla nasıl başa çıkabilir?

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda, renk karmaşasında duygusal ikilem yaşadıkları ve strese girdikleri tespit edilmiştir (Lancaster 1996). Günümüzde iyi bir tasarımda sadece görsel açıdan hoş giden yapılar gerçekleştirilmenin yanında duygusal etkilere sahip, psikolojik olarak cevap verebilen mekanların oluşturulması önemlidir. İşlevsel tatmin ile görsel tatmin birlikte sağlandığı sürece, kullanıcının o mekan içerisinde her türlü psikolojik ve fizyolojik gereksinmeleri karşılanmış olmaktadır (Aydınlı 1986). Renk çalışma mekanından, eğlence, dinlenme mekanına kadar her türlü ortamda bireylerin duygusal ve ruhsal durumunu birebir etkilemektedir. Sonuç olarak renk karmaşasından uzak, planlı ve pozitif etkili mekanlar tasarlanmalıdır.

Renk mekanda oranları etkilemek, ölçeği belirtmek, atmosfer yaratmak, malzemenin özelliğini ortaya koymak, biçimi tanımlamak ve algısını kuvvetlendirmek ya da zayıflatmak gibi estetikle ilgili birçok amaca hizmet etmektedir. Renk birçok büyüğü üzerinde barındırmaktadır. Bu özelliğinden dolayı yüzyıllardan bu yana insanoğlunun ilgi odağı olmuş ve araştırılmıştır. Newton, Helmholtz, Goethe, Wittgestein, Joseph, Alberz, Kandisky, Itten gibi, renk üzerinde incelemeler yapan bilim adamları ve sanatçıların ortak olarak vardıkları sonuç şu ki, renk kuramlarla ne kadar anlatılırsa anlatılsın, ışığın beyinde renk olarak yarattığı duyumun ne olduğunu izah etmeye imkan yoktur. Beyindeki renk algılama merkezi etkisiz hale gelirse, dünyayı siyah beyaz gören birinin damak tadı yok olduğu gibi yaşamdan aldığı zevk sonsuz bir hüzne dönüşmektedir. Goethe'nin Faust'ta dediği gibi.

“Sevgili dostum, gri sadece kuramdır, yeşil de yaşamın altın ağacı.” (Erzen 2000).

Görüldüğü gibi rengin yaşamımızdaki yeri ve önemi tartışılmaz. Buna paralel olarak mimarideki kullanımı da büyük değer taşımaktadır. Artık günümüzde mimarlar, nitelikli ve psikolojik – estetik açıdan bireyin ihtiyaçlarına cevap veren mekanların tasarımı için, rengin özelliklerini ve mimaride yerini bilmek durumundadır (Şentürk 1995).

4.5. Mekanda Renk Kalitesine Etki Eden Faktörler

Mekanda rengin algılanmasına etki eden birçok faktör vardır. Bunlar doku, malzeme ve formdur ve ışıktır. Bunların ayrı ayrı veya tek başına renk görünümlerine olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Farklı doku, malzeme, form ve ışık altında aynı renk ayrı görünümler kazanır.

4.5.1. Renk- Doku

Mekan birden fazla elemanın bir araya gelmesinden oluşur. Renk- mekan birlikteliğinden söz ederken dokuları atlamak hiç doğru değildir. Her elemanın bir rengi olduğu gibi, kendisine has bir dokusu da vardır. bir yüzeyin dokusu rengini belirleyen etkenlerden biridir. Doku malzemeye çarpan ışığın yansıyan kısmı üzerinde etkilidir. Dokularda kadifeler, ipekler, şifonlar, cam, metal üzerine düşen görevi yapmaktadırlar. Örneğin; derin bir kırmızı istendiğinde, kadife kullanımı bu beklentiyi verir.

Renkler belirli çağrışımlar yaparak birey üzerinde özel etkiler oluşturur. Bu etki duygu ve davranışlara yansır. Mekan oluşumunda hatırlatılmak istenilen bu çağrışımlar, huzurlu, dramatik, amaca uygun, rahat, güler yüzlü, gizemli gibi etkileri kapsar. Renk- doku ilişkisi de bu etkilerin oluşturulmasında rol oynar. Islak, kuru, pürüzlü veya düzgün cilalı gibi değişik dokusal özellikte dört yüzeye aynı şiddet ve değerde bir renk sürülse her yüzeydeki algılanışı farklı olmaktadır (Gürer 1990, Erdem 1995, Maison Francaise 1998).

Düzdün Yüzeyler

Çok düzdün pürüzsüz yüzeylere gelen ışık içeriye etki etme olanağı bulmadan geri yansır. Göze yalnız aynasal yansıma sonucunda ışık gelir. Bu yansımada malzemenin rengi o anda görülmez. Pencere camı buna iyi bir örnektir. Üstü parlatılmış metaller aynasal yansıma yanında başka renkleri de yansıtırlar. Pirinç saksılar, bakır panolar, saten gibi parlak kumaşlar buna örnek gösterilebilir (Yıldırım 1989, Şensoy 1977).

Pürüzlü Yüzeyler

Yüzeylerin üzerinde gözle görülemeyecek kadar küçük girinti ve çıkıntılar çeşitli yönlere yansıma yapar. Yayınık yansıma yapan böyle bir yüzeyin rengi herhangi bir noktadan açık- seçik belli olur. Yüzeyin girinti ve çıkıntılarını büyüdüğü oranda rengi koyulur ve doygunluğu azalır. En yutucu malzemeler halı, kadife, kürk gibi tüylü yüzeylerdir (Yıldırım 1989).

4.5.2. Renk – Malzeme

Renk uygulamalarında dikkat edilmesi gereken bir başka konuda; rengin malzeme ile olan ilişkisidir. Aynı renk farklı malzemelerde, başka koyuluklara bürünür. Malzeme rengin algılanmasında büyük rol oynayan etkenlerden biridir. Her renk her malzemeyle uygun birliktelik oluşturamaz. Renk ne olursa olsun, kadifede ayrı, ahşapta ayrı, metalde ayrı, camda ayrı duracaktır (Yıldırım 1989).

4.5.3. Renk – Form (Biçim)

Rengi sınırsız olarak yaymak mümkün değildir. Renk ile form arasında mutlak bağıntı vardır. Çünkü rengi formsuz olarak düşünmek ve kendi başına, yalnız olarak anlamak imkansızdır. Renk ile form arasında bazen uzlaşma, bazen bir çağrışım ve bazen bir gerilim vardır. Cezanne'ye göre “renk zenginleştikçe form doygunluk kazanır.” Bu anlamda renk formu ortaya çıkarır. Örneğin; sarı bir üçgen, mavi bir daire, yeşil bir kareyi ele alalım. Sonra yeşil bir üçgen, sarı bir daire ve mavi bir kare düşünelim. Bambaşka etkileri vardır. Form ve renkler birbirlerini karşılıklı şartlandırır. Bazı renkler bazı formlar ile birleşince değerleri kuvvetlenir, bazılarında ise hafifler. Gözü rahatsız eden çarpıcı renkler sivri formlar ile birleştirildiklerinde özelliklerini daha iyi belirtirler. Örneğin; sarı renk üçgen form ile (Birren 1958).

Derinlik özellikleri olan renkler yuvarlak formlar ile kombine edilince güçlenirler. Örneğin; mavi renk dairesel formlar içerisinde böyle bir etkiye sahip olur. Form ve forma göre kullanılan renk bütünlüğü sağlanmazsa sonuç olumsuz olur. Bir renk nasıl çevresi ile renk alışverişi içerisindeyse, form ile de iç içedir (Birren 1958, Yıldırım 1989).

4.5.4. Renk – Işık

Rengin kalitesini ve görünümünü etkileyen bir faktörde ışıktır. Görsel algılamada, görme eylemi ışık aracılığı ile olduğu bilinen bir gerçektir. İnsanlar, nesnelere varlıkları, görme alanı içindeki değişik yüzey parçaları arasındaki, renk ya da açıklık koyuluk ayrımları ile algılar ve ayırt eder. Buna bağlı olarak mekanlarda ve yüzeyde ışık yansımaları ve ışık değişimi sonucunda belirli renksel değişimlere(tür ve doymuşluk değişimlerine) neden olur. Örneğin kırmızı renk, güneş ışığı altında farklı floresan ışık altında farklı algılanır (Ünver 1985).

Renk – insan – mekan ilişkisi adı altında araştırılan bu bölümde görüldüğü gibi; rengin insan yaşamında ki etkisi küçümsenemeyecek kadar çoktur. İnsan rengi hayatının her anında kullanmaktadır. Günlük yaşamda farkına varılmadan her an renkle iç içe kalınmaktadır. Bunun yanında rengin mimari ürüne ve mekan bütününe de etkileri bulunmaktadır. Rengin mekanda estetik ile ilgili özellikleri düşünülürse, bir çok amaca hizmet ettiği kabul edilmelidir.

Rengin kalitesine etki eden özellikler ve psikolojik etkilerinin bilinerek kullanılması sonucunda onun etkisinden doğru biçimde yararlanmak kaçınılmaz olacaktır.

BÖLÜM 5. FARKLI FOKSİYONLARDA RENK KULLANIMINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Rengin Mekansal Etkileri

5.1.1. Renk Faktörünün Mekan Algılamasına Etkisi

Bir mekanın gerçek boyutları sabit tutulduğu halde, farklı renkler kullanılarak, farklı boyutsal etkilerin ortaya çıktığı birçok deneysel çalışmada saptanmıştır. Mekanın ilk göze çarpan renk faktörü, mekanın algılanmasında etkilidir. Renk, özel etkiler oluşturabilme yeteneğine sahiptir. Bu nedenle iç mekanlarda özel ortamların yaratılmasında ve farklı algıların oluşturulmasında kullanılır. Renk ile sıkıcı bir mekan davetkar, çekici, heyecanlı, küçük bir alan ferah- geniş, çok büyük bir alan ise samimi yapılabilir. Etki olarak mekanda kullanılan rengin miktar, yüzey büyüklüğü ve parlaklığı da önemlidir (Beazley 1997, Özdemir- Ural- Gür 1991).

Renklerin açıklığı- koyuluğu, optik illüzyonlar yaratarak, mekanın fiziksel karakteristiğini değiştirme olanağı verebilir. Buna göre açık renkler (parlaklık değeri yüksek olan renkler) nesnelerin olduklarından daha yakın ve büyük, mekanların ise büyük algılanmalarına, koyu renkler (parlaklık değeri az olan renkler) daha küçük algılanmalarına neden olmaktadır.

Sıcak ve soğuk olarak tanımladığımız renklerin, bulunduğu mekanlardaki etkileri farklıdır. Bu renklerin insan psikolojisinde farklı etkileri vardır. Bunu bir deneyle açıklayacak olursak; deneyde bir mavimsi yeşil diğeri ise kırmızımsı turuncuya boyanmış iki farklı çalışma mekanının sıcaklık-soğukluk algılamasında üç-dört derece farklılık gösterdiği kanıtlanmıştır. Mavimsi yeşil boyalı çalışma mekanında bulunan kişilerin 15°C'yi soğuk olarak algıladığı, kırmızımsı turuncu boyalı çalışma mekanında bulunan kişilerin ancak 11°C sıcaklığı soğuk olarak algılamışlardır. Bu olgudan, ısıtma sistemlerinde bir ekonomi faktörü olarak yararlanılabilir (Erdem 1995, Güngör 1983, Yıldırım 1989).

Renklerin canlılar üzerindeki psikolojik etkisini gösteren bir başka deneyde, koşu atları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Koşu atlarına ait bir ahır iki bölüme ayrılarak, birinci bölüm mavi – yeşil, ikinci bölüm kırmızı – turuncuya boyanmıştır. Koşudan sonra mavi – yeşil odaya alınan atın çabuk sakinleştiği gözlenmiştir. Kırmızı – turuncuya boyalı odaya alınan atın ise heyecanı ve huzursuzluğu diğer ata göre daha uzun süre devam ettiği ve bol bol terlediği tespit edilmiştir. Ayrıca kırmızı- turuncu odada bol miktarda sinek bulunmuştur. Mavi – yeşil odada sineğe rastlanmamıştır (Yılmaz 1991).

Mekan renginin zaman algısı üzerinde de etkili olduğu gözlenmiştir. Bunun sonucunda bir mekanda sıcak renkler bulunuyorsa orada geçen zamanın daha fazla tahmin edildiği, soğuk renkler kullanıldığında ise tahmin edilen sürenin, gerçek sürenin altında olduğu belirlenmiştir. Buna bağlı olarak soğuk renklerin rutin, monoton işlerin yapıldığı yerlerde kullanılmasına dair öneriler yapılmıştır. Buralarda sıcak renkler kullanıldığı takdirde birey daha uzun süre o mekanda kaldığı hissine kapılabilir (Şentürk 1995, Yılmaz 1991).

Rengin mekan algısına etkisi üzerinde NASA’da çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. NASA, insanlı uzay uçuşlarında kullanılacak uzay kapsüllerinde uygun rengin kullanımı konusunu araştırmıştır. Buna göre sıcak renklerin; mekanın büyük ve soğuk, dokunun yumuşak, ses düzeyinin düşük, işlevin aktif ve dışa dönük, sarf edilen fiziksel gücün az, mekanda geçirilecek sürenin kısa, ışık kaynağının soğuk bölgeden olduğu ve uyarıcı bir ortamın yaratılmak istendiği mekanlar için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun tam tersi koşullar için ve dikkat- konsantrasyon gerektiren işler için soğuk renkler uygun görülmektedir (Ural 1995).

Renk, mekanın algılanmasına, belirlenmesine yardımcı olur. Farklı etkilerin oluşmasında önemli bir faktördür. Mekanın renginin değiştirildiği durumlarda, eski veya yeni renk ne olursa olsun dikkatin azaldığı, verimliliğin düştüğü, hataların arttığı gözlenmiştir (Yılmaz 1991, Ural 1995).

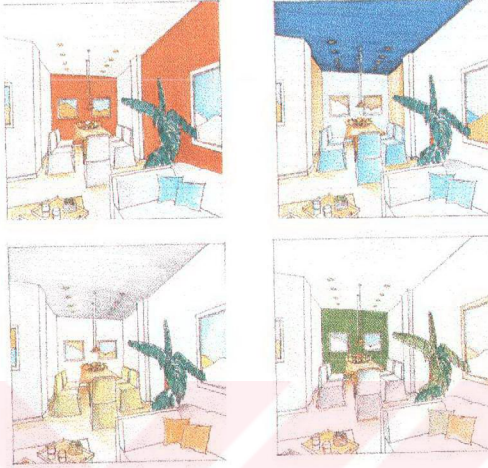
5.1.2. Renklerin Mekan Görünümlerine Etkileri (Renk Perspektifi)

Renklerin psikolojik etkilerinin dışında, kroma ve ton değerlerine göre ayrı ayrı derinlik ve genişlik tesirleri vardır. Sıcak renkler daha yakın ve olduğundan daha büyük, soğuk renkler uzak ve daha küçük görünürler. Sıcak-soğuk renklerin psikolojik etkilerinin yanında dalga boylarının da önemli ölçüde etkisi bulunmaktadır. Sıcak renk dalga boyları, genellikle kısa-yüksek titreşimlidir. Gözdeki ağ tabakasına en önce çarpan renklerdir ve canlı, dinamik görsel etki yaparlar. Bu sebepten dolayı daha yakındaymış gibi görünürler ve kullanıldıkları mekanı-alanı olduklarından daha küçük gösterirler. Soğuk renkler, sıcak renklere oranla daha sonra gözün ağ tabakasına düşmektedirler. Soğuk renkler daha geri ve sakin algılanırlar. Bu etkilerinden dolayı buldukları mekanın daha büyük algılanmasına sebep olurlar (Yıldırım 1989, Pile 1986).

Kırmızı rengin ileriye fırlama özelliği daha fazladır, mavi renk ise diğer renkler arasında daha uzaklaşan bir nitelik gösterir. Sarı, mor ve gri renkler ölü olarak nitelendirilen renklerdir, derinlik- yakınlık fonksiyonları minimum seviyededir (Kalmık 1964, Güngör 1983).

Bu özellikleriyle renkler kullanıldıkları mekanlarda derhal etkilerini göstermektedirler. Bir mekanda eğer duvarlar sıcak renklere boyanırsa ileri doğru çıkacağından, mekan olduğundan daha küçük algılanır. Soğuk renklerle boyandığı takdirde ise daha büyük algılanır.

Örnek verecek olursak; uzun ve dar bir mekanda, kısa ve daha geniş bir etki oluşturulmak istenirse mekanın yan duvarları soğuk iki uçtaki duvarları sıcak renklere boyanmalıdır. Kare özellik gösteren bir mekanın dikdörtgen planlı göstermek, kısa mesafeleri daha uzun göstermek mümkündür. Aynı mekanda duvar ve tavanın renginin değişmesiyle, mekanın büyüklüğüne etki edilebilir. Resimlerde de görüldüğü gibi aynı mekanda farklı renk kullanımı sonucunda, mekan büyüklüğüne algısal olarak müdahalede bulunulabilmektedir (Resim 5.1).

Resim: 5.1- Renklerin mekan görünüşüne etkileri

Renklerin saf halleri de, genişlik- derinlik görünümünde etkin rol oynamaktadır. Saf, kroması yüksek renkler, kroması düşük renklere göre daha yakındaymış gibi algılanır. Işıklı, parlak renkler göze olduğundan daha yakın görünürler. Renklerin, ton ve kroma değerlerini kullanarak bir obje veya mekanda istenen etkiyi oluşturmak mümkündür (Erdem 1995, Lancaster 1996).

5.1.3. Farklı Renk Birlikteliklerinin Mekansal Etkileri

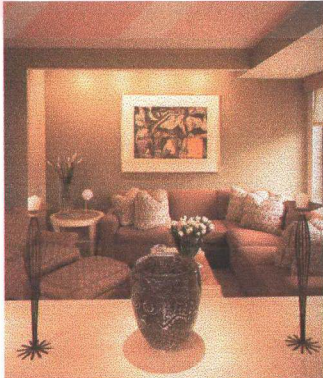
Mekânı oluşturan ürünlerden en önemlisi renktir. Kötü, olumsuz renk seçimi sonucunda, mekan ne kadar başarılı planlanırsa planlansın başarısız bir etki verir ve olumsuz bir etki oluşur. Rasgele ve bilinçsizce gerçekleştirilen uygulamalar birer renk karmaşası oluşturur. Renk düzenlemelerinde uygun birliktelik sağlanırsa bu aynen ahenkli bir müzik gibi insana etki eder. Düzensiz uygulanan renkler ise insan-

da ahenksiz müzik etkisi oluşturur. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere renk önemli bir ürün ve düzenlenen yerde yönetici bir öğedir.

Mekansal düzenlemelerde renkler birbirlerinden ayrı düşünülemez. Renklerin her birinin farklı duygusal ve algıları söz konusudur. Renkler bir araya geldiklerinde farklı etkiler oluşur. Bu birlikteliklerde, birbirlerinin kuvvetlerini ya azaltırlar veya çoğaltırlar. Renk birliktelikleri sonucunda değişik armoniler söz konusudur ve bunların farklı etkileri vardır. Armoni, renkler yan yana iken uygunluğun oluşmasıdır. Bu renk düzenlemelerinde birlik, ilgi ve dengeyi oluşturmak anlamına gelmektedir (Pile 1986, Aydınlı 1986).

Monoton (Natural) Renk Uygulamaları

Bu sistem tek value veya düşük kromadaki renkler ile gerçekleştirilir. Kullanılan tipik renkler gri, ten rengine yakın renkler ve kirli beyaz, bej gibidir. Bu renk sistemiyle sert ve çarpıcı bir etki yaratmak neredeyse imkansızdır. Güvenli bir etki oluşturmaktadır. Bunların duygusal etkileri apaçık görülmez ve çok güçlü olmaz (Resim 5.2).

Resim: 5.2 - Monoton Renk Şeması (Interior Designers Colour)

Monoton şemalar; güçlü- çarpıcı renklerinde kullanıldığı bazı özel durumlarda idealdir. Bu genellikle renkli bir sanat eserinin veya ticari ürünün sergilendiği mekanlarda kullanılması doğrudur. Fakat tamamı monoton şemayla gerçekleştirilen bir mekan sıkıcı ve basmakalıp bir etki oluşturabilir. Kısacası monoton şema, çoğunlukla güçlü-etkili bazı renklerin ikinci derecede önemli olduğu durumlarda kullanılması doğrudur. Karışıklıktan uzak sade mekanlar için en ideal renk uygulamalarıdır (Pile 1986, Aydınlı 1986).

Monokromatik Renk Uygulamaları

Monoton şemayla benzer olarak, monokromatik şemalar daha fazla kroma ve tek rengin ton değeridir. Bir kırmızı veya mavi oda fikri bu şema tipinin izahıdır. Monoton şemalar gibi, ki monoton şemalarda monokromatik şemaların özel durumu olarak düşünülebilir, bu şemalar ile çarpıcı ve sert bir görünüm elde etmek imkansızdır (Resim: 5.3).

Resim: 5.3 - Monokromatik Renk (Tek Renk) Uyumu (The Colour Book)

Monokromatik renk uygulamalarında başarıya ulaşmak için açık ve koyu alanlar arasında çizgisel ayrımlar veya koyu bantların bulunması olumludur. Monokromatik renk uygulamaları ışıklık özelliği dışında tümüyle sıcak veya soğuk

bir atmosfer oluşturmaktadır. Bir rengin tonları ile gerçekleştirildiği için güven ve rahatlık duygusu taşımakla beraber monotonluk ve sunilik riski taşıyabilir. Tamamiyle bir renk tonlamasıyla gerçekleştirilen bir mekan iyi bir etki sağlayabilir ancak bu tür ortamda uzun süre yaşamak güç olabilir (Pile 1986, Whelan 1994, Aydınlı 1986).

Analogous (Benzer) Renk Uygulamaları

Bu şema renk çemberindeki, birbirine yakın renklerin bir arada kullanılması sonucu oluşan bir armonidir. Analogous renk bir birinci-ikinci ve buna bağlı olarak karşı taraftaki komşunun kullanılmasıyla oluşur. Örnek olarak; mavi ve mavinin komşuları olan mavi yeşil- mavi mor ve yeşil buna ek olarak mavi yeşil ve sarı yeşildir. Analogous renk şeması, birbirine benzer renklerden oluştuğu için renk çemberinin bir bölgesini kaplamaktadır ve bu bölge 90°'lik bir açıdan oluşur (Resim 5.4).

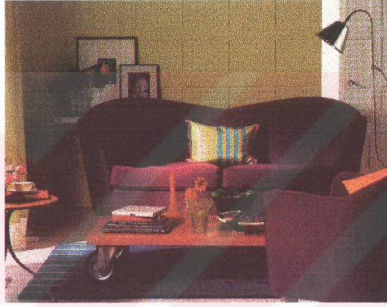

Resim: 5.4 - Analogous Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Renk çemberinin çeyrek dairelerinde benzer ve birçok renk bulunmasından dolayı bu şemalar monotonluktan uzaktırlar (Beazley 1997, Pile 1986).

Komplementer Renk Uygulamaları

Bu şemalar renk çemberinde karşılıklı olan kontrast renklerin kullanılması sonucu meydana gelir. Örneğin kırmızı ve yeşil, turuncu ve mavi. Komplementer şemalar daha parlak, uyarıcı ve dengeli bir etki oluştururlar. Çünkü bir renk soğuk etkisi verirken diğer renk sıcak etkisi verir. Komplementer renkler bir araya geldiklerinde birbirlerinin şiddetini arttırmaktadırlar (Resim 5.5).

Resim: 5.5 - Komplementer Renk Uygulaması (The Colour Book)

Komplementer şemaları hazırlamak, daha önce bahsedilen basit şemaları hazırlamaktan daha zordur. Bu konuyla ilgili Goethe'nin bir araştırması bulunmaktadır. Goethe renklerin birbirleriyle olan nispetine ve parlaklıklarına göre numarasal değerler vermiştir (Lancaster 1996).

Sarı - turuncu - kırmızı - mor - mavi - yeşil

9 8 6 3 4 6

Bu renkler komplementerlerine göre

Mor - Sarı = 1 / 3

Mavi - Turuncu = 1 / 2

Yeşil - Kırmızı = 1 / 1

Bu şekilde uygulandığı takdirde bir denge söz konusudur. Buradan da anlaşılacağı üzere mor renkten üç defa daha fazla ışık kuvveti olan sarı, bir kompozisyonda morun 1 / 3 'ü kadar bir alan kaplamalıdır. Bu orantı bozulduğu zaman sarı renk dik-kati çekecek ve armoni durumu değişecektir (Lancaster 1996, Yıldırım 1989).

Tamamlayıcı dengeyi sürdürerek, renk çemberinin tek ya da çift tarafını kullanarak genişletmek mümkündür. Bu tip renk kombinasyonları cesur, dramatik ve heyecan verici bir görüntü oluşturur ve görsel ilgiyi sağlar. Bu amaçla önemli bir objeyi vurgulamak, bir mekanda etkinliği sağlamak için komplementer renkler kullanılmaktadır (Beazley 1997, Whelan 1994, Pile 1986, Aydınlı 1986).

5.2. Renklerle Bir Mekanda Farklı Duygular Oluşturmak

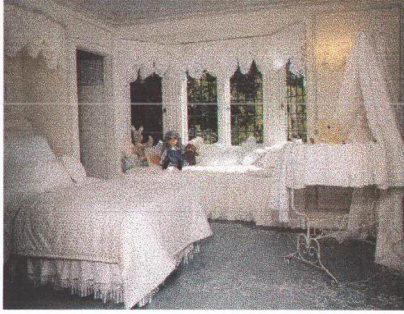
Rengin bireyler üzerinde derin bir etkisi vardır. Bir mekânın tasarımında rengi kullanmak, mekânın etkisini değiştirebilir. Duyguları değiştirmek ve farklı bir keyif yaratmada renk etkilidir. Her bir renk parçası, her bir insan üzerinde farklı bir etki yaratır. Bazı renkler insanı mutlu veya hüzünlü bir hale sokabilir. Bazı renkler insanı harekete geçirir ve enerji verir, bazıları durgunlaştırır, rahatlatır, dinlendirir, bazıları da samimiyeti ve sevgiyi ifade eder.

Bu duygular ve ortamlar çeşitli renk grupları ile sağlanır. Aşağıdaki renk paletleriyle mekânlarda farklı duyguların oluşumunu göreceğiz.

Keyifli - Huzurlu Bir Etki Oluşturmak (Nurturing Neutrals)

Bu paletteki renklerle mekanda huzur ve sessizlik, sakinlik etkisi oluşturulabilir. Bu renkler tek tek veya birlikte kullanılabilirler. Bu renk grubunda bulanık yeşil mekânı dengelemede etkilidir. Mavi renk ise huzur ve rahatlık etkisi verir.

Mekanda daha ılımlı bir etki oluşturmak için kullanılır. Sıcaklık ve berraklık duyguları verir. Genel olarak bu renk grubunu nötr renkler oluşturmaktadır (Resim 5.6).

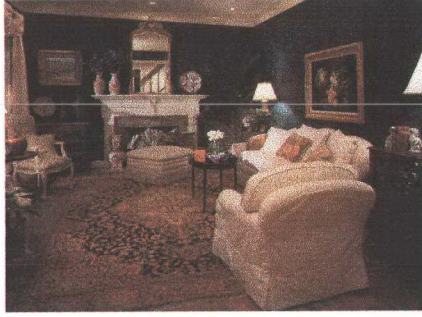
Resim: 5.6 – Mekanda Keyifli Bir Etki (Interior Designers Colour)

Bu renk paletleri, fonksiyon olarak sakin ve huzurlu özelliklerin bulunması gereken mekanlarda kullanılması olumlu sonuç verir (Hastane, okul, kütüphane vb.) (Pile 1986, Beazley 1997).

Entelektüel Bir Etki Oluşturmak (Intellectual)

Bu renklerin etkileri çok sert olmadan hürmet ve saygıyı iletir. Bu gruptaki renkler ile sıcak ve samimi bir ortam oluşturulur. Bu grup içerisinde bulunan gri renk ve tonları diğer renklerle bir uyum içerisinde yer almaktadır.

Mesaj olarak, mavi ve tonları güveni ve iletişimi gönderir bunlarda entelektüel grubun içinde vardır. Kırmızı da bu grupta yer almakla birlikte daha çok bordo tonu kullanılmaktadır. Bunun etkisi karmaşık ve zevklidir. Bu renk grubundaki renklerin bir arada kullanılması sonucunda, mekanda entelektüel bir etki oluşturulur (Aves 1994, Pile 1986). (Resim 5.7).

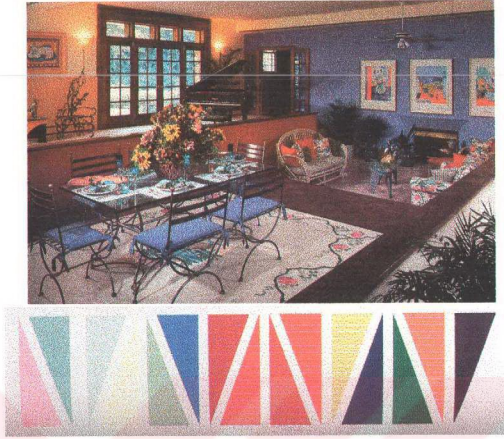

Resim: 5.7 – Mekanda Entelektüel Bir Etki (Interior Designers Colour)

Heyecanlı – Eğlenceli Bir Etki Oluşturmak (Playful)

Bu renk grubu çok hareketli ve eğlencelidir. Daha çok ana renk grubundan oluşmaktadır. Ancak etkili bir görünüm için yüksek dereceli kontrast gereklidir. Yüksek ve alçak değerleri, gölgeli ve ışıklı görünümleri canlılığı ve enerjiyi ifade eder. Bu özellikleriyle, bu renk grubunun aktif yerlerde kullanılması olumludur.

Disko ve eğlence yerlerinde kullanılması her zaman için olumlu sonuç verir. Fakat aşırı derecede kullanıldığında stres ve sinir oluşmasına neden olabilirler. Etkileri beyaz karıştırılarak azaltılabilir. Bu şekilde etkileri daha soluk, soğuk, aydınlık ve karmaşık olur. Birlikte uygun şekilde kullanıldığında birbirlerinin yoğunluğunu dengelemektedirler (Resim 5.8). Ayrıca bu renk grubunda yer alan ana renklerin, ana okullarda kullanılması, çocukların ihtiyacı olan dinamizm ve canlılığı sağlamaktadır (Pile 1986, Aves 1994).

Resim: 5.8 – Mekanda Eğlenceli Bir Etki (Interior Designers Colour)

Sağlıklı – Canlı Bir Etki Oluşturmak (Healing)

Bu gruptaki renkler doğayla ilişkilidir. Bu renklerin başında yeşil renk gelmektedir. Çünkü bunlar bireylerin bulunduğu mekana adapte olmasını kolaylaştırır. Bu gruptaki renkler soğuk sıcak etkili olabilirler, fakat esrarlı ve bulanık değildir. Yeşil rengin otel lobilerinde, restoranlarda, ofislerde kullanılması olumludur. Kolay anlaşılabilir ve canlandırıcı etkileri vardır (Aves 1994) (Resim 5.9).

Resim: 5.9 – Mekanda Canlı Bir Etki (Interior Designers Colour)

Romantik – Duygusal Bir Etki Oluşturmak

Romantik renkler güçlü, orta ton renklerdir. Bunların etkileri bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bu yüzden mekanda oluşturulmak istenen etki doğrultusunda renk düzenlemesi yapılmalıdır. Mekanda kırmızının tonları romantik bir etki oluşturmaktadır. Özellikle pembenin insanı sakinleştirmek gibi bir özelliği bulunmaktadır. Düşük değerli turuncular, kayısı ve şeftali rengi bu grup içinde yer almaktadır. Turuncunun tonları saflık ve masumiyeti ifade etmektedir. Mor renk de tutkulu ve romantik özelliğiyle bu grup için de yer alır (Resim 5.10).

Mavi renk telkin edici bir özelliğe sahiptir. Pastel renklerin kullanıldığı mekanlara bireyler çok rahatlıkla adapte olurlar. Genel etki olarak hiçbir rahatsızlık vermezler (Aves 1994, Pile 1986).

Resim: 5.10 – Mekanda Romantik Bir Etki (Interior Designers Colour)

5.3. Fonksiyon - Renk İlişkisi

Renklerin dikkat çekmek, bilgileri aktarmak, tehlikelerden korumak, duyguları teşvik etmek gibi fonksiyonları vardır. Bu özellikleriyle bazı canlılar kendilerini savunurken, beslenmek amacıyla, bitkiler böceklere mesaj göndererek tohumlarının taşınması amacıyla renkleri kullanırlar. İnsanoğlu ise uyarıdan, tehlikeyi göstermek için, yönlendirme amaçlı, ticaret, estetik amaçlı rengi kullanmaktadırlar (Lancaster 1996) (Resim 5.11).

Renğin fonksiyonel olarak üzerinde taşıdığı özellikler;

- Sembolik
- İletişim
- Sinyal, işaret
- Estetik
- Ayırıcı, birleştirici
- Koruyucu

Otomobil firmaları renkleri belirlerken kadın ve erkek tercihlerini, beğenileri dikkate almaktadırlar. Spor arabalarda ağırlıklı olarak ateş, gençlik simgesi olan kırmızı tercih edilmektedir. Günümüzde iletişim araçlarından biri olan afiş dünyasında rengin özel ve özgün bir yeri vardır. Afişin güzel olmasının yanında etkileyici olması ve insanları harekete geçirmesi beklenir. Otomobil , yiyecek, içecek, giyecek için afiş hazırlanmıyorsa, bunların mutlaka temel mesajı taşınması ve insanları etkilemesi gerekmektedir (Yıldırım1989).

Mavi ve özellikle lacivert kozmik bir renk olarak kabul edilmektedir. Sonsuzluğu, otoriteyi verimliliği çağırıştırır. Bu yüzden dünyadaki firmaların büyük çoğunluğu logolarında maviyi kullanmaktadırlar. Bankalarda logolarında ve imaj oluştururken mavi ve yeşili çok fazla kullanmaktadırlar. Maviyle büyüklüklerini, yeşille güvenirlüklerini ifade etmektedirler. Bankalar parayı simgeledikleri için bronz ve altın sarısını da kullanmaktadırlar (İzgören 1999, Yıldırım 1989).

Renk uzmanları, danışmanları günümüzde pek çok alanda amaçlanan hedef doğrultusunda, renk kullanımını planlayarak gerçekleştirmektedirler. Rengin amacına uygun olarak kullanılması pozitif ve başarılı sonuçların elde edilmesini sağlar. Mimarlık alanında da renk ve fonksiyon birlikteliğinin önemi dikkate alınmalıdır.

5.4. Renklerin Mekandaki Psikolojik Etkilerinin Fonksiyonel Olarak Değerlendirilmesi

Mavi dingin, huzurlu. Hayat dolu yeşil. Kırmızı mı? Heyecanlı, kıvrak ve tehlikeli. Neşeli, parlak sarı. Beyaz ise hayatın rengi. Hayatımıza yön veren rengin bü-yüsüne kapılmamak mümkün mü?

Renkler anlam ve kuraları göz önünde bulunarak ve bilinçli olarak uygulandığı takdirde, etkileri çok güçlüdür. Renk kişilerde duygusal olarak etkide bulunmaktadır. Bununla birlikte mekansal etkiyi de güçlendirdiği kabul edilmelidir. Dolayısıyla anlaşılacağı üzere rengin tasarım etkinliğindeki rolü giderek artmaktadır.

Renkler, insanlarda çok güçlü hisler ve etkiler oluşturmaktadır. Hatta bazı psikolojik duygular renklerin aracılığı ile motive edilebilir. Renklerin tam ve kesin olarak doğal etkileri uygulama aşamasında dikkate alınmalıdır. Bu şekilde gerçekleştirilen uygulamalarda istenilen etki sağlanır.

Bu başarıyı elde etmek için renklerin anlamlarını ve tesirlerini, renk birliklerinin sonuçlarını, kullanılacağı yerlerdeki etkilerini bilmek gerekir.

Renklerin mekandaki etkileri incelenecek olursa;

Kırmızı:

Kırmızı, mavi ve sarıya göre en dramatik, duygusal, aktif renktir. Kırmızı etkileri açısından çok yönlüdür. Uygulandığı mekanda uyarıcı, heyecandırıcı, neşelendirici, sıcak, davetkar, hareketli, aktif, samimi, zarif, ve şık bir etki oluşturmaktadır. Kırmızının kullanılması, fikir olarak atılgan, kendinden emin bir tutum sergilemektedir. Kırmızı ile yaşamak yani bir mekanda kırmızıyı kullanmak, doyurucu bir etki bırakır (Resim 5.13). Fakat sükunet istenilen ortamlarda, taşıdığı potansiyel sebebiyle alanca çok fazla kullanılması doğru değildir (Aves 1994, Die Möbelmarke 1989).

Resim: 5.13 - Mekanda Kırmızı Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Kırmızı iştah açar. Bu sebeptendir ki dünyadaki gıda firmalarının hepsinin logosunda ve fast-food tarzı mekanlarda kırmızı ağırlıkta kullanılmaktadır (Coca cola, Mc Donald's, Pizza Hut, Ülker, Burger King vb.).

Yapılan araştırmalar sonucunda insanların kırmızı fonlu mekanlarda zaman kavramını yitirmeye başladıkları tespit edilmiştir. Kırmızını bir başka etkisi de uykusuzluk olarak belirlenmiştir. Bu özelliğinden dolayı gece kulübü, bar, disko türü yerlerde kırmızı ağırlıkta kullanılmaktadır. Burada verilen mesaj “ Zamanı unutun! Uykusuz kalın!” (İzgören 1999).

Tam kırmızı kadınsı özellik gösterirken, renk koyulaştıkça daha zengin ve erkeksi etki göstermektedir. Sarı ile karıştırıldığında, keyifli, neşeli turuncu ailesini, mavi ile karıştırıldığında rüyalı ve efsaneli moru oluşturur. Kırmızının komplementeri yeşildir (Aves 1994,Pile 1986).

Mavi:

Bütün renkler içinde mavi belki de en evrenseli ve güzeldir. Psikolojik etkisi sakin, huzur, sükun, pasif, dinlendirici, durağan, sessiz ve memnuniyet vericidir. Kişiye pozitif bir etki verir. Vücudun rahatlaması açısından bu rengin kullanılması olumludur. Sigmund Freud maviyi okyanussal, sakin olarak adlandırmaktadır. Sakinleştirici bir etkisi vardır. Bu özelliğinden dolayı batıda intiharları azaltmak amacıyla köprü korkulukları maviye boyanmaktadır (Şentürk 1995 , Aves 1994).

Bir mekanda mavinin koyu tonları yoğun olarak kullanıldığı takdirde moral bozan kasvetli bir etki oluşturmaktadır. Açık yumuşak mavi ise sakinleştirici, güven verici, durgunluk etkisi verir. Taşıdığı bu psikolojik özelliklerinden dolayı sakin, sükunet, çalışmayı gerektiren mekanlarda kullanılması uygundur. Soğuk bir renk olması nedeniyle yazlıklarda ve tatil yapılarında kullanıldığı takdirde havalandırma sistemine yardımcı olur. (Resim 5.14).

Resim: 5.14 - Mekanada Mavi Renk Uygulaması (The Colour Book)

Mavi sonsuzluğu, otoriteyi ve verimliliği çağırıştırır. Bu yüzden dünyadaki firmaların yarısından fazlası logolarında maviyi kullanmaktadır. Aynı zamanda mavi yeme içgüdüsünü azaltan bir renktir. Fast-food zincirleri içerisinde mavi renkte olan hiçbir şey kullanılmamaktadır. Diyet ürünlerinde mavi logo ve yazı kullanılmasının sebebi budur.

Kırmızının kışkırtıcılığı ve sarının canlılığı ile kullanıldığı zaman hareketlilik elde eder. Sarı ile karıştırıldığında yeşil, kırmızı ile karıştırıldığında mor renk oluşur. Komplementeri turuncudur (Aves 1994, Aydınlı 1986, İzgören 1999).

Sarı:

Sarı diğer renkler arasında en parlak ve aydınlık renktir. Saf halde iken aşırı derecede yüksek ve şiddetlidir. Güneş gibi parlaktır, bireye enerji verir ve heyecanlandırıcı, hareketli, neşeli, dikkat çekici bir etkisi vardır. Sarının duygusal etkisi parlak ve iyimserdir. Bireyde huzursuzluk oluşturduğu gibi, daha pastel tonları dinlendirici olabilir. Tam sarı mekanlarda çocukların daha çok ağladığı, büyüklerin daha sinirli oldukları tespit edilmiştir. (Aves1994, İzgören 1999) (Resim 5.15).

Resim: 5.15 - Mekanada Sarı Renk Uygulaması (The Colour Book)

Altın rengi de sarı ailesindedir. Kullanıldığı ortamlarda zenginlik, ferahlık ve parlaklık ifade eder. Her zaman için sarı ve tonları iç mekan için favori renklerdir. Yeşil ile birlikte kullanıldığında doğal bir ferahlığı ifade eder. Mavi ile kullanıldığı zaman etkisi temizlik ve parlaklıktır. Kırmızı ile kullanıldığında neşe ve zenginliği ifade eder. Mor ile birleştiğinde yoğunluğu azalır ve rahatlık, güven verir. Tek başına kullanıldığı zaman mekanda uyarıcı, neşelendiren, dikkat çekici bir etki oluşturmaktadır.

Kırmızı ile birleştiğinde çok hoş turuncu ailesi, mavi ile birleştiğinde soğuk yeşili meydana getirmektedir. Sarının komplementeri mordur (Aydınlı 1986, Aves 1994).

Yeşil:

İç mekanda oldukça sık kullanılan bir renktir. Soğuk renk olmakla birlikte, eşsiz bir birleşim sonucu meydana gelmektedir. (sarı-mavi) İçindeki sarı renk baskın olduğunda sıcak renk özelliği gösterirken, mavi renk baskın olarak yer aldığı zaman soğuk renk özelliği göstermektedir. Yeşil daha çok dengeyi kurmada, rahatlamada etkili olur. Kullanıldığı mekanlarda sakin, hassas, yumuşak, dinlendirici, basit, huzurlu, sakinleştirici bir etki yaratmaktadır (Resim 5.16).

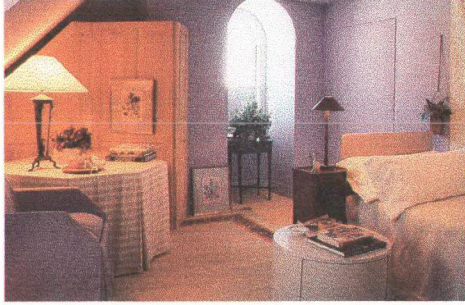
Resim: 5.16 - Mekanada Yeşil Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Renk teorikleri 1930 yıllarında yeşilin, hastane, ofis, sınıf vb. ortamlar için en iyi renk olduğunu belirtmişlerdir. Hastanelerde yeşil rengin kullanılması doğrudur. Çünkü rahatlatıcı ve sakinleştirici özelliği vardır. Ayrıca yeşil alanlarda insanların daha az mide ağrısı çektikleri tespit edilmiştir (İzgören 1999, Die Möbelmarke 1989).

Yeşil güven verir. Bu yüzden ki bankalar logolarında ağırlıklı olarak bu rengi kullanmaktadırlar. Yeşil aynı zaman da konsantrasyonu artıran özelliğe sahiptir. Zamanın hızlı geçtiği hissini uyandırdığı için çalışmaların yoğun olduğu mekanlarda, çalışma odaları ve ofislerde kullanılabilir (Pile 1986, Aves 1994).

Mor :

Mor, tezat duygular oluşturan renk olarak değerlendirilmektedir. İncelik, esneklik gibi duygular aşılarsa da, problemler ve güvensiz bir renk olarak tanımlanmaktadır. Kısmen mor renk depresyon ve gerilimi ifade eder. Gizemli, karmaşık, değişken özellikler taşımaktadır. Soluk afif renkteki mor (eflatun) romantik, kırık ve feminen özellik göstermektedir. Koyu tonları ise güç, kuvvet ve asaleti belirtmektedir. Parlak değerdeki mor ise heyecanı ve vurguyu belirtmektedir (Aves 1994) (Resim: 5.17).

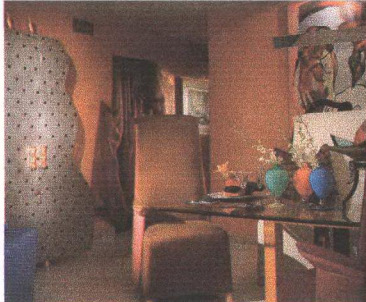

Resim: 5.17 - Mekanda Mor Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Tonunun iyi seçilmesi ve dikkatlice kullanılması gerekmektedir. Mor renk kırmızıya yaklaştıkça dinamik ve hareketli bir özellik göstermektedir. Bu etkileri ile disko vb. mekanlarda kullanılmaları uygundur (Die Möbelmarke 1989, Pile 1986).

Turuncu :

Psikolojik olarak davetkar, dostça, hareketli, iştah açıcı özellikleri vardır. Kırmızı ve sarını karışımından elde edilir. İnsana coşku ve hareket iletir, aynı zamanda kişiyi rahatlatır ve canlandırır. Saf olarak kullanıldığında büyük bir enerji göndermektedir. Toprak tonlarına yaklaştıkça kişiye rahatlık ve huzur verir (Pile 1986, Die Möbelmarke 1989) (Resim 5.18).

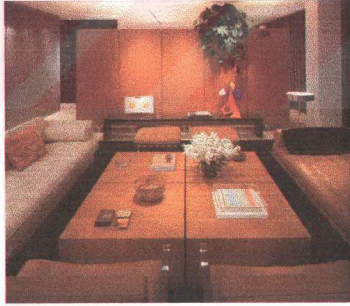

Resim: 5.18 - Mekanda Turuncu Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Turuncu rengin özelliklerinden biriside dikkat çekici bir niteliğe sahip olmasıdır. Bir ortamda ön plana çıkarılmak istenilen bir obje veya bir durum söz konusu ise turuncu renk kullanılabilir. İştah açıcı özelliğe sahip olmasından dolayı fast- food ve restoranlarda sıkça kullanılmaktadır. Ayrıca turuncu rengin bulunduğu mekanlara insanlar rahatlıkla girebileceklerini hissederler (Aves 1994, Pile 1986).

Kahverengi :

Bu rengin mekandaki etkisi kederli, erkeksi, kasvetli, sıkıcı, resmi ve melankoliktir. Kahverenginin kasvetli etkisi turuncu, sarı ve beyazla dengelenerek rahatlatıcı ve dinlendirici olmaktadır. Yoğun olarak bu rengin kullanıldığı mekanların kısa sürede terk edildiği tespit edilmiştir. Kansas Üniversitesi sanat müzesinde yapılan bir araştırmada, duvar renkleri beyaz ve kahverengi olarak değiştirilebilir nitelikte yapılmıştır. Arka fon beyaz olarak kullanıldığında, insanlar müzede daha fazla alan dolaşmışlar, daha yavaş hareket etmişler ve daha uzun süre kalmışlardır. Arka fon kahverengi olarak değiştirildiğinde insanlar müzede daha hızlı hareket edip, daha az alanda dolaşmışlar ve netice olarak müzeyi kısa sürede terk etmişlerdir (Aydınlı 1986, İzgören 1999) (Resim 5.19).

Resim: 5.19 - Mekanda Kahverengi Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Bu etkisi sebebiyle dünyadaki bütün fast- foodlarda ağırlık renk olarak kahverengi kullanılmaktadır. Masa ve sandalyelerinin hepsi kahverengi, duvar boyaları ise

kahverengi, şampanya, pembe karışımıdır. Burada “ Çabuk yiyin! Çabuk gidin!” mesajı verilmektedir (İzgören 1999, Die Möbelmarke 1989).

Beyaz :

Beyaz ve beyaza yakın renkler temizlik, parlaklık ve açıklık ifade etmektedir. Beyaz her zaman için güven bir renktir. Temizliği, saflığı, doğallığı ifade etmektedir. Güçlü kuvvetli bir etkisi vardır. Bir alanda objeler ön plana çıkarılmak isteniyorsa fon rengi olarak beyaz ve beyaza yakın renklerin kullanılması doğrudur (Müze, sergi salonları vb.).

Bununla birlikte bir mekanda, beyaz çok yoğun bir şekilde kullanıldığında gözleri yorduğu ve göz bozukluğuna sebep olduğu tespit edilmiştir (Pile 1986, İzgören 1999) (Resim 5.20).

Resim: 5.20 - Mekanda Beyaz Renk Uygulaması (The Colour Book)

Siyah :

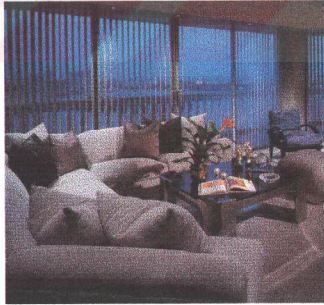
Siyah güçlü, vurgulu bir renktir. Karamsarlık, matem, asaleti ve resmiyeti ifade eder. Aşırı kullanıldığında kasvetli bir ortam yaratır. Uzun süre vakit geçirilen yerlerde, geniş alanlarda siyah kullanımı, sınırlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir (Pile 1986, İzgören 1999) (Resim 5.21).

Resim: 5.21 - Mekanda Siyah Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Gri :

Tarafsız bir renktir. Diğer renkler içinde en ağır ve diplomatik renktir. Çok az sıcaklık özelliği taşımakla beraber, soğuk renk olarak nitelendirilmektedir. Tam gri tarafsızlık göstermez. Komşu olduğu renklere göre özellik göstermektedir. Örneğin kırmızı ile gri ile birlikte kullanıldığında, grinin etkisi yeşil olarak ortaya çıkar. Gri renk etki olarak yumuşak ve monoton özellik taşır. (Resim 5.22).

Resim: 5.22 - Mekanda Gri Renk Uygulaması (Interior Designers Colour)

Diplomatik olarak değerlendirildiği için genellikle devlete ait her şey gridir. Ancak gri renk yoğun bir şekilde kullanıldığında, puslu belirsiz bir hava gibi yaratıcılığı öldürdüğüne inanılır (Pile 1986, Aydınlı 1986).

Siyah – beyaz beraberliğinde birinin karanlığı diğerinin saflığına karışır. Çift olarak edebi beraberliğin simgesi olurlar. İkisi de tek başlarıymken soğuk ve maskülen bir mekan yaratırlar. Bu açıklamalarla birlikte beyaz,siyah, gri tek başına çok nadir olarak kullanılmaktadır. Ancak diğer renklerle birlikte çok güzel armoni ve kontrast oluşturur.

5.5. Fonksiyona Uygun Renk Kullanımı

İnsan – mekan ilişkisi insanlık tarihinin her döneminde zamanın gereklerine, iklime, ihtiyaçlara, fonksiyona ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişimler göstermiştir. Günümüzde artık mekanlar, sadece türlü ihtiyaçların karşılandığı alanlar değildir. Çağdaş insanla özdeşleşen, onun ruhsal, fiziksel ve estetik yönüyle birleşen, bu yüzden sürekli araştırma konusu olan alanlardır. İnsanlar içinde buldukları mekanlarda türlü eylemler gerçekleştirmektedirler. Mekan bu eylemler doğrultusunda fonksiyona bağlı olarak farklılık gösterir (Erdem 1995). Bu yüzden farklı eylemler için oluşturulacak mekanlarda en uygun şartların sağlanması için fizik ortamını oluşturan unsurların maksimum düzeyde kurulmalıdır. Mekanın içindeki kişi düzenin karşısında seyirci değil, içinde yaşayan, duyan, hisseden varlığıdır. Mekanın oluşturulmasında etkili olan elemanlardan biriside renktir.

Bu nedenle renk, insanın ara sıra karşılaştığı ya da zaman zaman akla gelen bir öge değil, insanı sürekli olarak etkileyen çok önemli bir öğedir. Renk, bir bakıma ses, ışık, ısı ve nem gibi insanı yakından saran, her yanını kaplayan bir nitelik göstermektedir. Kısacası renk mekanda görsel açıdan etkilidir.

Renk bize neler ifade eder? Renk her zaman çevremizi kuşatır ve bizimledir. Bundan dolayı etkisinin önemini fark etme fırsatımız yoktur. Bu, ani ve kuvvetlidir. Günün her saati çevremizde bizi saran renklerle iç içe geçirilmektedir. Bir renk u-

yuşmadığı zaman buna “ahensizlik” denir. Bu “piyanoda ahenkten uzak iki notayı bir arada çalmak” demektir. Bu da kulaklarımızı tırmalar, midemizi rahatsız eder. Renk ahensizliği de gözlerimizi ve midemizi aynı şekilde rahatsız eder.

Bulduğumuz mekanlardaki renk uyumu kişilerde huzur ve rahatlık oluşturur. Kişinin duygularına, hislerine, performansına etki eder. Bir alanda uyumsuz bir renk şok etkisi yapar. Bu da modern hayatın gerilimi ve stresini artırır. Uzun süre vakit geçirilen ortamlarda ısrarlı- kalıcı uyumsuz renkler kişiyi psikolojik olarak etkiler. Bu tür ortamlarda huzursuzluk, geçimsizlik olaylarına rastlamak mümkündür (Erdem 1995, Pile 1986). Bu açıdan gerçekleştirilen mekanlarda renk bir lüks olarak değerlendirilmemeli, kişinin sağlıklı yaşamı için zorunlu bir eleman olarak görülmelidir.

Psikolog ve ticari danışmanlar, bazı davranışlar ve fonksiyonlar için değişik renk kullanımları konusunda yanlış tutumları önlemeye başlamışlardır. Örneğin Kanada’da bir diş kliniğinde hastaların korkusunu azaltmak için mavinin tonları kullanılmıştır. Connecticut eyaletinde Stanford’da zihinsel özürlüler için bulunan bir klinikte hasta odaları duruma göre turuncu, sarı ve maviye boyanmıştır. Yine ayak üstü yiyecek satan dükkanların duvarları iştah açan turuncuya boyanmıştır (Birren1958, Yıldırım1989).

Mekanın renk seçiminde, mekansal konfor, fonksiyon dikkate alınmalıdır. Fonksiyona bağlı olarak mekanda geçirilen süre, fonksiyonun niteliği ile mekanın rengi arasında doğru bir ilişki, kişinin psiko- fizyolojik durumunu olumlu yönde etkilediği birçok araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak verimin artması sağlanmıştır. Seçilecek rengin belirlenmesinde, kullanıcının mekanı kullanma süresi, sıklığı, başka kullanıcılarla paylaşma durumu etkin bir faktördür (Ural 1995, Birren 1958). Buna paralel olarak mekanın rengi ile fonksiyonu birebir ilişki içerisindedir. Mekanda etkin rol alan renk; birbirleriyle olan zıtlığı, birlikteliği sayesinde sınırlayıcı, belirleyici, dikkati çekerek yönlendirici, odaklayıcı, süreklilik sağlayıcı, anlam taşıyıcı, birleştirici, ayırıcı ve benzer roller oynamaktadır. Bu şekilde renklerin büyüünden faydalanılarak mekanda istenilen etki ve görünüm planlanabilir. Bir mekandaki değişik fonksiyonlar renk farklılığı ile ortaya çıkarılıp, ayrılabilir (Özdemir- Ural- Gür 1991, Beazley 1997). Resimde görülen Valley Çocuk Hastanesinde farklı renk ve form uygulaması gerçekleştirilerek, farklı bölümlere ulaşmak

isteyen hastaların yön bulmasını kolaylaştırılmıştır. Mimar bu amaçla renk, farklı formlardan faydalanmıştır. Ayrıca çocuk hastanesi olarak tasarlanan yapıya da masalsi bir görüntü oluşturulmuştur (Resim 5.23).

Resim: 5.23 - Valley Çocuk Sağlık Kompleksi (Tasarım 101)

Renk büyüleyici özelliklere sahiptir- etkileri farklıdır. Yüzyıllardan buyana farklı roller üstlenmişler ve anlamlar taşımışlardır. Ancak kişilere göre duygusal anlamda rengin pozitif ve negatif etkileri değişiklik göstermektedir (Şentürk 1995). Bir modacı, ressam kendi alanlarında rengi nasıl belli bir otorite düzenine getirmişse, mimari alanda uygulanacak renklerde psikolojik etki ve görsel kalite, moral ortamı olarak bir prensip haline getirilmelidir.

İnsan sağlığı ve refahı için renk faktörü önem taşımaktadır. Davranış bilimciler uygun şartların sağlanmaması halinde kişilerde huzursuzluk- endişe- uyumsuzluk gözlendiğini belirtmişlerdir (Ural 1995). Her rengin taşıdığı özellikler doğrultusunda etkileri farklıdır. Buna bağlı olarak kullanılacakları mekanlarda- fonksiyonlarda değişiklikler gösterirler.

Renklerin insan psikolojisi üzerindeki ilk çağrışımları, sıcaklık ve soğukluk gibi hislerdir. Bu sebepten dolayı kullanıldıkları ortamlarda farklılıklar göstermektedirler. Sıcak renkler, aktif olup canlı, tahrik edici, aydınlık, parlaklık, göz alıcı, heyecanlandırıcı özelliğe sahiptirler. Buldukları ortamlara canlılık ve çeşitlilik verirler. Soğuk ortamlarda, hareketli, insanların uzun süreli kalmadıkları mekanlarda (diskobar vb.), dikkati artırarak iş kazalarından- tehlikelerden korunmak amacıyla kullanılırlar (Yılmaz 1991).

Bir mekan da farklı renkler ve malzeme kullanılarak fonksiyon ayrımı gerçekleştirilebilir. Mekanda yer alan sirkülasyon alanları yine renk kullanımı sayesinde belirlenir. Örnekte görülen gece kulübünde renk kullanımı sayesinde oturma bölümü ile bar bölümü ve dolaşım alanı ayrılmıştır. Ayrıca canlı renkler kullanılarak, mekan canlılık ve hareketlilik kazandırılmıştır (Resim 5.24).

Resim: 5.24 – Carolines Komedi Tiyatro Klubü Barı (Tasarım 80)

Renk ile çalışma performansı artırabilir ve kişilerin dikkatinin dağılması engellenebilir. Tehlikeye ilgi çekmek üzere, bir alanın zıt veya dolgun renkler ile kaplanması zorunludur. Endüstri kuruluşlarında –fabrikalarda renk faktörü kullanılarak çalışanlar tehlikelere karşı uyarılmış ve verimlilik artırılmıştır. Örneğin; işleri mor renkli hıpları kontrol etmek olan bir grup işçi, gözlerinde yeşil noktaların uçtuğundan şikayetçi olunca bunu giderecek şekilde buldukları ortam yeşil renge boyanmıştır (Birren 1958, Ural 1995).

Sıcak-soğuk karşıtlığının yakınlık ve uzaklık etkisi veren öğeleri taşımaktadır. Buna bağlı olarak hacim, perspektif yönlerini, biçim kontrastını etkilemektedir. Bir mekanın tasarımında olumlu bir etki yaratılmak istenirse sıcak-soğuk kontrastının kullanılması doğru seçim olur. Fakat sıcak renkler çok kuvvetliyse sert ve tatsız, soğuk renkler hakim ise soğuk bir etki meydana gelebilir.

Soğuk renkler hoş- serin, tazelik, istirahat, sakinlik özelliğine sahiptirler. Sıcak mekanlarda, kütüphanelerde, çalışma alanlarında, okullarda, hastanelerde, dinlenme köşelerinde kullanılmaları olumlu sonuç vermektedir. Sıcak ve soğuk renklerin bu özelliklerinden faydalanılarak bir takım psikolojik bozuklukların tedavisinde

kullanılmaktadır. Bu anlamda manik-agresif hastaların soğuk, depresif hastaların sıcak renkler karşısında daha dengeli davranış gösterecekleri düşünülerek çalışmalar yapılmıştır (Yılmaz 1991). Ancak mekanlarda her zaman sadece sıcak- soğuk renklerin kullanılması olumlu sonuçlar vermemektedir. Dengeli bir biçimde komplementer ve kontrast renklerin kullanılması etkili olmaktadır.

Bölüm dörtte ele alınan renklerin psikolojik özelliklerinde olduğu gibi, sadece sıcak ve soğuktan ibaret değildir. Aktif, rahat, canlı, dinamik, resmi, pasif, sakinleştirici özellikleri de vardır. Kullanıldıkları mekanlar bu çeşitlilik sebebiyle değişiklik göstermektedir. Nasılsa aktif, hareketli bir hastane odası olamayacağı gibi yavaş, sakinleştirici, durağan bir disko olması da mümkün değildir.

Sonuç olarak tasarım aşamasında mekan- fonksiyon birlikteliği göz önünde bulundurularak uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Ancak bu şekilde mekanlar tasarlandığı takdirde bireyin her türlü ihtiyacı (fiziksel, psikolojik, estetik vb.) karşılanmış olur.

5.6. Farklı Fonksiyonlarda Renk Kullanımının Belirlenmesi

Renklerin hayatımızdaki yeri ve önemi kabul edilirse, her türlü alanda kullanımı büyük önem taşımaktadır. Mekanlarda ve yapılarda uygulanacak renk düzenlemelelerinin günümüzde, belli bir prensip doğrultusunda ve rengin özelliklerinin bilerek gerçekleştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda günümüzde mimari alanda, renk uygulamalarında olumlu örnekler olduğu gibi olumsuz örneklerde tespit edilmiştir.

Resimlerde görülen örneklerde, rengin özellikleri ve en önemlisi kroma (parlaklık) değerleri dikkate alınmadan gerçekleştirilmiştir. Birliktelik söz konusu değildir. Renklerin kroma değerlerine göre uygulanacakları yüzeylerde, kullanımları alan olarak farklılık göstermektedir. Bütün bu nitelikler dikkate alınmadan uygulamalar gerçekleştirildiğinde bir renk karmaşası oluşmakta ve kentsel yorgunluk artmaktadır. Bu özelliklerden dolayı örnekler olumsuz olarak nitelendirilmiştir (Resim 5.25).

a-Konut Cephe Uygulaması - Konya

b-Konut Cephe Uygulaması - Konya

c-Konut Cephe Uygulaması -Manisa

d- Mareşal Mustafa Kemal İlköğretim Okulu -Konya

e-Yunus Emre Koleji - İstanbul (Yapı 216)

f- İstek Vakfı Okulu - İstanbul (Yapı 216)

Resim: 5.25 - Olumsuz Renk Uygulamaları

Dış cephe uygulamalarının bir çoğu, firmaların boya kataloglarından tamamıyla tesadüf sonucu gerçekleştirilen uygulamalardır. Mekanda gerçekleştirilen uygulamalarda ise çoğu kez mekanın kullanım amacı göz ardı edilmektedir.

Mimarlık sanatının görevlerinden biride insanın duygularına, zekasına, kültürüne seslenen bir çevre yaratmaktadır. Mimar yaptığı tasarımlarla bunu gerçekleştirmeye çalışır. Dini yapılarda, tiyatro, kültür, eğlence yapılarında yapının duygusal ve simgesel etkileri önem kazanır. Bir okul dersliğinde dikkatin artırılması, dağıtılması, bir mahkeme binasında adaletin gücünün vurgulanması, hastane de hastanın psikolojisini olumsuz etkilemeyecek, ticari ve eğlence mekanlarında amaçlanan he-

def belirtilmelidir. Renk bu etkilerin sağlanmasında etkilidir, ancak doğru uygulandığı müddetçe (Özdeniz 1997).

Her fonksiyonun birebir taşıdığı bazı özellikler ve nitelikler mevcuttur. Tasarım aşamasında bu özellikler – nitelikler dikkate alınarak uygulamalar gerçekleştirilir. Bunun sonucunda da her fonksiyon için belli kriterler oluşmaktadır. Fonksiyonlar bu kriterlerine göre psikolojik özellikler taşımaktadırlar (Dinlendirici, aktif, sessiz, davetkar, huzurlu, pasif, dinamik vb.). Renk de üzerinde birçok psikolojik ve görsel etki taşımaktadır (Aktif, yumuşak, neşeli, kederli, sakinleştirici, ferah, uyarıcı, ilginç vb.). Fonksiyonun üzerinde taşıdığı özelliklere bağlı olarak renk düzenlemeleri gerçekleştirilmelidir. Çünkü mekanın fonksiyonel kullanımı üzerinde rengin görsel etkinliği deneylerle saptanmıştır. Örneğin dükkan ve lokantalarda hoşça giden renk düzenlemeleriyle satışların artırıldığı deneysel çalışmalarla belirlenmiştir. Ancak görsel algı ile ortaya çıkan tepki olumlu olduğu gibi olumsuzda olabilir (Aydınlı 1986, Pıle 1986).

Bireysel mekanlarda renk uygulamalarına, düzenlemelerine kişisel zevkler ve tercihler etki etmektedir. Ancak toplumsal mekanlarda kişisel tercihler bir kenara bırakılmalıdır. Toplumsal mekanlarda, doğru mesaj ve fonksiyonların birebir amacı doğrultusunda psikolojik etkiler önemlidir ve bu etkinin sağlanmasında etken bir faktördür. Toplumsal mekanlarda renk birçok amaca hizmet eder. Karmaşık mekanlarda renk kullanılarak kişilerin yönlendirilmesi gerçekleştirilir. Çekici, davetkar, durağan, dinamik, pasif etkiler oluşturularak amaca uygun hizmet sağlanır. Hedeflenen amaç doğrultusunda ve mekanın taşıdığı psikolojik özelliklere göre renk her defasında karşımıza çıkmaktadır.

20 yüzyıl başında fizik alanındaki gelişmeler renk teorilerini geliştirdiği kadar algı ve psikoloji dalındaki ilerlemelerde renk konusunda derin araştırmalara yol açmıştır. Renk hiçbir zaman nötr olarak algılanan bir unsur olamaz. Her zaman bize bazı anlamlarda, bazı duyumsallıklarda görünür. Bu anlamlar her zaman sözel açıklık kazanmasalar da bireyi ruhen etkiler. Bu nedenle özellikle mimaride, iç mekanlarda ve kentlerde kullanılan renkler bir ruh hali yaratır, psikolojik etkiler yapar, belki de yaşamın en temel şiirselliğini oluştururlar. Kısacası yaşamdaki rolü çok önemlidir (Erzen 2000, Aves 1994).

5.6.1. Mağaza Ve Alışveriş Merkezleri

Amaç: Dikkat çekmek, satış yapmak, ilginin devamlılığını sağlamak

Eylem: Satış, ürün sergilemek

Olması gereken özellikler: Davetkar, çekici, değişken, ilginç, satışı gerçekleştiren nitelikler.

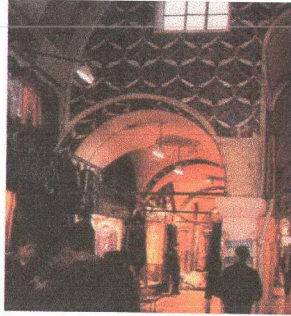
İnsanoğlunun tarihin en eski çağlarından beri başlangıçta agoralarda, açık ve kapalı pazar yerlerinde gerçekleştirdiği alışveriş eylemi günümüzde de devam etmektedir. Alışveriş eylemi 1950’li yıllardan bu yana ABD’de başlayarak dünyanın birçok ülkesine yayılan çağdaş alışveriş merkezlerine yayılmış durumdadır.

Alışveriş merkezleri, bugün sadece alışveriş yapmak için gidilen yerlerden çok, birer yaşam merkezleri niteliğini taşımaktadır. Bu mekanlarda alışveriş eyleminin dışında sinema, fast food, kafeterya gibi birimlerde bulunmaktadır. Alışveriş merkezleri özellikle yaz ve kış aylarında uygun ve gerekli klima sistemleriyle ziyaretçilere rahat, keyifli, mekanda kullanılan tasarım elemanlarıyla (ışık, malzeme, renk vb.) neşeli, sıcak, huzurlu, konforlu bir ortam sağlayarak, sosyal yaşantımızın ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Alışveriş merkezleri, klasik ve tarihi örneklerinden belirli noktalarda ayrılmaktadır. Kapalı çarşılarda, bir sokak veya cadde boyunca, aynı meslek grubuna sahip işyerlerinden oluşmaktadır (Resim 5.26). Oysa bugün alışveriş merkezlerinde “en az zaman da en çok alışveriş” imkan sağlayacak mağaza karmasıyla gündelik yaşamda ihtiyaç duyulabilecek her şey tek çatı altında tüketicinin beğenisine sunulmaktadır. Bu yüzden tüketiciye vereceği ilk mesaj çok önemlidir. Alışveriş merkezlerinin canlı bir alışveriş odağı olması gereklidir. Çevresiyle diyalog kurması, kapalı bir kutu imajı vermemelidir. Tasarımda; malzeme – renk seçimi – kütle çözümü büyük önem taşımaktadır (Alkaş 1999, Yüksel 1995).

Mimar, alışveriş merkezlerini ve mağazaları mimarlar için değil, müşteriyi çekmeyi ve bir gelen müşteriyi tekrar getirmeyi amaçlayan perakandeciler için tasarlarlar. Mimarlar her projeye bulunduğu yeri, orada alışveriş yapan insanların bek-

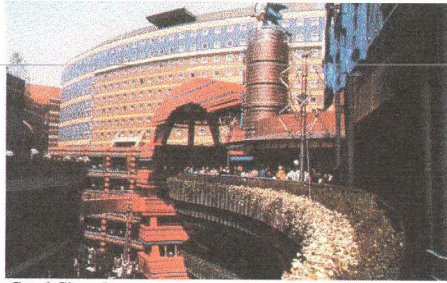
lentilerini ve amacı yansıtan bir kimlik vermek zorundadır. Renk bu konuda evrensel ilgiyi üzerinde taşımaktadır.

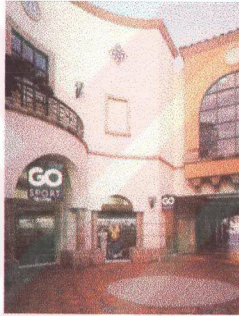
Resim: 5.26 - Kapalı Çarşı – İstanbul (M Domus 1)

Alışveriş merkezlerinde iç ve dış mekan tasarımları giderek önem kazanmaktadır. Birçok perakendeci gerek tüketicilerin dikkatini çekmek, gerekse kurumsal kimliklerine uygun en doğru imajı vermek için özgün ve işlevli vitrin, tabela, yönlendirme ve dekorlar hazırlaması için çaba harcamaktadır. İnsan duygularını nasıl etkilediklerine bağlı olarak, insanları çekecek veya ticari hayatı sona erecektir. Günümüzde artık birçok mağaza, market, alışveriş merkezlerinde prestij ve dikkat çekmek amacıyla renk kullanımı gerçekleştirilmektedir (Birren 1958, Richards 1999). (Resim 5.27).

Alışveriş merkezlerinde birçok bölüm bulunmaktadır. Mağazalar, kafeteryalar ve fast foodlar, sinema, market gibi farklı ihtiyaçlara cevap veren bölümler. Bunların üzerinde taşıdığı özellikler doğrultusunda renk uygulamaları da çeşitlilik göstermektedir. Bireyin bir karmaşa içerisine sokulmadan, belli bir düzen içerisinde dolaşımı amaçlanmalıdır.

a- Canal City - Japonya

b- Fasihon Island - Kaliforniya

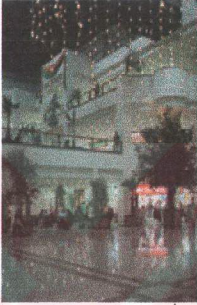
c- Center Square - Malezya

d- Capitol Alışveriş Merkezi -İstanbul

Resim: 5.27 - Alışveriş Merkezi Örnekleri

Görülen örneklerde alışveriş merkezindeki kafeteryalar ve fast foodlar bir ortak mekan konumundadır. Bu özellikleriyle farklı tasarım, renk, malzeme ve döşeme sonucunda birer çekim merkezi durumuna gelmişler ve bütün içerisinde ayrıcalık kazanmışlardır. Renk ile alışveriş merkezlerinde yönlendirme de gerçekleştirilmektedir. Çıkışlar, merdivenlerin yeri, WC'ler ve diğer bölümlere renk kullanılarak ulaşımı kolaylaştırılmıştır (Resim 5.28).

a- Capitol Alışveriş Merkezi – İstanbul

b- Park Meadows - Colorado

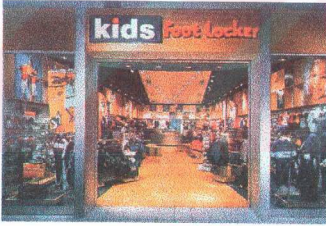
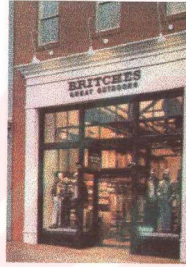
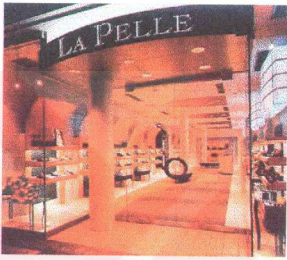

c- Fashion Island - Kaliforniya

Resim: 5.28 - Alışveriş Merkezleri İç Mekan Örnekleri

Alışveriş merkezlerinde ve mağzalarda alıcı renk sayesinde cezbedilir. Alıcının dikkatini çeken, ürünü fark etmesini sağlayan ve satın alma eylemini gerçekleştiren renk unsurudur. Birden fazla bölüme sahip mağaza ve alışveriş merkezlerinde renk, geçişler sayesinde alıcıyı bir bölümden – diğer bölüme yönlendiren etken ko-

numundadır. Müşteride merak uyandırarak satış olayının gerçekleşmesini sağlayan doğru renk seçimidir. Mağzalarda cephe tasarımı da oldukça önem taşımaktadır. Ürünün sergilenmesi, tüketiciyi içeri çekmesi açısından cephe etken bir faktördür. Yapılan araştırmalara sonucunda müşterinin ilgisinin en uygun renklerin seçilmesiyle arttığı belirlenmiştir. Bu konuyla ilgili Almanya’da renk danışmanlığı gittikçe yayılmaya başlamıştır. Renk danışmanları kişinin otuz ile elli renk tonu arasında seçim yapabileceğini, ancak bu renk tonundan en küçük sapmanın kişiyi başarısızlığa sürükleyebileceğini iddia etmektedir (Göksuçukur 1999, Yıldırım 1989) (Resim 5.29).

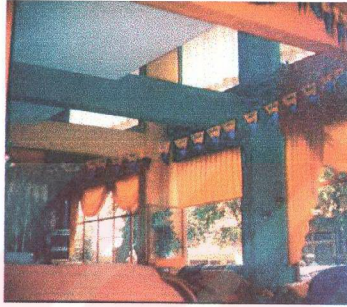

Resim: 5.29 – Mağaza cephe örnekleri – Stores Of The Year

Renk grupları, farklı alıcı grupları için farklı anlamlar taşımaktadır. Genel olarak sıcak renkler, rahat gayri resmi, aktif bir atmosfer yaratırken soğuk renkler ölçülü, kattı, resmi, pasif bir izlenim uyandırır. Araştırmacılara göre; sıcak renkler alışveriş söz konusu olduğunda alıcıyı en fazla etkileyen, fark etmeden yönlendiren olumlu etkiler oluşturan renk gruplarıdır. Birbirlerinden farklı atmosfer oluşturmaları

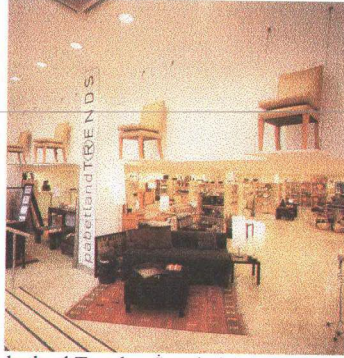
sonucu, renklerin, mağaza zincirinin alıcıya vermek istediği mesaja ve imaja göre seçilmesini zorunlu kılmaktadır (Göksuçukur 1999).

Resimde görülen örnekte renk bir düzen içerisinde uygulanmadığı tespit edilmiştir. Mobilyalar mekan içerisinde kaybolmakta ve bir renk karmaşası oluşmaktadır. Sonuç olarak başarısız bir mekan sunulmakla birlikte ve ticari boyutta istenilen performans elde edilememiştir (Resim 5.30).

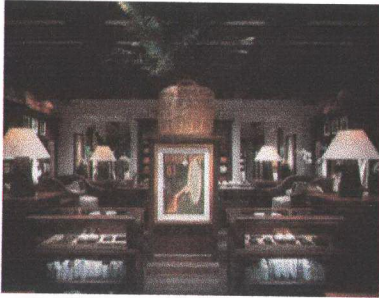
Resim: 5.30 - Mobilya Mağazası - Manisa

Resimde görülen Pabetland mağazasında ürünlerin ve objelerin ön plana çıkması amaçlandığı için yumuşak ve gözü yormayan soft renkler kullanılmıştır. Ev dekorasyonu ile ilgili ürünlerin satıldığı ve sergilendiği mağazada, mimar yalınlık ve doğallık tercih ettiği ve mekanın baskın bir özellik göstermesi istenmediği için bu renkleri kullanmıştır. Monoton renk şemaları olarak adlandırılan bu düzenlemeler ürünlerin ön plana çıkması istendiği durumlarda kullanılırlar. Sonuç olarak detaysız, zevkli bir alışveriş ortamı sunulmaktadır (Resim 5.31).

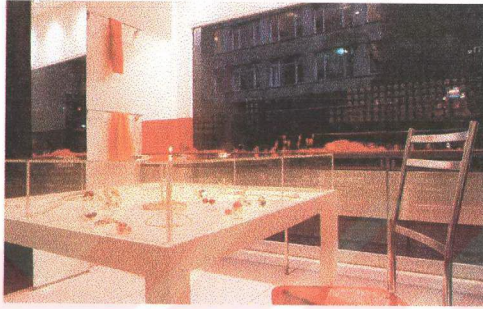
Resim: 5.31 - Pabetland Trends – İstanbul (Home Art 52)

Mağazanın vermek istediği birçok mesaj bulunmaktadır. Bunlar neşeli, çocuksu, davetkar, görkemli, hareketli, pasif, ferah, kadınsı, erkeksi etkiler olabilir. Neşeli, davetkar, hareketli mekanlar için canlı, parlak, aydınlık renkler kullanılmalıdır, sarı, kırmızı, turuncu, pembe vb. renkler. Ürünlerin ve satışa sunulan objelerin ön plana çıkması amaçlanmışsa monoton, pasif, pastel renkler kullanılmalıdır. Bayanlara ve erkeklere yönelik tasarlanan mağazalarda da farklı renkler kullanılması beğeni ve olumlu mesaj açısından önemlidir. Bayanlara yönelik mağazalarda ağırlıklı olarak turuncu, pembe, mor, eflatun, kırmızı, sarı renkler, erkeklere yönelik mağazalarda ise mavi, kahverengi, bej, yeşil, gri, lacivert gibi ağır ve olgun renkler kullanılmaktadır (Göksuçukur 1999, Birren 1958) (Resim 5.32).

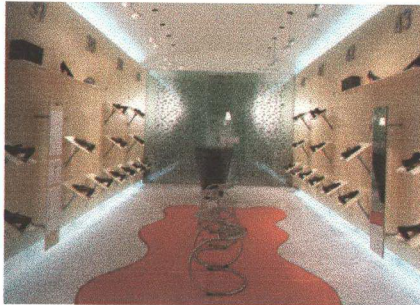
Resim: 5.32 - Polo / Ralph Lauren, San Francisco (Stores Of The Years)

Resimde görülen takı mağazasında bütününde yansıtılmak istenilen kadınsılık bakır ve kırmızı renk ile gerçekleştirilmiştir. Mekanda verilmek istenen imaj - mesaj mimarın doğru renkleri kullanması sonucunda gerçekleştirilmiştir. Böylece amaca uygun renkler kullanılmıştır. Bu renklerle sağlanan dinamizm ve çarpıcılık zeminde kullanılan beyaz renk ile dengelenmiştir (Resim 5.33).

Resim: 5.33 - Karmen Takı Mağazası – İstanbul (Home Art 32)

İncelenen örnek bayan ayakkabılarının sunulduğu bir mağazadır. Bu amaçla hedef kitle olan bayanlara ulaşmak için renklerin büyüğünden faydalanılmaktadır. Bir önceki örnekte olduğu gibi kırmızı renk kullanımıyla mekanda ki kadınsı imaj başarıyla yakalanmıştır. Mekan kalite, açık koyu kontrastı ile ihtiyacı olduğu dinamizm kazanmıştır (Resim 5.34).

Resim: 5.34 - Down Town – Milano (Nuovi Negazi In Italia 4)

Çocuk mağazaların da yaş gruplarında uygun olarak canlı renklerin ve özellikle ana renklerin kullanılması mekanda istenilen ortamın oluşmasında etkilidir. Çocuk dünyasına hitap eden kırmızılar, sarılar, yeşiller, maviler onların psikolojinde yer alan hareketliliği, canlılığı, neşeyi ve saflığı tam anlamıyla ifade etmektedir. Bu tür mekanlarda üçlü renk kontrastı her zaman için olumlu sonuç verir (Resim 5.35).

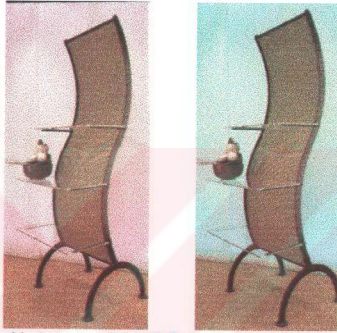
Resim: 5.35 - Metro Kids - New York (Stores Of The Year)

Mağazaların fonksiyonları ve hedef kitleleri sebebiyle renk kullanımlarında farklılık gösterdiğini yukarıda belirtmiştik. Örnek de görülen kitap mağazasının da amaçlanan okuma eylemine uygun olarak pasif ve sakin bir ortam sağlayacak renkler uygulanmıştır. Mimar yeşil rengin kullanımı sonucu müşteriyi içine alan, rahat bir mekan tasarımı gerçekleştirmiştir (Resim 5.36).

Resim: 5.36 - Kitap Mağazası – Milano (Nuovi Negazi In Italia 4)

Özellikle mağaza tasarımlarında, renk kullanılarak mekanda istenilen her türlü etki oluşturulur ve mekanın ihtiyacı olan atmosfer sağlanır. Farklı ürün sergileyen mağazaların hedef kitleleri doğrultusunda mekan – renk tasarımı gerçekleştirilirse, mağaza ihtiyacı olan ticari potansiyeli de yakalar. Aşağıdaki örneklerde farklı mağazalarda gerçekleştirilen renk uygulamaları görülmektedir. Rengin etkilerini bilerek kullanmak her zaman tasarımcıyı doğru hedefe ulaştırır (Resim 5.37).

a- Farklı Renklerin Mekandaki Etkileri – Fashion Walk - Milano

b- Rengin Büyüsü – World Of Joyce - Bangkok

5.6.2. Eğitim Yapıları

Amaç: Eğitim vermek, bilgi aktarmak, öğrenim sunmak

Eylem: Öğrenme, ders anlatma, çalışma

Olması gereken özellikler: Yumuşak, pasif, dinlendirici, ferah, aydınlık, eğitim yapılarında bulunması gereken psikolojik özellikler.

Çocuklar iyi ve kötünden, güzel ve çirkinden hemen etkilenir. Çünkü onlar çevrelerini büyüklerden daha hızlı algırlar ve hafızalarına yerleştirirler. Bu bağlamda okul, ev ve aileden sonra en çok etkilendikleri yerdir. Buna rağmen okulların büyük çoğunluğu, iç mekanlarda gereken ışık ve güneşlenme koşullarının sağlanmadığı, kat sayısı ve boyutlarıyla bir çocuğun ölçek ve ölçü kavramından uzak, oyun ve rekreasyon olanağı sağlamayan, hangi renk skalasından nasıl seçildiği belli olmayan bir renk kargaşası içerisindeki binalardan oluşmaktadır. Okul bina olarak, öğretmen kadar öğrencilere eğitim sunmaktadır. Tasarım gerçekleştirilirken bu göz ardı edilmelidir (Yürekli E., Yürekli F. 1999) (Resim 5.38).

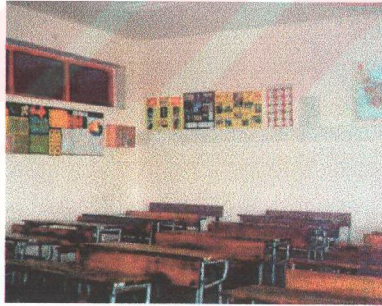
Resim 5.38 - Darüşşafaka Lisesi – İstanbul (Yapı 216)

Renklerin insan sağlığı ve refahı üzerinde hayati önemi olduğu düşünülürse, eğitim yapılarında uygulanacak renk düzenlemelerinin belli bir prensip doğrultusunda ve bilimsel olarak gerçekleştirilmesi zorunludur. Günümüzde rengin insan sağlığı ve refahı üzerinde hayati önemi olduğu kanıtlanmıştır. D. B Harmon okul alanında yaptığı çalışmalarda aktardığına göre olumsuz renk düzenlemelerinin ve kusurlu aydınlatmanın kişinin yorgunluğunu ve zeka kapasitesini etkilediğini kanıtlamıştır. “International Journal Of Biosocial Research” da yeni yayınlanan bir raporda, Kana-

da'da Wetaskiwin'deki bir okulda renklerin ve ışık düzeninin değişmesi sonucu bazı öğrencilerin zeka puanlarında yükselme gözlenmiştir. Ayrıca disiplin sorunlarının azaldığı saptanmıştır (Yıldırım 1989, Birren 1958).

Ülkemizde de rengin insan sağlığı ve refahı ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yıldız Üniversitesinde bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada, mimarlık eğitimi gören 18-25 yaş arasındaki kız ve erkek öğrenciler üzerinde rengin psikolojik etkilerinin, anlamsal farklılaşma ölçeği kullanılarak saptanması amaçlanmıştır.¹ Bu çalışmada kullanılan renkler, İsveç NCS (Natural Color System) den seçilmiştir. Öğrencilerin renk tercihleri otuz dört renkte test edilmiştir. Pilot deneydeki on ana renge farklı değer ve tonlukta yirmi dört ana renk daha ilave edilmiştir. Öğrencilerin tercih ettiği renklerin saptanması ile dersliklerde daha mutlu ve sağlıklı olarak eğitimlerini sürdürmeleri amaçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda öğrencilerin başarısının artmasına neden olmuştur.

Öğrencilerin algılama- duygusal açıdan rahatlanması renk sayesinde gerçekleştirilir. Günümüzde beyaza yakın mat renklerin kullanımı daha fazladır. Bu tip açık renkler ışığı yansıtmakta etkili olabilirken, gözler için her zaman en iyi ve en uygun sonucu vermezler (Resim 5.39).

Resim: 5.39 – Beyaz rengin görsel açıdan olumsuz etkileri –
Mareşal Mustafa Kemal İlköğretim Okulu - Konya

¹ Proje Başlangıç Tarihi: 24. 06. 1996

Proje Bitim Tarihi: 24. 06. 1998 (Yıldız Üniversitesi İnternet Sayfası – Araştırma Bölümü)

M. Luckiesh'e göre " genel olarak daha parlak çevre alanı daha karanlık alandan zararlıdır. Görüntü verimi; merkez alan parlaklığı, merkezin çevresindeki parlaklığa eşit olduğu zaman maksimum düzeydedir. Daha parlak çevre alanı, daha karanlık merkeze göre verimi düşürür." Rahatlatıcı olmakla beraber beyaz ve beyaza yakın renkler gözleri yormakta, göz bozukluğuna sebep olmaktadır (Birren 1958).

Okullar için renk belirlemede parlaklık kalitesi, rengin içeriği ve rengin kendisine göre daha önemlidir. Işığı yansıtan, gözü ayarlayan, görüş derecesi ve uzaklığına yardım eden veya ona zarar veren hep parlaklıktır. Natürel ve yapay ışık kaynaklarından maksimum verim almayı başarmak için tavanlar pratikte ve bütün durumlarda beyaz olmalıdır. Sınıfların kesinlikle daha çok ışığa ihtiyacı vardır, daha azına değil.

Öğrenciler genellikle tek bir yönle karşı karşıya gelecek şekilde otururlar. Bu sebepten dolayı seçilecek renklere son derece dikkat edilmelidir. Bu renkler görsel ve duygusal dinlenmeyi sağlayacaklar, gözleri dinlendirecekler, daha iyi görüşe olanak sağlayacaklardır. Öğretmenin görünüşünü ve sergilenen grafikleri ve materyalleri geliştireceklerdir. Bu açıdan değerlendirilecek olursa yazı tahtasının ve çeşitli harita, grafiklerin bulunduğu yüzeylerde uygulanabilecek en uygun renkler; mavi-yeşil, açık grimsi maviler, pembemsi kırmızılar, gül pembemsi tonlardır. Yazı tahtasının bulunduğu yerlerin parlak renklere ziyade kontrastı azaltan ve görsel şoku en aza indiren açık tonlarla çevrilmesi uygundur (Birren 1958, Pile 1986) (Resim 5.40).

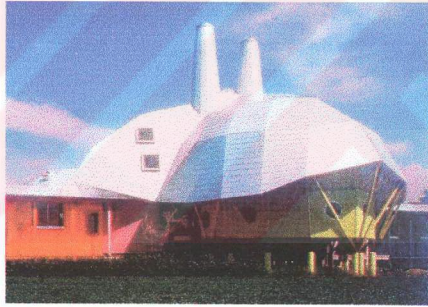

Resim: 5.40 - Ihsaniye İlköğretim Okulu - Konya

Resim 5.40 görülen sınıfta yazı tahtasının beyaz zemin üzerinde bulunması göz bozukluğunun artmasında ve yorucu bir görsellik oluşmasında etkilidir.

Bununla birlikte farklı yaş gruplarına hitap eden eğitim yapılarında (anaokulu, ilköğretim, lise, üniversite) sınıflarda, dış cephelerde, eğitim ve sosyal aktivitelerin bulunduğu mekanlarda renk çeşitlilik göstermektedir. Anaokullarındaki mekanlarda çocukların enerjisini- hareketliliğini anlatmak ve artırmak amacıyla, bu yaş gurubuna daha çok hitap eden ana - sıcak ve canlı renklerin kullanılması olumlu sonuç verir. İlk, orta ve yüksek okulların sınıflarında dınginliği sağlayan, dikkati dağıtmayan, pasif renkler kullanılmalıdır.

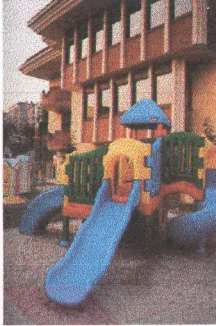
Shomyo Anaokulunun projesini gerçekteşiren mimar dış cephede çocukların doğal tabiatını ve enerjisini ifade etmek amacıyla sıcak renkleri kullanmıştır. İç mekanlarda ise yeşilin sakinliğini ve aşşabın doğallığını tercih etmiştir. Bۆylece çocuk doğasına uygun bir tasarım gerçekteşirilmıştir (Resim 5.41).

Resim: 5.41 -Shomyo Anaokulu, Japonya (Tasarım 75)

Çavuşoğlu Kindergarten tasarımını gerçekteşiren mimar, proje başlangıcından itibaren, çocuk sağlık ve psikolojisi göz önünde bulundurularak tasarımı gerçekteşirmiştir. Okul öncesi çocuklara eğitim veren Çavuşoğlu anaokulu, çocuk dünyasının en ufak detaylarını göz önünde bulundurmaktadır. İlk başlangıç aşaması olan ta-

sarım sürecinden itibaren pedagoğlara danışılarak malzeme seçimi, mobilya uygulamaları, renk seçimlerinde görüş birliğine varılmıştır (Resim 5.42).

Resim: 5.42 - Çavuşoğlu Kindergarten - Dış mekân – İç Mekan – İstanbul
(Home Art 25)

Renk seçiminde çocukları harekete geçiren sıcak renkler kullanılmıştır. Sıcak renklerin dinamikliği , yeşil rengin dinginliği ile dengelenerek sakinleştirici bir ortam hazırlanmıştır. Sıcak renkler genel olarak mobilya ve aksesuarlarda kullanılmış, genel olarak tabiatla uyum sağlaması açısından, döşemede yeşil, duvarlarda ise tuğla – toprak rengine yakın renkler (kontrast renkler) yer yer kullanılmıştır. Ana okul için gerçekleştirilecek renk düzenlemelerinde üçlü renk kontrastı, mekanda olması gereken saflığı ve enerjiyi sağlar.

Sirkülasyon alanlarında aydınlık renklerin kullanılması uygundur. Farklı aktiviteler için farklı renk düzenlemeleri yapılmalıdır. Sosyal aktivitelerin gerçekleştirildiği mekânlarda (kantin, spor salonu vb.) daha canlı ve aktif renklerin kullanılması doğrudur. Bu sayede ihtiyaç olan enerji- sıcaklık sağlanabilir (Resim 5.43) (Resim 5.44).

Toplantı salonları ve konferans salonlarında mavi, gri, yeşil, küf sarısı gibi nötr renkler olmalıdır. Daha başarılı sonuç elde etmek için küçük canlı renklerin ilavesi olumludur.

Resim: 5.43 - Darüşşafaka Lisesi Sirkülasyon Alanları – İstanbul (Yapı 216)

Resim: 5.44 - Darüşşafaka Lisesi Spor Salonu (Yapı 216)

Bilgi üniversitesinin tasarım sürecinde öğrenciyi hedef alan, onun fiziksel, psikolojik, sosyal ihtiyaçlarını karşılayan bir proje gerçekleştirilmiştir. Farklı mekanların renk düzenlemesi, taşıdığı fonksiyon doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Üniversitesinin kafeteryasında da farklı renkler kullanılarak öğrencinin psikolojisinde rahatlama sağlanması amaçlanmıştır. Bu tür mekanlar sınıf ve kütüphane gibi birimlere nazaran daha dinamik ve aktif durumdadır. Kafeteryada görülen renk düzenlemesinde bu hedeflenmiştir. Mekanda sarı, mavi, pembe, kırmızı renkler pop art² tarzında düzenlenmiştir (Resim 5.45).Birden fazla renk saf halleri ile kullanılarak kalite kontrastı sağlanmış, aktif bir etki elde edilmiştir.

² Pop Art: Alışılmışın dışındaki sanat malzemesinin halkın günlük yaşamına karıştırarak modern sanatı belirli bir açıdan tümüyle poplarize hatta folklorize eden sanat akımı. (Mimarlık Sözlüğü - HASOL D.)

Resim: 5.45 - Bilgi Üniversitesi Kafeteryası – İstanbul (Vizyon Dekorasyon 29)

Üniversitenin kütüphanesi ve seminer salonunda, bireyin dikkatini dağıtmayacak bir renk düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Seminer salonunda izleyenlerin gözlerinin yorulmasını engellemek amacıyla tahtanın bulunduğu düzlem ve mekanın genelinde mat mavi renk kullanılmıştır (Resim 5.46) (Resim 5.47).

Resim: 5.46 - Bilgi Üniversitesi Seminer Salonu – İstanbul (Vizyon Dekorasyon 29)

Resim: 5.47 - Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi – İstanbul (Vizyon Dekorasyon 29)

Örneklere de incelendiği gibi farklı yaş gruplarına hitap eden eğitim yapılarında ve eğitim yapılarının sahip olduğu farklı fonksiyonlar için ayrı renk ve mekan düzenlemelerinin yapılması söz konusudur. Eğitim yapılarının, çocuk yaşamındaki rolü düşünülürse tasarlanacak mekanın doğru psikolojik etkiyi vermesi, eğitmenin ve çocukların performansını arttırması, mekanı kullananları hayata bağlaması gerekmektedir. Bu nedendir ki tasarım sürecinde en ufak detay göz önünde bulundurularak ve özellikle mekan psikolojileri dikkate alınarak eğitim yapıları gerçekleştirilmelidir.

5.6.3. Hastane

Amaç: Sağlık hizmetleri

Eylem: Tedavi, araştırma

Olması gereken özellikler: Huzurlu, rahat, dinlendirici, sakinleştirici, yumuşak, neşeli

Her renk çekici olarak değerlendirilebilirken bütün renkler eşit fayda ve değere sahip değildir. Hastanelerde farklı fonksiyonlara ve bir takım hasta niteliklerine göre renk uygulamaları yapılmalıdır. Genel olarak uygulanacak başarılı bir renk seçimiyle, hasta ve ziyaretçilerin kötü ruhsal etkileri ortadan kaldırılabilir, heyecan ve depresyonlarından uzaklaştırılabilir. Yanlış renk uygulamaları da bireyi olumsuz etkiler (Resim 5.48).

Resim: 5.48 – Konya Devlet Hastanesi — Konya

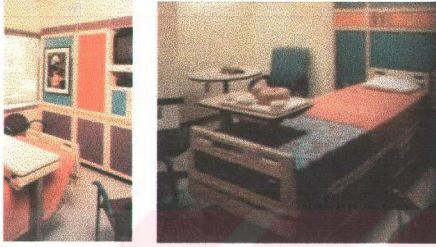
Yukarıdaki örneklerde odaların ve sirkülasyon alanlarının renk düzenlemeleri, hastane psikoloji düşünülmeden, özellikle hastaların rahatlamasını sağlayacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Hastanelerde renk hastaların rahatlaması, fiziksel- psikolojik olarak kişilerin pozitif duyumlarda olmasını sağlaması açısından önemlidir. Hasta odalarında kullanılacak renkler, uzun süre burada vakit geçiren hastaların huzursuz olmalarına sebep olacak, rahatsız edecek nitelikte olmamalıdır. Bu mekanlarda rahatlamayı, gevşemeyi sağlayacak mat mavi- yeşil ve bunları dengeleyecek olan şeftali renklerinin kullanılması olumlu sonuçlar vermektedir. Sıcak soğuk kontrastı mekanın ihtiyacı olan dengeyi sağlamaktadır (Resim 5.49)(Birren 1958, Aydınlı 1986). Ameliyat ve cerrahi servisler için mavi, yeşil uygun renktir. Çalışanların ve hastaların yüksek ısılarla maruz kaldıkları röntgen odalarının da mavi , yeşil rengin kullanılması uygundur.

Resim: 5.49 - Acıbadem Hastanesi Hasta Odası – İstanbul (Tasarım 94)

Hastane renk planlamasında üç ana renk önerilir. Birincisi; insan yapısını tamamlayan açık mavi –yeşildir. Bu renk sakin ve dinlendirici bir ortam oluşturur. İkincisi; insan ten rengine yakın olan açık pembemsi kırmızıdan oluşmaktadır. Çok güneş ışığı almayan bölümler için idealdir. Ayrıca bu renk oda boyutlarını yükseltmeye meyillidir. Üçüncüsü; açık gri rengin kullanılmasıdır. Kararlı ve düzgün bir şekilde kullanıldığında gri, güzel ve fonksiyonel bir renktir. Neredeyse bütün renklerle uyumlu bir birliktelik sergiler (Birren 1958).

İncelenen resim 5.50'de, hastanenin genelinde malzeme ve renk kullanımında hastanın stresini azaltarak iyileşmeyi hızlandıracak şekilde düzenlenmeye gidilmiştir. Mimar tasarım sürecinde özellikle hasta odalarında stresten uzak bir ortam oluşturmaya amaçlamıştır. Üçlü renk kontrastını mekana başarıyla uygulamıştır (Resim 5.50).

Resim: 5.50 - MD Anderson Kanser Merkezi - Huston Teksas (Tasarım 101)

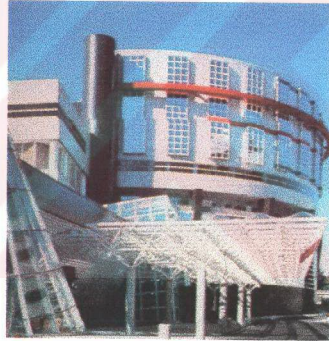
Lobilerde, resepsiyonlarda ve oturma salonları da çok önemlidir. Bu yerler hastalar kadar ziyaretçiler tarafından da sık sık kullanılmaktadır. Genel dinlenme alanlarında, insanları hastane atmosferinden uzaklaştıracak, hastalara yaşama zevinci verecek çok parlak, yüksek değerde olmayan sıcak renklerin kullanılması ve bunlara zıt olacak şekilde soğuk renklerle dengelenmesinin olumlu sonuçlar verdiği tespit edilmiştir (Birren 1958, Pile 1986).

Acıbadem hastanesinin kafeteryasında da mimar bu şekilde bir düzenlemeye gitmiştir. Ziyaretçileri hastane atmosferinden uzaklaştırmak amacıyla sıcak renklerle beraber, açık koyu kontrastı da kullanılmıştır (Resim 5.51).

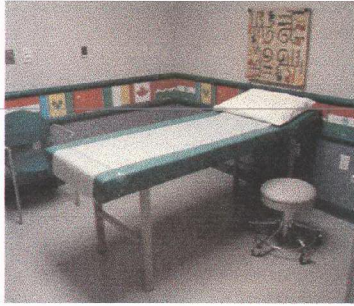
Resim: 5.51 - Acıbadem Hastanesi Kafeteryası – İstanbul (Tasarım 94)

Her şeyde olduğu gibi hastane tasarımında da, çocuk psikolojisi dikkate alınarak yapılırsa değişiklik göstermektedir. Örnekte görülen Connecticut çocuk hastanesinde mimar tamamı ile bu faktörü göz önüne alarak projeyi gerçekleştirmiştir. Bina'nın dış cephe tasarımından itibaren, bekleme ve iç dolaşım mekanlarından, çocuk odalarına kadar her metre karede çocuk psikolojisi göz önünde bulundurulmuştur. Onların ruhuna ve benliğine hitap eden renk düzenlemeleri yapılmıştır. Bu şekilde hastanenin sahip olduğu kimliğin dışına çıkılarak, çocuk yaştaki hastaların rahatlaması kolaylaşmaktadır. Tedavide moralin büyük etken olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bunda hastane binasının da rolü bulunduğu, tedavi ortamının büyük önem kazandığı günümüzde kabul edilmektedir. Cephenin parlak renkleri ve çarpıcı paternleri yapıyı tipik kurumsal bir hastaneden uzaklaştırarak çocuk ruhuna seslenen bir atmosfer oluşturmaktadır (Resim 5.52).

Resim: 5.52 - Çocuk Hastanesi Bekleme Bölümü – Dış Mekan – Connecticut (Tasarım 101)

Hastanede düzenlenen çocuk odalarında, örnekte görüldüğü gibi çocuk ruhuna ve evrensel diline hitap edecek şekilde düzenlenmiştir. Resimdeki muayene odasında, çocukları bulunduğu hastane psikolojisinden uzaklaştırmak için, renkli bir dünya ile masalsi bir atmosfer yakalanmıştır (Resim 5.53).

Resim: 5.53 - Valley Çocuk Sağlık Merkezi Muayene Odası - Fresno CA. (Tasarım 101)

Yine çocuk odasında farklı renk düzenlemesi yapılmıştır. Simültane kontrastı kullanılarak mekanda farklı bir psikolojik ortam sağlanmıştır (Resim 5.54).

Resim: 5.54 - Valley Çocuk Sağlık Merkezi Hasta Odası - Fresno CA. (Tasarım 101)

İnsan sağlığı büyük önem taşımaktadır. Fiziksel tedavinin yanında psikolojik tedavinin de, hastanın biran önce iyileşmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Geçmişte atalarımız, tedavi uygulamalarında rengi ve suyun etkisini kullanmışlardır. Günümüzde de hastane sahip olduğu kuramsal kimlikten kurtulmalıdır. İnsanların rahatça gittikleri mekanlar olarak tasarlanmalıdır.

5.6.4. Kafeterya ve Restoran

Amaç: Hoş vakit geçirmek, iştah açmak, ilgiyi sağlamak

Eylem: Yemek, dinlenmek

Olması gereken özellikler: İştah açıcı, dostça, rahat, davetkar, ilgi çekici, samimi, huzurlu, aktif

Fast food, kafeterya, restoran giderek artan arz talep sonucunda çağımıza yerleşmiş durumdadır. Kahvelerin yerini alan kafeteryalar ve yüzüylün hızına yetişmek üzere oluşan fast foodlar, yemek kültürünün ve çeşitliğinin arttığı restoranlar yaşamın birer parçası haline gelmiştir.

Renklerin iştah açıcı özelliği olduğu gerçektir. Müşterinin ilgisini çeken ve ürünün satışını gerçekleştiren güzel – doğru renktir. Buna paralel olarak kafeterya ve restoranlarda iştah açıcı renklerin kullanılması uygundur. Kişilerin içeriye rahatlıkla girmesini sağlayacak, davetkar nitelikli renk planlamaları gerçekleştirilmelidir. Genel olarak sıcak renkler bu özelliğe sahiptir. Bu tür atmosferler için kırmızı, turuncu, sarı ve tonları uygun renklerdir yine de sıcak renkler soğuk renklerle dengelendiği zaman, mekanda daha olumlu bir atmosfer oluşur. Özellikle turuncu renk fast – food genelinde günümüzde sıkça kullanılmaktadır. Sıcak renkler arasında turuncu renk en fazla iştah açıcı özelliğe sahiptir (Mc Donald's, Burger King). Fast food üzerinde barındırdığı çabuk yemek özelliğini renkler aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Kahverengi renk taşıdığı anlam dolayısıyla mekanı çabuk terk etmeyi kolaylaştırmaktadır.

Dinlendirici özelliği ile mavi ve yeşil rengin kullanımı olumludur. Ancak kafeterya ve restoranlarda çok yoğun bir şekilde mavinin kullanılması doğru değildir. Çünkü mavinin iştah kapayıcı özelliği olduğu yapılan araştırmaların sonucunda tespit edilmiştir (İzğören 1999, Birren 1958).

Resimde görülen örnekte de tamamiyle huzurlu ve sakin bir ortam amaçlanmıştır. Bu nedenle ağırlık olarak pastel ve açık renkler kullanılmıştır. İç mekanda kullanılan şeftali tonları, mekanın ihtiyaç duyduğu sıcaklığı sunmakla birlikte romantik bir etkide oluşturmuştur. Bahçe bölümünde yeşilin tabiatı, sarının hareketliliği birleşince neşeli, şirin bir ortam oluşturulmuştur (Resim 5.55).

Resim: 5.55 - Ethemefendi 36 İç Ve Dış Mekan – İstanbul (Home Art 36)

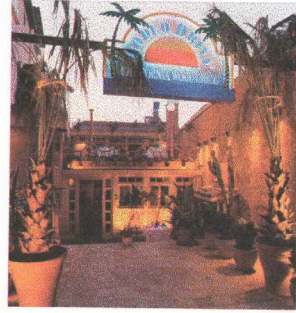
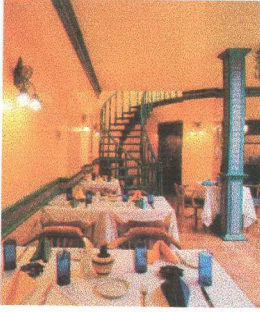
Sapore restoranının atmosferinde rahatlık ve samimiyet tarz olarak benimsenmiştir. Mimar, amaçlanan sıcaklığı sarı ve kırmızı birlikteliği ile vurgularken, zeminde kullanılan siyah – beyaz döşeme ile kontrast etki oluşturmuştur (Resim 5.56).

Resim: 5.56 - Sapore Restoran İç Mekan – İstanbul (Home Art 40)

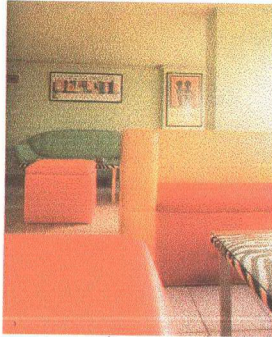
İncelenen örnekte Rodeo Driver restoranının tamamında canlılık, hareketlilik ve dinamizm amaçlandığı için rengarenk neonlar, yeşiller, maviler, sarılar ve ahşabın sıcaklığı görülmektedir. Sıcak ve benzer renklerin (Analogous Şeması) kullanımı mekanda samimi bir hava yaratmıştır. Restoranın, hedeflediği Kaliforniya mutfağı burada renklerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı restoranın oluşumunda

çok değişik renk kullanılmıştır. Giriş cephesi müşteriye çekek doğruğtuda davetkar olarak düzenlenmiştir (Resim 5.57).

Resim: 5.57 - Rodeo Drive Restoran İç ve Dış Mekan- İstanbul (Home Art 23-24)

Bilgi üniversitenin yanında bulunan kafeterya öğrencilerin oturup sohbet edebilecekleri, sağlıklı bir şekilde yiyip içebilecekleri, rengarenk ve dinamik bir mekan. Kırmızı, turuncu, sarı ve yeşillerle oluşturulan mekanda kontrast ve sıcak renklerin uyumunu görmek mümkün. Gençliğin ve enerjinin temsili olan bu renkler, mekandaki esas amaç olan öğrencilerin okul psikolojisinden sıyrılıp rahatlamalarını ve iyi vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Tam anlamıyla gençlerin ruhunu yansıtmaktan yola çıkarak tasarlandığı için, mekanın rengi ve tarzı belirleniyor (Resim 5.58).

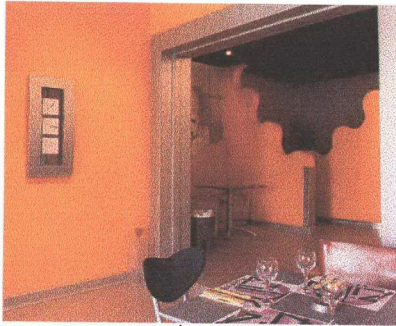
Resim: 5.58 - Chills Kafeterya – İstanbul (Home Art 41)

Resimde görülen Kırıntı restoranda, ağırlık olarak üç ana renk kullanılmış; edebi beraberliği simgeleyen siyah- beyaz (yaşam ve ölüm gibi) ve bunların birliğine işleyen kırmızı. Bunun yanında mavi, sarı ve yeşil renklerde uygulanarak kalite kontrastı elde edilmiştir. Ana renklerin saf halleri ile kullanımı dinamik bir etki kazandırılmıştır. Bu renkler ile mekan tarzını belirlemektedir (Resim 5.59).

Resim: 5.59 - Kırıntı Kafe Restoran – İstanbul (Home Art 44)

Zing Cafe – Club restoran, kafe ve bar olarak tasarlanmıştır. Renklerin insanlar üzerindeki etkilerinden yola çıkarak tasarlanan mekanda, insanlar “renk skalasında dans” ediyormuş hissine kapılmaktadırlar. Dinamizm ve samimiyetin rengi olan turuncu, mekanda ağırlık olarak kullanılmıştır (Resim 5.60).

Resim: 5.60 - Zing Kafe Club – İstanbul (Home Art 38)

Örneklerde yapılan inceleme ve gözlem sonucunda mekanda oluşturulmak istenen atmosfer ve ortam sonucunda renk uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Canlı, aktif, davetkar bir atmosfer oluşturmak ise amaç, sıcak- hareketli - canlı renklerin kullanılması doğru sonuç verir. Bununla birlikte dinimizden uzak, sükunet ve daha dingin mekanlar için pasif ve pastel renklerin kullanılması gerekmektedir.

5.6.5. Disko ve Gece Kulübü

Amaç: Dikkat ve ilgi çekmek, ilginin devamlılığını sağlamak, hareketli – dinamik mekan

Eylem: Dans, eğlence

Olması gereken özellikler: Heyecan verici, gürültülü, uyarıcı, değişken, hızlı, neşeli, hareketli, aktif

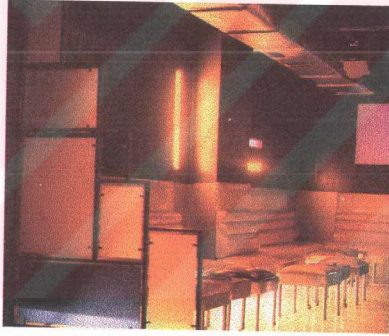
Gece kulübü ve disko tarzı mekanlarda taşıdıkları fonksiyon doğrultusunda aktif, uyarıcı, neşeli etkiler olmalıdır. Buna paralel olarak bu tür mekanlarda doğru imajın ve psikolojinin verilmesi için canlı, hareketli renklerin kullanılması uygundur. Bu mekanlarda turuncu, mor, pembe, parlak mavi, sarı, kırmızı, parlak yeşil renkler istenilen atmosferin oluşmasında etkilidir.

Ayrıca bu tip mekanlarda doğrudan doğruya renk etkisi ışık kullanılarak da elde edilebilir. Renkli ışık, mekan içindeki film görünümü ve döşemedeki yayılma alanı ile mekanın sınırlarını çizer. Mekanın dışı siyah boşluktur. Renkli ışıkların boşlukta kımıldaması, mekanın sınırlarını devamlı değiştirir. Bu şekilde mekanın ihtiyacı olan dinamizm sağlanır. Böyle olağan dışı ve kişiyi aşırı derecede etkileyebilecek renksel çevre, her mekan için uygun değildir (Hastane, büro vb.). Bu tür renk düzenlerinin eğlence yerlerinde kullanılması, kişinin uzun süre kalmadığı ve istediği zaman terk edebileceği mekanlar için uygundur. Işık renkleri de sıcak ve soğuk olarak adlandırılmaktadır. Sıcak renkli ışıkla aydınlatılmış bir mekan uyarıcı bir etki yapar, insanlar arasında ilgi uyandırır, birbirleriyle iletişim kurmalarını teşvik edici bir etki yapar. Sıcak renkli ışıkla aydınlatılmış mekanlarda insanlar zamanın çabuk geçtiği hisse kapılırlar. Soğuk renkli ışıkla aydınlatılmış mekanlar aksine yatıştırıcı, dinlen-

dirici etki yapar, insanlar arasında ilişki kurma isteğini keser, zamanın yavaş geçtiği hissini uyandırır. Bu özellikleriyle kullanıldığı mekanlarda dengenin iyi kullanılması gerekmektedir (Özdeniz 1997, Şensoy 1977).

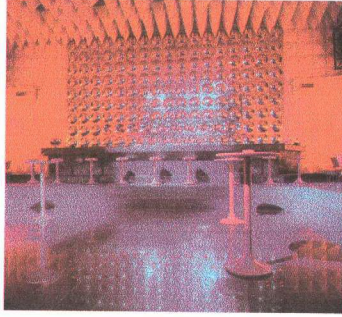
Bu tip mekanların dış cephelerinde hareketli, dinamik, davetkar, çekici renklerin kullanılması kişilerin buralara yönelmesini kolaylaştıracak gibi, etkili sonuçlar verdiği tespit edilmiştir (İzgören 1999).

Resimde görülen The Lab gece kulübünde amaç dinamik, hareketli bir atmosfer oluşturmak. Bu amaçla mekanda 64 farklı renk kombinasyonuna sahip Martin marka "color changer" sistemi kullanılmıştır. Gerekli olan dinamizm ve enerji farklı renk oyunları ile gerçekleştirilmektedir. Mekanın tasarımında kullanılan farklı metaller ve ışık oyunları ile elde edilen renkler sonucunda istenilen atmosfer yaratılmıştır (Resim 5.61).

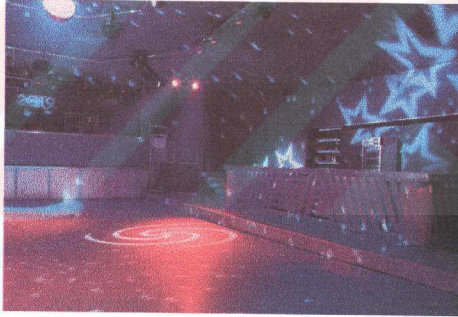
Resim: 5.61 - The Lab Gece Kulübü – İstanbul (Home Art 52)

Resim 5.62’de görülen gece kulübünde nostalji oluşturulmak amacıyla 60’ların moda rengi olan turuncu ve pembe ağırlık olarak yer almıştır. Bu şekilde mekanın tarzı da belirlenmiş olmaktadır. Renkler ile mekana hareketli bir atmosfer kazandırılmıştır (Resim 5.62).

Resim: 5.62 - Scene Gece Kulübü – İstanbul (Home Art 52)

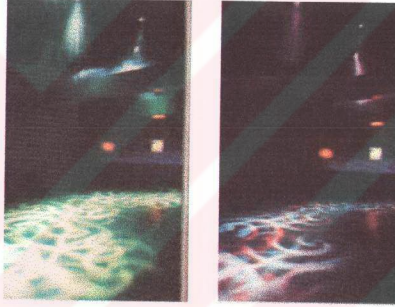
High End disko tasarımında dinamik ve hareketlilik renklerin büyüğünden yararlanılarak sağlanmıştır. Renklerin birliktelikleri sonucunda mekan bir parçanın notaları gibi uyum içerisinde yer almaktadır. Renkli ışıklarla mekandaki atmosfer bir kat daha arttırılmıştır (Resim 5.63).

Resim : 5.63 - High End – Etiler – İstanbul (Home Art 36)

Geniş bir fuaye ile üç ayrı salondan oluşan Millennium, her mekanda ayrı bir renge sahip. Mavi ve yeşil salon olarak adlandırılan bölümler tamamıyla dansa ve yoğun bir müzik ortamına ayrılmıştır. Bununla beraber gece kulübünün ihtiyacı olan dinamizm, mekanı istenilen renk ve desene boyayan teknolojik robotlarla sağlanmaktadır. Bu şekilde aktif bir renk sistemi elde edilmiştir. Mavi ve yeşil odanın hari-

cindeki mekan ise dinlenme amaçlı olduğu için daha pasif olarak tasarlanmıştır (Resim 5.64).

Resim: 5.64 – Millennium – İstanbul (Home Art 30)

Bu tarz mekanlarda canlı, aktif, eğlenceli renklerin kullanılması, bununla birlikte kontrast renklerin ve kalite kontrastının en saf haliyle uygulanması en etkili sonucu vermektedir.

5.6.6. Kùltür Yapıları

Sinema

Gösteri Merkezi

Kütüphane

Sergi Salonu

Amaç: Dikkat çekmek, bilgi aktarmak, görsel eğlence

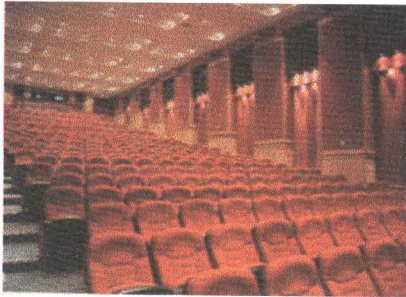
Eylem: Gösteri sunmak, araştırma yapmak, okuma, ürün sergilemek

Olması Gereken Özellikler: Dinamik, eğlenceli, sakin, durağan, pasif

Kùltür yapıları sinema, gösteri merkezi, kütüphane, sergi salonu vb. lerden oluşmaktadır.

Sinema ve gösteri merkezleri bireyin dikkatini çekecek özellikler taşımaktadır. Eylem özellikleri sonucunda mekan içerisinde bireyin dikkatini dağıtmadan, fakat ihtiyacı olan dinamizmi verecek nitelikte olmalıdır. Genel olarak bu fonksiyonlarda kullanılacak renk düzenlemeleri tam olarak belirlenemese de incelenen örneklerde hedef doğrultusunda alternatif sunulması amaçlanmıştır.

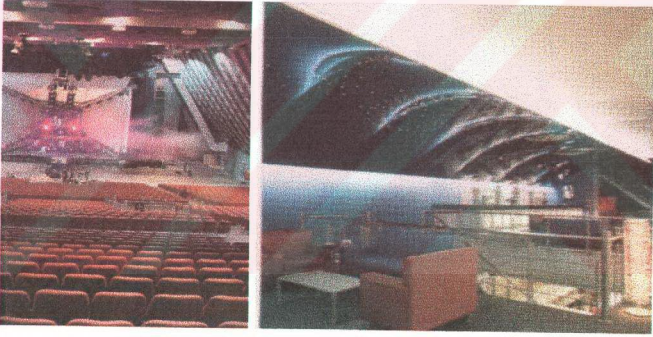
İncelenen sinema örneğinde mekanda amaçlanan sınımsız ve konforlu bir ortamdır. Bu amaçla mekanda kırmızı renk ağırlıkta kullanılmıştır. Sinema salonunda sıcak, dinamik bir atmosfer elde edilmiştir (Resim 5.65).

Resim: 5.65 - Movieplex Sinema Salonu – İstanbul (M Domus 3)

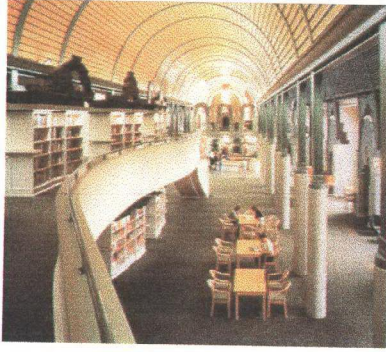
Mydonose Showland gösteri merkezi, adete üzerinde barındırdığı fonksiyon doğrultusunda renk şöleniyle, tasarımıyla, ışık sistemleriyle gelen seyirciye adeta bir gösteri sunmaktadır. Burada mekanın rengi dışında, ışık oyunları ile da renk düzeni sağlanmıştır. Türkiye de ilk kez kullanılan ve bilgisayarla yönetimi sağlanan vari – lite ışık sistemi ile 4623 adet renk düzenlemesine gidilmektedir. Bu şekilde gösteri esnasında yaratılmak istenilen atmosfer ve dekor renkleri sayesinde kolayca gerçekleştirilmektedir.

Gösteri merkezinin bekleme bölümleri de, gerçekleştirilen renk ışık düzenlemeleri de, seyirciyi program öncesi o renkli dünyaya almaktadır. Kontrast renklerin kullanımı ile mekana bir denge getirilmesi amaçlanmış, metalin oluşturduğu soğuk hava yumuşatılmaya çalışılmıştır. Mimar gösteri merkezi genelinde, samimi bir ortam amaçladığı için sıcak renkleri kullanılmıştır (Hakan - Avcıoğlu 2000) (Resim 5.66).

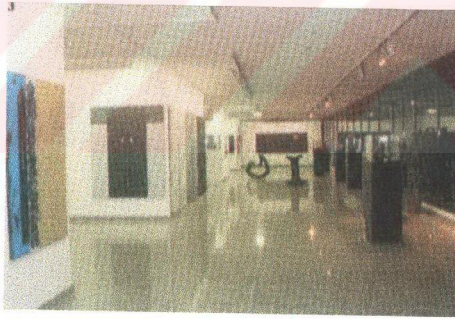
Resim: 5.66 – Mydonose Showland – İstanbul (M Domus 3)

Kütüphanelerde ve sergi salonlarında mekan daha pasif özellikler göstermelidir. Kütüphanelerde çalışmayı kolaylaştırıcı, bireyi yormayan, sükûnet niteliği taşıyan bir tasarıma gidilmelidir. Bu nedenle mavi ve yeşil renklerin kullanılması her zaman için uygundur. Ancak soğuk – sıcak kontrastı gerçekleştirilirse mekan daha rahat bir ortam sağlar (Resim 5.67).

Resim: 5.67 – Humboldt Kütüphanesi – Berlin – Almanya (Tasarım 98)

Sergi salonlarında amaç doğrultusunda pasif, soft ve mekanda ön plana çıkmayan, ileri fırlamayan renkler (Monoton Renk Şemaları) kullanılmalıdır. Her zaman açık ve pastel tonlar en olumlu sonucu verir. Dolaşım esnasında bireyi sıkmamalı ve buna bağlı olarak mekanı terk etmesine sebep vermemelidir (Resim 5.68).

Resim: 5.68 – Sergi Salonu – İstanbul (Maison Francese 56)

İncelenen bütün örneklerden anlaşılacağı üzere, mekanlar farklı fonksiyonlar doğrultusunda çeşitlilik gösterir. Fonksiyonun taşıdığı niteliklere bağlı olarak, mekanda sadece renk değil, diğer bütün kriterler dikkate alınarak tasarımı planlanmalıdır. Mekanlar yalnızca ihtiyaçların giderildiği konumlardan çıkarılıp, günümüzde

kişi- toplum standartlarına uygun, fiziksel- ruhsal- psikolojik ihtiyaçların karşılandığı konuma getirilmelidir. Fonksiyonlar farklılık gösterebilir, fakat etrafımızda her an bulunan-kişiyi saran renk, belli prensipler ve bilimsel gerçekler doğrultusunda maksimum olumluluk düzeyinde uygulanmalıdır.

5.7. Rengin Yanlış Kullanımının Nedenleri

Günümüzde mimari alanda renk kullanımı sonucunda birçok estetik değeri olmayan kötü uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Mimarın renk konusundaki yetersizliği ülkemizde beliren görsel kirliliği arttırmaktadır. Bunun bireysel, toplumsal, ekonomik birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla;

- Mimarlık okullarında renk konusunda yeterli eğitimin verilmemesi: Mimarlık okullarında renk öğesinin temel tasarım programı dahilinde kalması mimarın bu konudaki deneyimsizliğinin başlıca nedenidir. Mimarlık eğitimi sürecinde rengin kültürel gelişimi ve evrensel değerleri mimar adaylarına aktarılmamaktadır. Estetik, işlevsel özellikleri göz ardı edilmektedir. Mimar uygulamaya geçtiğinde bilimsel dayanaklardan uzak, tesadüflere dayalı bir düzen sergilemektedir.
- Rengin tasarım sürecinin dışında kalması: Mimar renk konusunda yeterli bilgi birikimine ve deneyimine sahip değildir. Buna bağlı olarak tasarım aşamasında katılımının sağlanması oldukça güçlük kazanmaktadır.
- Mimaride kullanılacak renk ile ilgili yeterli kaynağın olmaması : Renk önerisinde bulunacak uzman ve mimarların atıfta bulunacağı geleneksel birikim bir düzen içerisinde yer almamıştır. Başvuracakları düzenli bir kaynak gelişmemiştir. Ayrıca bilimsel geçmişi az ve bilgi birikimi dağınık, insanlık tarihi kadar eski olduğundan günümüz uygulamalarında sorunlarla karşılaşmaktadır (Ural 1995).

- Gelişen teknoloji: Teknolojinin gelişmesi sonucunda renk mimariye çok hızlı bir şekilde geri dönmüştür. Renkli uzay kafesler, renklendirilmiş tuğlalar, çeşitli plastik malzemeler ve üretilen birçok renkli yapım malzemeleri mimarın önüne sonsuz alternatif sunmaktadır. Mimarın renk konusundaki tecrübesizliği sonucunda malzemeleri kullanım sonucunda renk karmaşası oluşmaktadır.
- Malzeme üreten firmalar: Renkli malzeme üreten firmaların bir ortak dilinin olmayışı ve mimara rehber olacak bir sistemlerinin bulunmayışı diğer sorunlardan bir tanesidir.
- Yerel yönetmelikler: Mimari projede yerel yönetmeliklerin bir yasal düzenlemesi bulunmasına karşın yasalarda renk uygulaması konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Mimarın bu anlamda bilinçlendirilmesi ve yasal boşlukların doldurulması gerekmektedir (Ural 1995, Muradoğlu 1992).
- Yüklenici firma, müteahhit, bina sahibinin istekleri ve ekonomik sebeplerden dolayı proje dışına çıkılmaktadır.

Belirlenen bu nedenler sonucunda mimarın renk uygulamalarında hata yapması kaçınılmazdır. Mimari projede karşılan diğer bir sorunda, rengin özelliklerini ve mekana etkilerini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Mimar sadece dış cephede değil, proje sonucunda meydana gelen mekanlarında özelliklerini, mekan – renk - fonksiyon ilişkisini bilmeli ve bu doğrultuda rengi kullanmalıdır.

BÖLÜM 6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Mimarinin, çok yönlü gereksinmelere sahip insan için yaşanılabilir ve tatmin-
kar bir çevre oluşturmak zorunda olduğu konu içerisinde görülmektedir. Mimarlık,
oluşturulan eserler sonucunda, insan ruhuna şiirsel bir şekilde hitap eder. Günümüz-
de birçok fonksiyona cevap veren ve kullanıcı gereksinmelerini karşılayan mekanın,
çağdaş yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Mekanlar artık fonksi-
yon, konstrüksiyon olarak değil estetik bakımından da yaşamın gerekliliklerini taşı-
mak zorundadır.

Mekani kullanan insanın fiziksel ve psikolojik gereksinmeleri olduğu, rengin
fiziksel ve psikolojik gereksinimlerin karşılanmasında etkin rol oynayan bir öge ol-
duğu görülmüştür.

Dördüncü bölümde ele aldığımız mekan – renk – insan – yaşam ilişkisi dahi-
linde gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda, bugün için renk, yaşamın ayrılmaz bir
parçası, bireyin ve çevresinin vazgeçilmez bir ögesi- bireyin mutluluğu ve sağlıklı ya-
şamı için zorunlu bir eleman durumuna gelmiştir. Çünkü renk hayatımızın her evre-
sinde yerini almaktadır. Özellikle tekstil, moda dünyasında renk birliktelikleri ve u-
yumu başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. Malzeme ve renk birlikteliği, rengin kendi
öz niteliğini daha da kuvvetlendirmek amacıyla kumaşın büyüyle birleşimi ger-
çekleştirilmektedir. Tekstilde ve moda dünyasında geleneksel renklerden ve motif-
lerden titizlikle faydalanılmaktadır. Reklam dünyasında, grafik ve afişlerde kullanı-
lacak renkler hedeflenen kitleye göre bilinçli olarak seçilmekte ve amacına ulaş-
maktadır.

Çağımızda, kentsel bölgelerde ve tasarlanan mekanlarda renk eksikliğinin ve
bilinçsiz uygulamaların insan psikolojisi ve davranışları üzerinde olumsuz etkileri
olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak rengin özellikleri, psikolojik etkileri, mi-
marideki kullanımı ve yeri irdelenmiş, mekan – fonksiyon – renk ilişkisi ve toplum-
sal mekanlarda kullanımına ilişkin yaklaşımların değerlendirilmesine çalışılmıştır.
Gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda; rengin görsel olan her şeyde olduğu gibi,
mimaride de vazgeçilmez bir öge olduğu görülmüştür. Renk ögesi; simgesel- biçim-
sel ve işlevsel anlamda küçümsenmeyecek yetenekleri bünyesinde barındırmasına

rağmen günümüz mimarisinde ve kentsel tasarım gündeminde hak ettiği yeri bulamadığı belirlenmiştir.

- Mimarlık eğitiminde bu konuya yeterince yer verilmemesi,
- Rengin özelliklerinin bilinmemesi,
- Mimarın bu konudaki deneyimsizliği,

rengin tasarım sürecinin dışında kalmasına neden olmaktadır.

Mimarlık tarihinde önemli bir geçmişi bulunmakla birlikte, yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı günümüz mimarisi bu birikimden gerektiği kadar yararlanamamaktadır. Bölüm ikide ele alınan mimarlık tarihinde, rengin dünya mimarisi ve Türk mimarisinde titizlikle kullanılmış olduğu belirlenmiş olmasına karşın günümüz mimarisi böylesine bir geçmişten yoksun gibi davranmaktadır. Geçmişte ki bilgilerin düzenli bir şekilde aktarılmamış olması bunun sebeplerinden biri olarak görülmektedir.

Oysa ki renk, sadece görsel bir uyarı değil, aynı zamanda işlevsel nitelikleri olan etkili bir sunuş ve ifade tarzıdır.

- Yapıdaki işlevin, konstrüksiyonun ve estetiğin bir parçasıdır.
- Mekanın gerektiği gibi ve tasarlandığı şekilde algılanmasında, beklenen ve istenen etkiyi yapmasında rengin önemi çok büyüktür.
- Mekan renginin zaman algısı üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Sıcak renkler kullanılıyorsa mekanda geçirilen sürenin daha fazla, soğuk renkler kullanıldığında geçirilen sürenin daha az olduğu belirlenmiştir.
- Renk fonksiyonel olarak üzerinde; sembolik, iletişim, sinyal, işaret, estetik, ayırıcı, birleştirici, koruyucu, dikkat çekici vb. nitelikler taşımaktadır.
- Ton ve kroma değerlerinin farklılık göstermesi sonucunda, renk mekanın derinlik ve genişliğine de tesir etmektedir. Sıcak renkler daha küçük, soğuk renkler daha büyük görünmesine neden olmaktadır.
- Çevre renk yardımıyla kimlik kazanır, insanların ait olma gereksinimlerini karşılar.

- İnsanlarda yaşama sevincini arttırır. Şehirler, kentler, mekanlar neşeli, eğlenceli, yaşanılabilir yerlere dönüşürler.
- Renk formun, kütlenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yapıyı kontrol eder, ağırlığını, genişliğini, mesafeyi belirtir.
- Renk sayesinde malzemenin öz niteliği belirlenmektedir.
- Renk, kullanıldığı mekanlarda çalışmayı kolaylaştırıcı, yönlendirici, rahatlatıcı, coşturucu, bireyi harekete geçiren faktör olarak da rol oynamaktadır.
- Her rengin farklı psikolojik özellikleri bulunmaktadır. Birey üzerinde farklı etkiler oluşmasına neden olmaktadır.

Özetle renk; estetiği belirleyen, anlam taşıyan ve algılamayı etkileyen bir öğedir. Bütün bunlara rağmen renk, mimarlıkta tasarım öğesi olarak hak ettiği yeri bulamadığı çevremizde yer alan bir çok olumsuz örneklerden izleyebiliriz.

6.2. Öneriler

Mimari üründe renk kullanımı, estetik ve güzellik olgusunun değişken olması sebebiyle önerildiği kadar kolay olmayan uygulama içermektedir. Ancak rengin mimari ürünün bir parçası olduğu, tasarım öğesi olarak etkin rol oynadığı kabul edilmelidir. Bu bağlamda, mimaride renk seçiminde, kişisel beğenilerin yanında, işlevsel ölçütlerde dikkate alınmalıdır. Rengin bütün bu özelliklerinden yararlanabilmek için mimarlık ve renk arasında, günümüz gereksinmelerine uygun, güçlü bir ilişki kuracak kuramsal temellere ihtiyaç bulunduğu açıktır. Dolayısıyla rengin, mimarlık çevresinde ele alınmasının ve irdelenmesinin önemli ve gerekli olduğu kabul edilmelidir.

Günümüzde ekolojik anlamda oluşan görsel kirliliği ve olumsuz mekan düzenlemelerini engellemek için renk, tasarım sürecine en başta, katılımı sağlayacak bir anlayışla ele alınmalıdır. Yapılan literatür araştırması ve incelenen örnekler sonucunda mimarın böyle bir alışkanlık edinemediği gözlenmektedir. Bu yanlış tutum, yapılanmış çevrenin estetik değerini düşürmekte ve olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bundaki en büyük etken mimarlık eğitimi temel tasarım programı dahilinde, renk öğesi ele alınsa da bu konuda yeterli bilginin olmaması ve öğrenciye bu bilincin kazandırılmaması, bu olgunun, tasarım sürecinin dışında kalmasına neden olmaktadır.

Bunu önlemek amacıyla; mimari eğitim programında rengin, daha kapsamlı verilmesi gerektiği önerilmektedir. Hedeflenen programın; mimari anlatım tekniklerinde, mimarlık ve sanat tarihinde, malzeme bilgilerinde, tasarım ve fiziksel çevre ile ilgili olarak verilen kuramsal temellerde renk ögesini bir yana bırakmayacak, rengin bir bileşen olarak tasarım sürecine en baştan katılımını sağlayacak bir anlayışla ele alınmasının yararına inanılmaktadır.

Mimarlık eğitimi sürecinde;

- Renk ögesinin çağdaş ve bilimsel temellerinin verilmesi;
- Evrensel ve kültürel değerlerinin vurgulanması;
- Estetik, işlevsel, ekolojik anlamda ele alınması gerekli görülmektedir. Ancak bu eğitim ve olgunlukla mimarların renk kullanımında bir yaratıcılık getirmesi mümkün görülmektedir.

Eğitim süreci dışında, mimara renk kullanımında yardımcı olmak amacıyla önerilenler:

- Uygulama çalışmalarını sürdüren mimarların konu eksikliklerini tamamlaması ve renk ögesini daha iyi tanımaları gerekliliği bulunmaktadır. Konuyla ilgili eksikliklerin giderilmesi için , meslek odalarının ve üniversitelerin renk ögesiyle ilgili aydınlatıcı ve bilgi verici konferanslar düzenlemeleri ve kaynak oluşturmalarına yardımcı olmaları önerilmektedir.
- Renkli yapı malzemeleri üreten firmaların bir ortak dillerinin olmayışı problem olarak görülmektedir. Yapı teknolojisinin hızlı gelişimi, üretilen renkli malzemelerin çokluğu, bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmayan mimarların kullanımın güçleştirmekte ve bir renk karmaşasının oluşmasına neden olmaktadır. Bu amaçla mimarlara rehber olacak, mimari alanda rengin kullanımın kolaylaştıracak, bir düzen oluşturulmalı ve kaynak geliştirilmelidir.

Rengin mekandaki işlevlere ve yapının karakterine göre değişiklik göstermesi gerektiği, mekanın rengi ile fonksiyonu arasındaki ilişki kullanıcının psikolojik yapısını olumlu yönde etkilediği yapılan çalışma sonucunda tespit edilmiştir.

Fiziksel ve psikolojik mekanın oluşmasında etkin rol oynayan rengin, insan psikolojisinde olumlu etkileri için, tasarım aşamasında belli kurallar getirilmelidir. Bunun için aşağıdaki mekan özellikleri belirlenmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır.

Mekanın;

- Fonksiyonu: Fonksiyonun çeşitlilik gösterdiği konu içerisinde yer verilmiştir. Fonksiyon doğrultusunda mekan tasarımı gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple en baştan (tasarım aşamasında) fonksiyon özellikleri doğrultusunda farklı kategorilerde ele alınmalıdır. Fonksiyona bağlı olarak mekanın taşıdığı fiziksel ve psikolojik gereksinimler tespit edilmelidir. Buna bağlı olarak renk planlamasına veri olacaktır.
- Bütünlüğü: (Mekansal bütünlük) Mekan bir bütün içerisinde tasarlandığı takdirde kullanıcıda olumlu etkiler oluşturmaktadır. Mekansal tasarım elemanları form, doku ve renk bir arada veya ayrı ayrı bir düzen içerisinde mekan oluşturduğu takdirde birey için tatmin edici bir bütün oluşturmaktadır.
- Yeri: Renk planlaması gerçekleştirilirken mekanın fiziksel çevre özellikleri ve iklimsel koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Aydınlatma: Işık alma durumuna ve ışık konumuna göre renk düzenlemesine gidilmelidir.
- Mekanı kullanacak insanların çeşitliliği: Mekanı kullanacak insanlar farklı yaş, cinsiyet, eğitim ve kültürel özellikler göstermektedir. Ayrıca renk beğenisine alışkanlıklar, rengin konuya uygunluğu gibi faktörlerde etki etmektedir. Tasarım aşamasında bu nokta göz ardı edilmemelidir.
- Mekanın kullanım süresi: Eylem ne olursa olsun mekanda geçirilen süre oldukça önem kazanmaktadır. Bireyin rahatsızlık duyup mekanı terk etmesine sebep verecek düzenlemelerden kaçınılmalıdır.
- Kullanım sıklığı
- Başka kullanıcılarla paylaşma durumu

Buna paralel olarak bireysel mekanlarda (ev, büro vb.) kişisel beğeni ve zevkler etkilidir. Ancak toplumsal mekanlarda doğru etki için renk düzenlemeleri bilinçli olarak yapılmalı ve ortak bir dil oluşturulup, kişisel tercihlerden sakınılmalıdır.

Farklı fonksiyonlarda ele aldığımız fonksiyon- renk – mekan birlikteliğinde özellikle kullanıcı psikolojisi göz önünde bulundurulmalıdır. Bölüm 5’de ele alındığı gibi her fonksiyon, mekansal özelliklerinin dışında taşıdığı psikolojik özelliklerde bulunmaktadır. Ayrı ayrı ele alınan farklı fonksiyonların özellikleri doğrultusunda uygulanacak renk alternatifleri sunulmuştur. Ele alınan eğitim yapıları, hastane, mağaza – alışveriş merkezi, kafeterya – restoran, disko, kültür yapıları birbirinden farklı psikolojik özellikler göstermektedir. Buna bağlı olarak; mekanda renk düzeni kurulurken fonksiyon – renk ilişkisinin belli prensiplere oturtulmasının zorunlu olduğu kabul edilmelidir. Renk psikolojisiyle – mekan (psikolojik mekan) birebir örtüşmektedir. Renkler ve mekan paralel olarak ele alınmalı, tasarım bu birliktelik doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.

Sonuç olarak çağımızda mimar, rengin ne olduğunu bilmeden, tesadüflere dayalı uygulamalardan uzak mimari ürün gerçekleştirmek zorundadır. Rengin çağdaş ve bilimsel temellerini, kültürel değerlerini dikkate alarak, bilinçli olarak değerlendirmelidir. Birçok fonksiyona cevap veren ve kullanıcı gereksinmelerini karşılayan mekanın, çağdaş yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması zorunludur. Çağdaş mekan, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları maksimum düzeyde karşılayabilen mekandır. Renk ögesi hem fiziksel hem de psikolojik mekanın kurulmasında etkin rol oynamaktadır.

Bu sebeple;

- Renk psikolojisi
- Renk birliktelikleri
- Mekansal alanda rengin etkileri
- Fonksiyon –renk ilişkisi

değerlendirilerek mimari tasarımın gerçekleştirilmelidir.

Mimari uygulamalarda renk kullanımı fonksiyonelliğe dayandırılmalıdır.

Bireysel mekanlarda kişisel zevkler etkin rol oynamaktadır. Bu tür mekanlarda renk düzenlemeleriyle ilgili mimarlar birebir karar vermekte özgür değillerdir. Ancak toplumsal mekanlarda mimar farklı yaş, kültür, cinsiyette bulunan kullanıcıların kişisel tercihlerinden çok ortak dil oluşturmak zorundadır. Uygulamada yardımcı olacak kesin bir renk formülünün bulunmadığı açıkça ortadadır. İnsanoğlu değişken, araştırmacı ve her an için öğrenen varlıktır. Bu sebeptendir ki; renk uygunlukları, birliklikleri, armonisi mimari çevrede ele alınıp- uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Böylece kentler- yapılar- mekanlar, kişisiz, ruhsuz yerler olmaktan çıkıp, günümüz koşullarına uygun, yaşanılabilir, canlı, neşe kaynağı yerlere dönüştürülebilir.

BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Mimari, çok değişik ihtiyaçlara sahip insan için yaşanılabilir ve tatminkar bir çevre oluşturmak zorundadır. Mimarlık, oluşturulan eserler sonucunda, insan ruhuna şiirsel bir şekilde hitap eder. Günümüzde değişik fonksiyonlara cevap veren ve kullanıcı gereksinmelerini karşılayan mekan, çağdaş yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Mekanlar sadece fonksiyon, olarak değil estetik, konfor ve görsel bakımından da yaşamın her türlü ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Mekanları kullanan insanların fiziksel ve psikolojik gereksinimleri olduğu rengin bu gereksinimleri karşılanmasında etkin rol oynadığı görülmüştür.

Dördüncü bölümde ele aldığımız mekan – renk – insan – yaşam ilişkisi dahilinde literatüre dayalı olarak yapılan bu araştırmanın sonucunda, bugün için renk, yaşamın ayrılmaz bir parçası, bireyin ve çevresinin vazgeçilmez bir ögesi- bireyin mutluluğu ve sağlıklı yaşamı için zorunlu bir elemandır. Çünkü renk hayatımızın her evresinde, değişik sanat ve iş alanlarında geniş bir şekilde yerini almaktadır. Özellikle tekstil, moda dünyasında renk birliktelikleri ve uyumu başarılı bir şekilde kullanılmaktadır. Malzeme ve renk birlikteliği, rengin kendi öz niteliğini daha da kuvvetlendirmek amacıyla kumaşın büyüyle birleşimi sağlanmaktadır. Mimarinin dışında, tekstilde ve moda dünyasında geleneksel renklerden ve motiflerden büyük ölçüde faydalanılmaktadır. Reklam dünyasında, grafik ve afişlerde kullanılacak renkler hedeflenen kitleye göre bilinçli olarak seçilmekte ve dolayısıyla amacına ulaştığı görülmektedir.

Çağımızda, kentsel bölgelerde ve tasarlanan mekanlarda renk eksikliğinin ve bilinçsiz uygulamaların insan psikolojisi ve davranışları üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak araştırmada, rengin özellikleri, psikolojik etkileri, mimarideki kullanımı ve yeri irdelenmiş, mekan – fonksiyon – renk ilişkisi ve toplumsal mekanlarda kullanımına ilişkin yaklaşımların değerlendirilmesine çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda; rengin görselle ilgili her alanda olduğu gibi, mimaride de vazgeçilmez bir öge olduğu görülmüştür. Renk ögesi; simgesel, biçimsel ve işlevsel olarak küçümsenmeyecek özelliklere sahiptir. Ancak günümüz mimarisinde ve kentsel tasarımda hak ettiği yeri bulamadığı belirlenmiştir. Günümüzde ekolojik

anlamda oluşan görsel kirliliği ve olumsuz mekan düzenlemelerini engellemek için renk, tasarım sürecinde fonksiyon ve mekan kriterlerinin belirlendiği aşamada, katılımı sağlanacak bir anlayışla ele alınmalıdır. Yapılan literatür araştırması ve incelenen örnekler sonucunda mimarların tasarım aşamasında renk faktörüne dikkat etmediği gözlenmektedir. Bu yanlış tutum, yapılanmış çevrenin estetik değerini düşürmekte ve görsel olarak olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Rengin eksik ve yanlış kullanımındaki en büyük etkenler;

- a) Mimarlık eğitiminde renk konusuna yeterince yer verilmemesi,
- b) Uygulamacı mimarlar tarafından rengin özelliklerinin bilinmemesi,
- c) Mimarların renk kullanımı konusundaki deneyimsizliği,
- d) Rengin, fonksiyon ve mekanla olan ilişkisinin tasarım aşamasında yeterince etüt edilmemesi,
- e) Renkli yapı malzemesi üreten firmaların, ürünlerini mimarlara rehber olacak bir şekilde düzenli olarak sunamayışıdır.

Rengin mimarlık tarihinde önemli bir geçmişi bulunmakla birlikte, yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı günümüz mimarisi bu birikimden yeterince yararlanamamaktadır. 2. bölümde ele alınan mimarlık tarihinde, rengin tarihsel süreçte dünya mimarisi ve Türk mimarisinde özenle kullanılmış olduğu belirlenmiştir. Günümüzde mimari böylesine bir geçmişten faydalanamamaktadır. Geçmişte ki bilgilerin düzenli bir şekilde aktarılmamış olması bunun sebeplerinden biri olarak görülmektedir.

Renk, sadece görsel bir uyarı değil, aynı zamanda işlevsel nitelikleri olan etkili bir sunuş ve ifade tarzıdır. Rengin mimari bütün içerisinde ve insan yaşamında üstlendiği birçok görev vardır. Bunlar;

- a) Yapıdaki işlevin, estetiğin bir parçasıdır.
- b) Mekanın tasarlandığı şekilde algılanmasında, beklenen etkiyi yapmasında önemi büyüktür.

- c) Mekan renginin zaman algısı üzerinde etkisi vardır. Sıcak renkler kullanılıyorsa mekanda geçirilen sürenin daha fazla, soğuk renkler kullanıldığında geçirilen sürenin daha azdır.
- d) Renk fonksiyonel olarak üzerinde; sembolik, iletişim, sinyal, işaret, estetik, ayırıcı, birleştirici, koruyucu, dikkat çekici vb. nitelikler taşımaktadır.
- e) Ton ve kroma değerlerinin farklılık göstermesi sonucunda, renk mekanın derinlik ve genişliğine de tesir etmektedir. Sıcak renkler daha küçük, soğuk renkler daha büyük görünmesine neden olmaktadır.
- f) Çevre renk yardımıyla kimlik kazanır, insanların ait olma gereksinimlerini karşılar.
- g) İnsanlarda yaşama sevincini artırır. Şehirler, kentler, mekanlar neşeli, eğlenceli, yaşanılabilir yerlere dönüşürler.
- h) Renk formun, kütlenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yapıyı kontrol eder, ağırlığını, genişliğini, mesafeyi belirtir.
- i) Renk sayesinde malzemenin öz niteliği belirlenmektedir.
- j) Kullanıldığı mekanlarda çalışmayı kolaylaştırıcı, yönlendirici, rahatlatıcı, coşturucu, bireyi harekete geçiren faktör olarak da rol oynamaktadır.
- k) Fonksiyonların üzerlerinde taşıdığı psikolojik özelliklerin ortaya konmasında etkilidir.
- l) Her rengin farklı psikolojik özellikleri bulunmaktadır. Birey üzerinde farklı etkiler oluşmasına neden olmaktadır.

Özetle renk; estetiği belirleyen, anlam taşıyan ve algılamayı etkileyen önemli bir öğedir. Saydığımız bütün özelliklerine rağmen tasarım sürecinin dışında kalmaktadır. Mimarlık tarihinde önemli bir geçmişi bulunan rengin kullanımı konusunda, çağdaş mimarların çok şey öğreneceği açıktır. Ancak mimarlara verilecek eğitim ve tasarım sürecine dahil olması sonucunda, mimarların renk kullanımında bir yaratıcılık getirmesinin mümkün olduğu görülmektedir.

6.2. Öneriler

Mimari tasarımda renk kullanımı, estetik ve güzellik olgusunun değişken olması sebebiyle, anlatımı ve kullanımı zor bir konudur. Ancak rengin mimari ürünün bir parçası olduğu, tasarım ögesi olarak etkin rol oynadığı kabul edilmelidir. Bu bağlamda, mimaride renk seçiminde, kişisel beğenilerin yanında, işlevsel ölçütlerde dikkate alınmalıdır. Rengin bilinen bu özelliklerinden yararlanabilmek için mimarlık ve renk arasında, günümüz gereksinmelerine uygun, güçlü bir ilişki kuracak kuramsal temellere ihtiyaç bulunduğu açıktır. Dolayısıyla rengin, mimari bütün içerisinde ele alınmasının ve irdelenmesinin önemli olduğu açıkça görülmektedir. Mimaride rengin doğru kullanımı gerçekleştirilmesi için eğitimcilerin, mimarların, meslek odalarının, malzeme üreten firmaların renk konusunda düzenli bilgi birikiminin oluşturulmasına katkıda bulunmaları gerekmektedir. Bu konuda önemli faktörler;

a) Mimarlık eğitimi süreci:

Mimari eğitim programında rengin, daha kapsamlı verilmesi gerekmektedir. Hedeflenen programın; mimari anlatım tekniklerinde, mimarlık ve sanat tarihinde, malzeme bilgilerinde, tasarım ve fiziksel çevre ile ilgili olarak verilen kuramsal temellerde renk ögesini bir yana bırakmayacak, rengin bir bileşen olarak tasarım sürecine en baştan katılımını sağlayacak bir anlayışla ele alınmalıdır.

Mimarlık eğitiminde;

- Renk ögesinin çağdaş ve bilimsel temellerinin verilmedi.
- Evrensel ve kültürel değerlerinin vurgulanmalıdır.
- Estetik, işlevsel, ekolojik anlamda ele alınmalıdır.

b) Uygulayıcı mimarlar:

- Uygulama çalışmalarını sürdüren mimarların konu eksikliklerini tamamlamalıdır. Konuyla ilgili eksikliklerin giderilmesi için, meslek odalarının ve üniversitelerin renk ögesiyle ilgili aydınlatıcı ve bilgi verici konferanslar düzenlemeleri ve kaynak oluşturmasına yardımcı olmalıdırlar.

c) Yapı malzeme üreten firmalar:

- Renkli yapı malzemeleri üreten firmaların bir ortak dillerinin olmayışı problem olarak görülmektedir. Yapı teknolojisinin hızlı gelişimi, üretilen renkli malzemelerin çokluğu, bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmayan mimarların kullanımını güçleştirmekte ve bir renk karmaşasının oluşmasına neden olmaktadır. Bu amaçla mimarlara rehber olacak, mimari alanda rengin kullanımını kolaylaştıracak, bir düzen oluşturulmalı ve kaynak geliştirilmelidir.

d) Tasarım süreci:

Rengin mekandaki işlevlere ve yapının karakterine göre değişiklikler göstermesi gerektiği, mekanın rengi ile fonksiyonu arasındaki ilişki kullanıcının psikolojik yapısını olumlu yönde etkilediği yapılan çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Rengin, insan psikolojisinde olumlu etkileri için, tasarım aşamasında belli kurallar getirilmelidir. Bunun için aşağıda belirlenen mekan özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Mekanın;

- **Fonksiyonu:** Fonksiyonun çeşitlilik gösterdiği konu içerisinde yer verilmiştir. Fonksiyon bağlı olarak mekan tasarlanmaktadır. Bu sebeple en baştan (tasarım aşamasında) fonksiyon özellikleri doğrultusunda farklı kategorilerde ele alınmalıdır. Fonksiyona bağlı olarak mekanın taşıdığı fiziksel ve psikolojik gereksinimler tespit edilmelidir. Buna bağlı olarak renk planlamasına veri olacaktır.
- **Bütünlüğü:** (Mekansal bütünlük) Mekan bir bütün içerisinde tasarlandığı takdirde kullanıcıda olumlu etkiler oluşturmaktadır. Mekansal tasarım elemanları form, doku ve renk bir arada veya ayrı ayrı bir düzen içerisinde mekan oluşturduğu takdirde birey için tatmin edici bir bütün oluşturmaktadır.
- **Yeri:** Renk planlaması gerçekleştirilirken mekanın fiziksel çevre özellikleri ve iklimsel koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.
- **Aydınlatma:** Işık alma durumuna ve ışık konumuna göre renk düzenlemesine gidilmelidir.

- Mekanı kullanacak insanların çeşitliliği: Mekanı kullanacak insanlar farklı yaş, cinsiyet, eğitim ve kültürel özellikler göstermektedir. Ayrıca renk beğenisine alışkanlıklar, rengin konuya uygunluğu gibi faktörlerde etki etmektedir. Tasarım aşamasında bu nokta göz ardı edilmemelidir.
- Mekanın kullanım süresi: Eylem ne olursa olsun mekanda geçirilen süre oldukça önem kazanmaktadır. Bireyin rahatsızlık duyup mekanı terk etmesine sebep verecek düzenlemelerden kaçınılmalıdır.
- Kullanım sıklığı
- Bireyin mekanı başka kullanıcılarla paylaşma durumu;

tasarım sürecinde göz önünde bulundurulmalıdır.

Buna paralel olarak bireysel mekanlarda (ev, büro vb.) kişisel beğeni ve zevkler etkilidir. Ancak toplumsal mekanlarda doğru etki için renk düzenlemeleri bilinçli olarak yapılmalı ve ortak bir dil oluşturulup, kişisel tercihlerden sakınılmalıdır.

Sonuç olarak çağımızda mimar, rengin ne olduğunu bilmeden, tesadüflere dayalı uygulamalardan uzak mimari ürün gerçekleştirmek zorundadır. Rengin çağdaş ve bilimsel temellerini, kültürel değerlerini dikkate alarak, bilinçli olarak değerlendirmelidir. Birçok fonksiyona cevap veren ve kullanıcı gereksinmelerini karşılayan mekanın, çağdaş yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması zorunludur.

Uygulamada yardımcı olacak kesin bir renk formülünün bulunmadığı açıkça ortadadır. Ancak renk psikolojisi, birliktelikleri, mekansal alanda rengin etkileri, fonksiyon – renk ilişkisi değerlendirilerek mimari tasarım gerçekleştirilirse doğru sonuca her zaman ulaşılabileceği kesindir. Renk uygunlukları, birliktelikleri, armonisi mimari çerçevede ele alınıp uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Bir zamanlar mimarlık tarihinde ve geleneksel Türk mimarisinde önemli yer tutan renk kültürü, çağdaş mimaride yaşatılmalıdır. Böylece kentler- yapılar- mekanlar, kişisiz, ruhsuz yerler olmaktan çıkıp, günümüz modern yaşam koşullarına uygun, kaliteli, konforlu mekanlar haline gelecektir.

BÖLÜM 7. KAYNAKLAR**Tez**

AYDINLI, S., 1986, Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, Fen Bil. Ens., İTÜ, İst.

ERCIYES, İ. , 1995, Yapı Dış Yüzeyi Renklendirmesine İlişkin Yaklaşımların İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Ens., Yıldız Teknik Üni., İstanbul

ERDEM, S. , 1995, İç Mekanlarda Renk Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Ens. , Hacettepe Üni., Ankara

GÖKSUÇUKUR, A., 1999, Butik Tarzı Mağazalarda Mekan Tasarlama Kriterleri, Yük. Lisans Tezi, Fen Bilimleri Ens., Selçuk Üni., Konya

MURADOĞLU, M. , 1992 , Yapı Fiziği Açısından Renk Olgusunun Konut İç ve Dış Mekanlarında Malzeme Seçimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Ens., MSÜ, İstanbul

ŞENTÜRK, A., 1995, Mimaride Estetik Olgusu, Bağımsız-Değişmez Ve Bağımlı Değişken Özellikler Açısından Kavramsal, Kuramsal Ve Deneysel Bir İnceleme, İTÜ, Mim. Fak. Baskı Atölyesi, İst.

URAL, S. E. , 1995, Mimarlıkta Renk: Yapay Ortamların Renklendirilmesinde Renk Dinamikleri, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Ens. , Karadeniz Teknik Üni., Trabzon

ÜNVER, R., 1985, Yapıların İçinde Işık – Renk İlişkisi, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Ens., Yıldız Üni., İstanbul

YILDIRIM, D., 1989, Tasarımda Rengin İşlevi, Yük. Lis. Tezi, Sosyal Bilimler Ens., MSÜ, İst.

YILMAZ, Ü. , 1991, Renk Psikolojisi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Ens., Anadolu Üni. , Eskişehir

Kitap

- ASLANAPA, O., 1993, Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, İstanbul
- AVES, J., 1994, Interior Designers Color, Rockport Publishers Inc., Newyork
- BEAZLEY, M., 1997, The Color Book, Reed Consumer Books Ltd.
- BIRREN, F., 1958, New Horizons In Color, Reinhold Publishing Corporation, New York
- COLLIER, S., 1992, Terence Conron's New House Book- A Sure Sence Of Style, Conron Octopus Ltd., London
- ÇAĞLARCA, S., 1993, Renk ve Armoni Kuralları, Remzi Kitapevi, İstanbul
- GERSTNER, K., 1986, The Forms Of Color, The Mit Press, Cambridge
- GRAVES, M., 1952, Color Fundamentals, McGraw Hill Book Company Inc., New York
- GÜNGÖR, İ. H., 1983, Temel Tasar, AFA Matbaacılık, İstanbul
- İZGÖREN, A.Ş., 1999, Dikkat Vücudumuz Konuşuyor; Beden Dili, İş Yaşamı Ve Renkler, Acodemy International, Ankara
- LANCASTER, M., 1996, Colour Scape, Academy Group Ltd.
- ÖZER, B., 1993, Yorumlar Kültür Sanat Mimarlık, Yem Yayınları, İstanbul
- PARRAMON, J. M., 1995, Resimde Renk ve Uygulanışı, Remzi Kitapevi, İstanbul
- PILE, J.F., 1986, Interior Desing Colour, Harry N. Abrams Inc. Publishers, Newyork
- SANER, T., 1998, 19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm, Egemen Matbaacılık Ltd., İstanbul
- WHELAN, B. M., 1994, Color Harmony, Rockport Publishers, Inc. Rockport, Massachusetts

Makale

ALKAŞ, A., 1999, Alışveriş Merkezleri: Yeni Yaşam Alanları, M Domus Mimarlık Dergisi, Sayı: 1, M 1 Numara Hearst Yayıncılık, İst.

ATAÇ, İ., 1990, Mekan Kavramının Tipolojik Olarak İrdelenmesi, Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:5, Tasarım Yayın Grubu, İst.

ERZEN, J., 2000, Renk, XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, Sayı:1, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi, İst.

HAKAN, K., M., AVCIOĞLU, G., 2000, Eğlence Mimarisi, M Domus Mimarlık Dergisi, Sayı: 3, M 1 Numara Hearst Yayıncılık, İst.

İMRE, N., 1997, Sivil Mimarinin En Güzel Örneklerinden Tokat Evleri, Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı: 74, Tasarım Yayın Grubu, İst.

İZGİ, U., 1981, Mimarlık, Yapı Aylık Kültür Sanat Ve Mimarlık Dergisi, Sayı: 40, Yem Yayınları, İstanbul

KORTAN, E., 1981, Mimarlık Üzerine Bir Deneme, Yapı aylık Kültür Sanat Ve Mimarlık Dergisi, Sayı: 40, Yem Yayınları, İstanbul

ÖZDENİZ, M., B., 1997, Aydınlatmanın Mimari Tasarımla İlişkili Yönleri Üzerine”, Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı: 74, Tasarım Yayın Grubu, İst.

RICHARDS, G., 1999, Tüketiciyi Cezbeden Mimari, M Domus Mimarlık Dergisi, Sayı: 1, M 1 Numara Hearst Yayıncılık, İst.

YÜKSEL, Y.D., 1995, Dükkandan Merkeze Alışveriş Mekanları, Yapı 158, Yem yayınları, İstanbul

YÜREKLİ, H., YÜREKLİ, F., 1999, İlköğretim: Bina da Bir Öğretmendir, Yapı Aylık Kültür Sanat Ve Mimarlık Dergisi, Sayı:216, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İst.

Derleme Kitap

ARCAN, E.F., EVCLİ, F., 1992, Mimari Tasarıma Yaklaşım 1 Bina Bilgisi Çalışmaları, İki K Yayınevi, İst.

BATUR, A., 1996, Art Nouveau Mimarlığı ve İstanbul, Mimari Akımlar 1, Yem Yayınlar, İstanbul

GIESELMANN, R., 1996, Mimaride Üslûp Arayışı, Mimari Akımlar 1, Yem Yayınları, İstanbul

GÜNER, N., 1977, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, İç Mekanda Konfor, Derleyen Muhlis Türkmen, mimar Sinan Üni. Yayınları, İstanbul

GÜRER, L., 1990, Temel Tasarım, İTÜ Mimarlık Fak. Bina Bilgisi Ana Bilim dalı Yayınları, İstanbul

KALMIK, E., 1964, Renklerin Armoni Sistemleri, İTÜ Mimarlık Fak. Yayını, İstanbul

KORTAN, E., 1996, Modern ve Post modern Mimarlığa Eleştirisel Bir Bakış, Mimari Akımlar 2, Yem Yayınları, İstanbul

PIETRO S.S. – GALLO P., 1997, Nuovi Negozi In Italia 4, Milano, İtalya

PEGLER, M. M., 2000, Stores Of The Year, New York, Usa

SİREL, Ş., 1973, Kuramsal Renk Bilgisi, İDMM Akademisi Yayınları, İstanbul

ŞENSOY, H., 1977, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü İç Mekan Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, Derleyen Muhlis Türkmen, mimar Sinan Üni. Yayınları, İstanbul

Sempozyum Bildirisi

ONUR, Z., HABİB, S., 1995, Akdeniz Kültüründe Kent Mekanında Renk, Yapı Yaşam 95 Kongre Bildiri Kitabı, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa

ÖZDEMİR, İ. M., URAL, S. E. , GÜR, Ş. Ö., 1991, Yapı Bileşen ve Öğelerinin Mekan Örgütlenmesine Etkileri, Yapı Yaşam 91 Kongre Bildiri Kitabı, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa

Katalog

DIE MOBELMARKE, 1989, Das Ideenbuch Vom Wohnen.

Anonim

MAISON FRANCAISE, Sayı:36, Yıl:1998, Dekorasyonda 98 Renkleri

HOME ART, Sayı:38, Yıl:1997, Renk Skalasında Dans, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:23-24, Yıl:1997, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:30, Yıl:1998, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:44, Yıl:1999, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:41, Yıl:1999, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:40, Yıl:1999, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:36, Yıl:1998, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:32, Yıl:1998, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

HOME ART, Sayı:52, Yıl:2000, Bir Numara Yay. A.Ş., İst.

Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:33, Yıl:1993, Salemme'de Ev, Tasarım Yayın Grubu, İst.

Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:101,
Yıl:2000, MD Anderson Kanser Merkezi, Bir Çocuk Dostu Tasarım,
Connecticut Çocuk Hastanesi, Tasarım Yayın Grubu, İst.

Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:80, Yıl:1998,
Carolines Komedi Tiyatrosu Kulübü, Tasarım Yayın Grubu, İst.

Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:98, Yıl:2000,
Humboldt Kütüphanesi, Tasarım Yayın Grubu, İst.

Tasarım Mimarlık İç Mimarlık Ve Görsel Sanatlar Dergisi, Sayı:75, Yıl:1998,
Shomyo Anaokulu, Tasarım Yayın Grubu, İst.

